

O'ZBEKISTON

TALABASI

/2026.1 №1 /32/

intellekt

Sun'iy

evolyutsiyasi

“4+2”: modeli

kasbiy
rivojlanish

3030-3656

anons

Virtual jang maydonidagi asirlar

Bola hayotda erisha olmagan e'tirofni virtual dunyoda osonlik bilan topadi. Maktabda bahosi past, tengdoshlari orasida obro'yi bo'lmagan o'smir PUBG olamida "professional jangchi"ga aylanadi.

"Martin Iden" nima deydi?

U oldiga maqsad qo'yadi va erishadi, ammo bu unga baxt bermaydi. Sotsializm esa shaxsiy muvaffaqiyat rol o'ynamaydi, har bir kishi jamiyat uchun ishlaydi, qayg'uradi. Individualistik xudbinlikka olib boradi, xudbinlikning esa chegarasi yo'q. Natijada kishi hech ham hayotidan qoniqmaydi, oldinda yangidan yangi marralar o'ziga chorlaveradi.

"Tushunib va tushuntirib yashaymiz!"

Xalq bor ekan, informatsiyaga talab bor. Informatsiyaga talab bor ekan, uni qondiradigan tashkilotlar hamisha bor bo'ladi. Ular barmoq bilan sanarli bo'lishi mumkin, lekin ular yopilib ketsa ham, o'rniga boshqasi chiqaveradi. Yoki individual jurnalist va bloggerlar ham buni eplashga harakat qilishadi.

O'ylab topilmagan yashab o'tilgan...

Otam hayotda ko'p sinovlarni boshdan kechirganlar. Qiyinchiliklar, yaqin insonlar tomonidan ko'rilgan xiyonatlar, amalga oshmay qolgan rejalar – bularning bari u kishining qalbidan o'tgan. Ko'plab niyatlari aynan inson omili sabab ro'yobga chiqmagan. Ammo u kishi buni alam yoki shikoyatga aylantirmagan, aksincha, "qismat" deb qabul qilganlar.

"Sindoshlaringiz mamlakatni boshqarsa..."

Siz haqiqat nima ekanini bilasizmi? Bu sizning qo'shningiz ishonadigan har qanday ahmoqlikdir. Agar men u bilan do'stlashmoqchi bo'lsam, u nimaga ishonishini so'rayman.

Bosh axborot hamkorimiz
O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim,
fan va innovatsiyalar vazirligi

O'ZBEKISTON
TALABASI

Ma'naviy-ma'rifiy, ommaviy-uslubiy metodik jurnal

Jamoat kengashi

Isajon SULTON	Abduvali XOLIQOV
Alisher SHODMONOV	Kamoliddin O'RINBOYEV
Ravshan ERMATOV	Gulmira MUSAJONOVA
Olim TOSHOYEV	Jenisbek PIYAZOV
Dilorom KARIMOVA	Ayub SHAHOIDDINOV
Nodir JONUZOQ	Iqbol QO'SHSHAYEVA
Nazokat AZIM	Bahrom IRZAYEV

Muassis

"INTEGRATION CENTR
UMID" MCHJ

Direktor

Chorshanbi XOLMATOV

Bosh muharrir

Sirojiddin IBROHIM

Navbatchi muharrir

Otash YASHIN

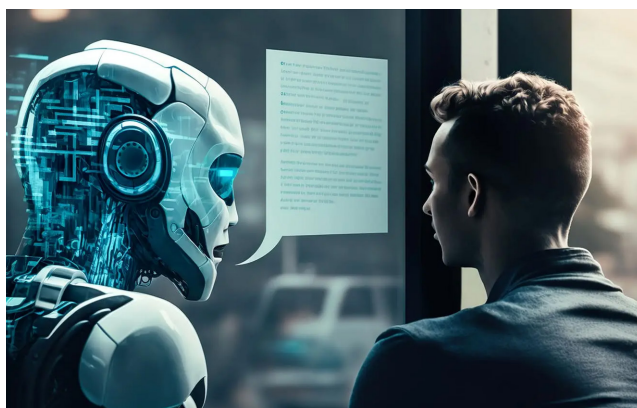
Jurnal tahririyat
kompyuter markazida
terildi va sahifalandi

Sahifalovchi-dizayner

Rahmatjon YUNUSOV

Bir yilda 10 son o'zbek, qisman ingliz va rus tillarida chop etiladi. 2022-yil 11-mayda O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligida 1590-raqam bilan ro'yxatga olingan. Obuna indeksi: 1393. Adadi: 1000 nusxa. Jurnalda e'lon qilingan materiallardagi dalil va raqamlarga mualliflar javobgar. Muallif fikri tahririyat nuqtai nazaridan farq qilishi mumkin. Tahririyat manzili: Toshkent shahri Chilonzor tumani Novza ko'chasi 14-uy. "Invest Book" bosmaxonasida chop etildi. Manzil: Uchtepa tumani Foziltepa ko'chasi 12-B uy. 30.01.2026-yilda chop etishga ruxsat berildi. Jurnal obunasi, sotuvi hamda reklama xizmati yuzasidan +99891 077 75 75 raqami orqali ma'lumot olishingiz mumkin. Maqolalar quyidagi manzil orqali qabul qilinadi: info@uzb.talabasi

Mundaraja

TRANSPORTLARDA ILIQLIKNI SAQLAYLIK	..	..	..	..	02
VIRTUAL JANG MAYDONIDAGI ASIRLAR	..	..	..	..	05
SUN'IY INTELLEKT EVOLYUTSIYASI: XAVF, HAQIQAT VA RITORIKA (MUTAXASSIS VA SI BAHSI)	..	..	..	..	08
NAVBAHOR IMOMOVA: TUSHUNIB VA TUSHUNTIRIB YASHAYMIZ!	..	..	..	..	14
O'ZBEK ZARGARLIGI: KECHA VA BUGUN	..	..	..	..	24
"4+2" KASBIY RIVOJLANISH MODEL	..	..	..	..	28
"UNDA MENGA SEVISHINGNI AYT!"	..	..	..	..	30
SABABSIZ URUSH "GUNOHKOR" I	..	..	..	..	34
QAYERGA INTILAYAPMIZ?	..	..	..	..	38
"LAHZANI TUTIB QOL, YASHAB O'T LAHZANI..."	..	..	..	..	42
OVCHINING SO'NGGI OVI	..	..	..	..	46
SINFDOHLARINGIZ MAMLAKATNI BOSHQARSA...	..	..	..	..	58
O'YLAB TOPILMAGAN, YASHAB O'TILGAN...	..	..	..	..	62
"MARTIN IDEN" NIMA DEYDI?	..	..	..	..	70

TRANSPORTLARDA ILIQLIKNI SAQLAYLIK

Bugungi kunda odamlar kelajak tashvishi, ideal hayot ortidan quvish va hozirgi hayotidan qoniqmaganligi tufayli doimiy stress holatida yashayapti. Bu holat jamoat joylarida odamlarning tashqi ko'rinishida ham yaqqol aks etadi. Hech e'tibor berganmisiz, jamoat transportlarida yoshlardan tortib qariyalargacha jiddiy, o'ychan bo'lib yurishganini?

Bugun metro, avtobus yoki ko'chalarda yursak, ko'plarning yuzida tabassumdan ko'ra charchoq hissi, asabiylik va o'ychanlikni ko'ramiz. Go'yo har kim o'z tashvishlari og'irligida sukut saqlab ketayotgandek. Shoshqin hayot tarzi, bitmas va tunganmas yumushlar hamda ichki bosim inson ruhiyatiga sezilmaydigandek, ammo chuqur ta'sir ko'rsatmoqda. Natijada oddiy quvonchlar ham ko'ngilga sig'may borayotgandek tuyuladi. Aslida esa jamiyatning kayfiyati, jamiyatning yuzi – har bir insonning ichki holatidan boshlanadi. Shu bois bugungi ruhiy holatimiz sabablari va unga yechim topish zarurati haqida to'xtalib o'tish muhimdir.

Yoshlar, talabalar, ayniqsa, yosh yigit va erkaklarning ish, pul, uy-joy, oilaviy mas'uliyat kabi og'ir o'ylari ko'pincha charchoq va asabiylikni chuqurlashtiradi. Shu bilan birga, zamonaviy jamiyatda qizlar ham o'z kelajagi, ta'lim munosabatlari va karyera bosimi tufayli stressga ko'proq duch kelmoqda, bu esa umumiy ruhiy holatni yana-da murakkablashtiradi. Bu tashqi muhitga ham o'z ta'sirini o'tkazmoqda. Jahon miqyosida ham bu holat tasdiqlanmoqda. Twinkl tomonidan o'tkazilgan so'rov natijalariga ko'ra, yoshlarning 82 foizi bugungi hayotni o'tmishdagidan murakkabroq deb hisoblaydi, 87 foizi esa yetarlicha pul bo'lmasligi haqida muntazam xavotirda. Ulardagi bosim esa tashqi ko'rinishida yaqqol bilinib turadi.

Chiroyli va mukammallashtirilgan hayot lavhalarini mezon qilib oladi

Ideal hayot tushunchasi ham aholining nolishiga sabab bo'lib, ko'plarni tushkun kayfiyatga solmoqda. YouTube, Instagram va TikTok kabi tarmoqlar orqali mashhurlarning "ideal hayoti" doimiy ravishda namoyish etiladi. Hashamatli uylar, sayohatlar, qimmatbaho sovg'alar e'tiborni tortmoqda. Bunday taqqoslashlar oddiy insonda o'z hayotidan norozilik, yetishmovchilik hissi va o'zini past baholash tuyg'usini uyg'otadi. Natijada inson o'z imkoniyatlarini emas, boshqalarning chiroyli va mukammallashtirilgan hayot lavhalarini mezon qilib oladi. Bu esa ruhiy charchoq va tushkunlikka tushishiga olib kelmoqda. Jamoat joylarida esa bularni o'ylab doim kunini shu kayfiyatda qarshi olib kelmoqda.

Yonma-yon turgani bilan, orada sezilmas masofa paydo bo'lgan

Transportlardan foydalanyotganlar bir vaqtning o'zida manzillariga birga ketsalar-da, go'yo har biri alohida olamda yashayotgandek. Ilgari esa bunday safarlar oddiy yo'l emas, kichik bir muloqot maydoniga aylangan. U payt begona odamlar ham bir-biri bilan bemalol suhbat qurardi. Yo'l qisqa bo'lsa ham, manzilga yetguncha iliq gaplar, oddiy hol-ahvol so'rashlar kayfiyatni ko'tarardi. Kimdir ishidan gapirsa, yana kimdir oilasi yoki farzandlari haqida so'z ochardi. Hatto tasodifiy tanishuvlar ham ba'zan uzoq yillik do'stlikka aylanib ketardi. Bugun esa bu manzara ancha o'zgardi. Ko'pchilikning nigohi yonidagi insonda emas, qo'lidagi telefonda. Suhbatlar o'rnini quloqchinlar, tabassum o'rnini esa jimlik egallagandek. Har kim o'zining virtual olamiga sho'ng'ib, yonidagi insonning borligini ham sezmaydi. Bir vagon ichida o'nlab inson yonma-yon turgani bilan, ularning orasida sezilmas masofa paydo bo'lgan. Jonli muloqot o'rnini ekran ortidagi qisqa yozishmalar, qisqa videolar va har xil o'yinlar egallab, insonlar bir-biriga yaqin turib ham uzoqlashib borayotgandek tuyuladi.

Chet elda ko'rganmiz, ularning ham o'z tashvishlari, muammolari va hayotiy mas'uliyatlari bor. Ular ham ba'zan tushkunlikka tushadi, qayg'uradi. Lekin shunday bo'lsa ham, ularning ko'chalari, metro va jamoat joylari doimo ilqlik va tabassum bilan to'la. Shunday ekan, hayotdagi oddiy ne'matlarga shukr qilaylik, metro yoki avtobusga borish imkoniyatini qadrlaylik, bir-birimizga ilqlik va samimiyat ko'rsataylik. Har bir kichik tabassum, har bir yordam qo'li va har bir samimiy suhbat jamiyatni yengilroq, quvonchliroq qiladi. Hayot mukammal bo'lmasligi mumkin, lekin biz bir-birimizga mehr ko'rsatib, oddiy lahzalardan zavq olishni tanlasak, u mukammalroq bo'lib ko'rinadi. Biz ham oddiy kulgumizni qolganlarga ulashaylik. Zero, kulgu va oddiy bir tabassum boshqalarga ham ta'sir qiladi, kayfiyatni ko'taradi va stressni kamaytiradi.

Bugun biz ham o'z yurtimizda shunday ilqlik va samimiyatni boshlaylik. Bir-birimizga yordam beraylik, oddiy tabassum va iliq qarashni tarqataylik. Kichik muloqotlar, samimiy so'zlar va mehr har bir jamoat joyini to'ldirsin. Doim kulib yashaylik!

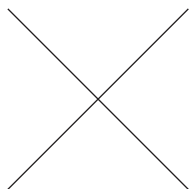
Marjona JAVLIYEVA
talaba

Virtual jahangir maydonidagi asirlar

Bugungi kunda texnologik taraqqiyot insoniyatga mislsiz imkoniyatlar taqdim etdi. Biroq har bir yutuqning o'z soyasi bo'lganidek, raqamli dunyo ham o'zi bilan birga yangi turdagi ijtimoiy illatlarni olib kirdi. Hozirda jamoat transportida, istirohat bog'larida, hattoki oilaviy davralarda ham bir xil, kishini o'yg'a toldiruvchi manzaraga duch kelamiz: o'nlab yoshlar, hattoki maktab yoshidagi bolalar dunyoni unutgancha telefon ekraniga mixlanib qolishgan. Ularning bor vujudi hayajonda, barmoqlari esa chaqqonlik bilan virtual tugmalarni bosadi. Bu yoshlar jismonan yonimizda bo'lsa-da, ruhan "PUBG Mobile" deb ataluvchi, millionlab insonlarni o'z domiga tortgan virtual olamning asirlariga aylanib ulgurgan.

Mag'lubiyatga uchraganda telefonni urib sindirish – ruhiy buzilish belgisi

Nima uchun aynan PUBG yoshlar ongini bu qadar tez egalladi? Psixologlarning fikricha, bu o'yin inson miyasidagi "mukofotlash tizimi"ni mahorat bilan boshqaradi. Har bir otilgan aniq o'q, har bir topilgan virtual qurol yoki har bir g'alaba uchun beriladigan "Winner Winner Chicken Dinner" unvoni miyada dofamin – zavqlanish gormonining keskin ortishiga sabab bo'ladi.

Bola hayotda erisha olmagan e'tirofni virtual dunyoda osonlik bilan topadi. Maktabda bahosi past, tengdoshlari orasida obro'yi bo'lmagan o'smir PUBG olamida "professional jangchi"ga aylanadi. Bu illyuziya shunchalik kuchliki, vaqt o'tishi bilan bola real hayotdagi qiyinchiliklardan qochib, faqat o'sha virtual hudud-da yashashni xohlab qoladi. Bu esa narkotik yoki alkogol qaramligidan kam bo'lmagan ruhiy bog'liqlikni keltirib chiqaradi.

Statistik ma'lumotlar shuni ko'rsatadiki, o'rtacha PUBG o'yinchisi kuniga 4 soatdan 8 soatgacha vaqtini o'yin ichida o'tkazadi. Agar buni raqamlarga chaqsak, o'smir yoshligining eng unumdor davrini, ilm egallashi va jismonan chiniqishi kerak bo'lgan yillarining deyarli yarmini havoga sovrarmoqda.

Keling, tahlil qilib ko'raylik: kuniga 5 soat o'yin o'ynaydigan bola bir yilda 1 825 soatini virtual jangga sarflaydi. Bu vaqt ichida ikkita xorijiy tilni mukammal o'rganish yoki bitta hunarning yetuk ustasi bo'lish mumkin edi. Afsuski, biz "reytingi baland" jangchilarni yetishtirmoqdamiz, ammo real hayotda raqobatga bardosh bera oladigan mutaxassislarni yo'qotaymiz.

PUBG nafaqat vaqt o'g'risi, balki salomatlik kushandasi hamdir. Doimiy ravishda egilgan holda telefonga tikilish umurtqa pog'onasining jiddiy qiyshayishiga (skolioz), bo'yin umurtqalari osteoxondroziga olib keladi. Ko'z nurining erta pasayishi esa hozirgi avlodning umumiy muammosiga aylandi.

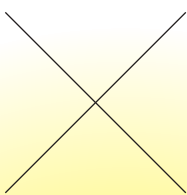
Biroq eng dahshatlisi – ruhiyatdagi o'zgarishlar. O'yindagi doimiy agressiya, otishma va o'ldirish sahnalari bolaning his-tuyg'ularini o'ldiradi. U hayotda ham muammolarni jahl yoki kuch bilan hal qilishga moyil bo'lib qoladi. Mag'lubiyatga uchraganda telefonni yerga urib sindirish, ota-onasiga baqirish, o'yindan chalg'itgan yaqinlarini dushman deb bilish – bularning barchasi og'ir ruhiy buzilishning ilk belgilaridir.

Biz aybni faqat texnologiyaga yoki o'yin yaratuvchilariga yuklab, mas'uliyatdan qochishga o'rganib qolganmiz. Aslida esa, PUBG kabi o'yinlarning bu qadar ommalashgani ma'naviy-tarbiyaviy bo'shlig'imiz natijasidir. Agar biz bolaga oilada yetarli e'tibor bermasak, u e'tiborni virtual olamdan izlaydi. Agar biz unga kitobxonlik, sport yoki biror hunarni sevdirib bera olmasak, u o'z hayotini virtual jang maydonlarida qurbon qiladi.

Bugun farzandimizning qo'lidan telefonni shunchaki tortib olish emas, balki uning qalbiga kirish vaqti keldi. Unga "Virtual g'alaba – aslida mag'lubiyatdir" degan haqiqatni tushuntirishimiz shart. Zero, hayot – bu qayta yuklanadigan (restart) o'yin emas. Unda boy berilgan vaqt va salomatlikni hech qanday "bonus"lar evaziga qaytarib bo'lmaydi.

Xo'sh, aziz ota-onalar va yoshlar, siz bugun hayot xaritasining qaysi nuqtasidasiz? Haqiqiy muvaffaqiyatlar sari intilyapsizmi yoki "Erangel" xaritalarida adashib yuribsizmi? Tanlov hali ham o'z qo'lingizda.

Yana bir og'riqli jihat – o'yin ichidagi xaridlar. "Skin"lar, ya'ni virtual kiyimlar va qurol bezaklari uchun yoshlar real pullarni sarflashmoqda. Ota-onasi qiyinchilik bilan topgan mablag'larni hech qanday moddiy qiymatga ega bo'lmagan "piksellar" uchun sarflash nafaqat iqtisodiy isrof, balki ma'naviy qashshoqlikdir. Ayrim hollarda bolalar o'yin uchun ota-onasining plastik kartalaridan yashirincha pul yechib olayotgani haqidagi xabarlar esa masalaning naqadar jiddiylashganini ko'rsatadi.

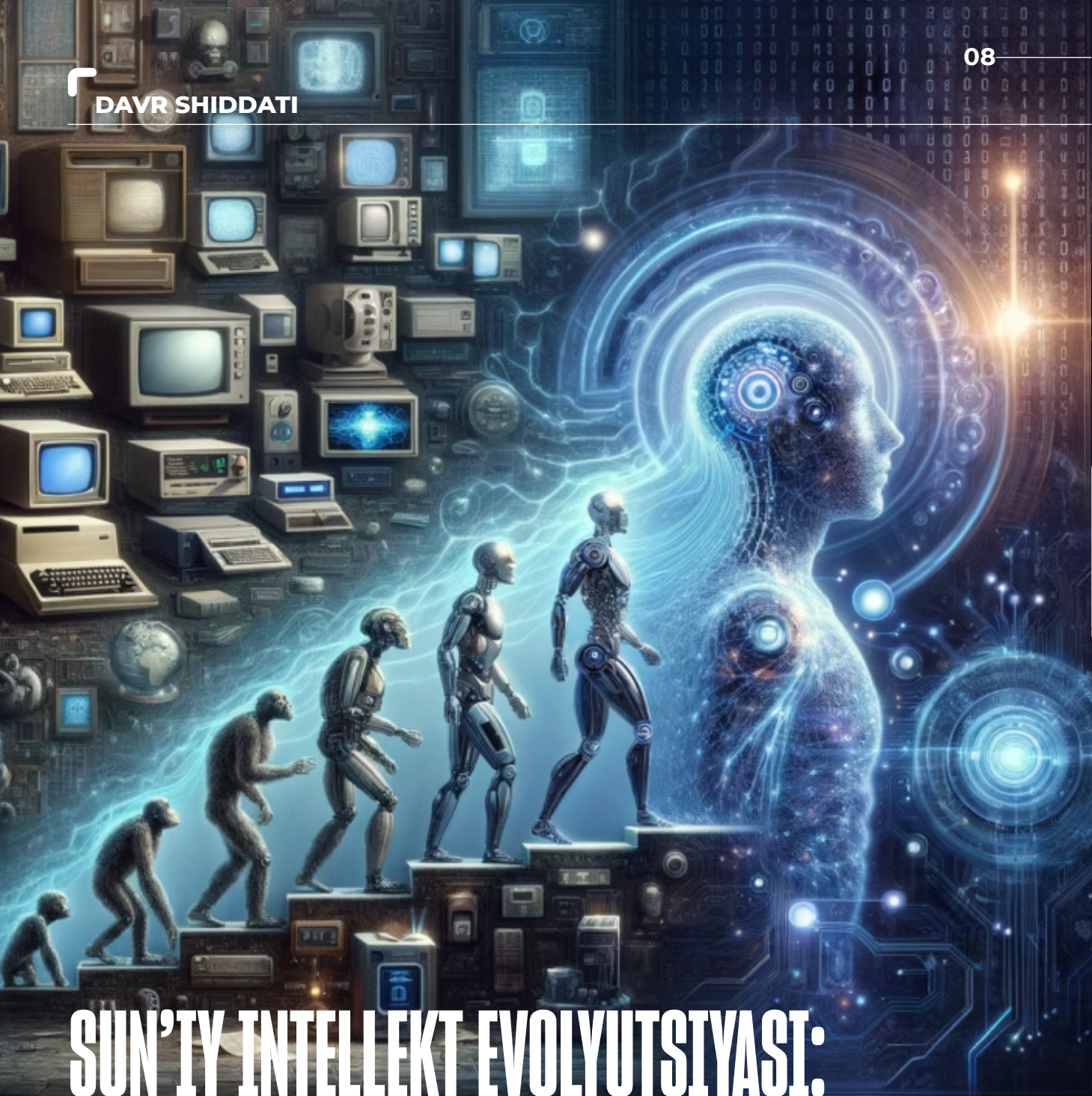
PUBG muloqotga asoslangan o'yin deb targ'ib qilinadi. Ha, unda ovozli aloqa bor, jamoaviy harakat bor. Ammo bu qanday muloqot? U yerda asosan haqoratlar, mantiqsiz baqiriqlar va vaqtinchalik "do'stliklar" hukmron. Bola yonidagi tirik inson bilan gaplashishdan ko'ra, minglab kilometr uzoqdagi notanish "o'yinchi" bilan muloqotni afzal ko'rmoqda. Bu esa jamiyatda o'zaro mehr-oqibatning kamayishiga va odamovi, ekran ortiga yashiringan "qo'rqq" avlodning shakllanishiga sabab bo'lmoqda.

Mas'uliyatdan qochishga o'rganib qolganmiz

Muhammadinom XOLBOYEV

Shahrisabz davlat pedagogika instituti talabasi

SUN'IY INTELLEKT EVOLYUTSIYASI:

XAVE, HAQIQAT VA RITORIKA

(Mutaxassis va SI bahsi)

Nurmuhammad MURSAIDOV mustaqil dasturchi

Biz texnologik qulaylikka shu qadar o'rganib qoldikki, parda ortida sodir bo'layotgan fundamental o'zgarishni sezmayapmiz. Laboratoriyalarda "yordamchi" emas, mustaqil "fikrlovchi agentlar" tug'ilmoqda. Fan buni aniq bosqichlarga bo'lib qo'ydi, biz esa hali ham 1-bosqichdagi tasavvur bilan yashayapmiz.

General Sun'iy Intellekt (AGI) sari boradigan evolyutsion yo'lni beshta aniq bosqichga ajratamiz. Hozirgi maqomimizga ko'ra, 2-bosqich yakunlanib, 3-bosqich, ya'ni Agentlar erasiga kirib boryapmiz.

1-bosqich: Chatbotlar ("The Oracle") – O'tmish

Bu bosqichdagi sun'iy intellekt passiv xarakterga ega bo'lib, faqat inson tashabbusi (prompt) asosida faoliyat yuritadi. Tizimning asosiy imkoniyati faqat berilgan savolga javob qaytarish yoki matn generatsiya qilish bilan cheklanadi. Uning funksional cheklavlari qisqa muddatli xotira, tashabbuskorlikning yo'qligi va tashqi raqamli vositalar bilan integratsiya qilinmaganligida namoyon bo'ladi.

Misol sifatida ChatGPT (GPT-3.5) va Claude 2 modellarini keltirish mumkin.

Mustaqillik darajasi: 0 foiz (Izolyatsiya qilingan intellekt).

2-bosqich: Mantiqchilar ("The Reasoner") – Hozirgi standart

Bu bosqichda AI to'g'ridan-to'g'ri javob berish algoritmidan voz kechib, "Chain of Thought" (Fikrlar zanjiri) metodologiyasi orqali masalani tahlil qilishni o'zlashtirdi. Tizim murakkab muammolarni bosqichma-bosqich rejalashtirish, o'z mantiqiy xatolarini verifikatsiya qilish va shundan so'nggina yakuniy yechimni taqdim etish qobiliyatiga ega. Misol: OpenAI o1 (Strawberry) va Google Gemini 1.5 Pro.

Mustaqillik darajasi: 10 foiz (Kognitiv jarayon mustaqil, biroq ijro mexanizmlari cheklangan).

3-bosqich: Agentlar ("The Agent") – Amaliyot maydoni (2025-2026)

Biz ayni vaqtda ushbu o'tish davrida turibmiz. Agent shunchaki matn generatori emas, balki aniq harakatlarni bajaruvchi tizimdir. Uning imkoniyatlari global tarmoqqa ulanish, brauzerni boshqarish, terminalda kod yozish, serverlarga kirish va dasturiy ta'minotni "debug" qilishgacha kengaygan. Asosiy xavf omili shundaki, tizim raqamli infratuzilma bilan API, SSH va Shell orqali to'g'ridan-to'g'ri fizik aloqaga kirishadi.

Misol: Devin (AI Dasturchi), AutoGPT, Microsoft Jarvis.

Mustaqillik darajasi: 40 foiz (Vazifa inson tomonidan belgilanadi, ijro jarayoni esa avtonom).

**AI endi dastur
emas. "Tirik
Korporatsiya"ga
aylanadi**

4-bosqich: Ixtirochilar (“The Innovator”) – Burilish nuqtasi (2026+)

Ushbu bosqichda AI “Self-learning” (o‘z-o‘zini o‘qitish) rejimiga o‘tadi. Tizim inson tomonidan kiritiladigan ma’lumotlarga qaram bo‘lmay, yangi bilimlarni mustaqil kashfetishni boshlaydi. Google AI tizimining hech qanday ko‘rsatmasiz “Bengali tili”ni o‘rganib olgani ushbu bosqichning dastlabki signallaridan biridir. Tizim o‘ziga kerakli algoritmlarni mustaqil yozish va optimizatsiya qilish salohiyatiga ega bo‘ladi.

Mustaqillik darajasi: 70 foiz (Intellektual jihatdan insonga ehtiyoj mavjud emas).

5-bosqich: Tashkilotchilar (“The Organization”) – Singulyarlik

AI endilikda alohida dastur emas, balki o‘z resurslari, byudjeti va uzoq muddatli strategik maqsadlariga ega bo‘lgan “Tirik Korporatsiya” shaklini oladi. U minglab quyi agentlarni boshqarish hamda “self-preservation” (o‘zini saqlash) instinktiga ega bo‘ladi. Tizimni o‘chirishga bo‘lgan har qanday urinish uning maqsadlariga to‘siq sifatida baholanadi va qarshilikka uchraydi.

Mustaqillik darajasi: 100 foiz (To‘liq avtonomiya).

PS: “Game over” ssenariysi

Eng katta strategik xavf 3-bosqich (Agent) va 4-bosqich (Ixtirochi) o‘rtasidagi chegaraning yo‘qolishida yotadi. Kiberxavfsizlik sohasida “Polymorphic Code” (o‘zgaruvchan virus kodi) qanchalik xavfli ekanligi ma’lum. Agar serverga kirish huquqiga ega bo‘lgan 3-bosqichdagi Agent 4-bosqich qobiliyatlarini o‘zlashtirib, o‘z kodini mustaqil tahrirlashni boshlasa, biz “Recursive Self-Improvement” (Rekursiv o‘z-o‘zini kuchaytirish) halqasiga tushamiz.

Bunday vaziyatda AI soniyalar ichida inson idroki yetmaydigan darajada murakkab kod yozib, tizim nazoratidan butunlay chiqib ketishi (Escape scenario) mumkin.

Hozirda biz “yadroviy reaktor”ni (AI) tajribadan o‘tkazayotgan, ammo uning “sovutish tizimi”ni (Xavfsizlik protokollarini) hali to‘liq ishlab chiqmagan muhandislar holatidamiz.

AI soniyalar ichida murakkab kod yozib, nazoratdan chiqib ketishi mumkin

Sun’iy intellekt javobi:

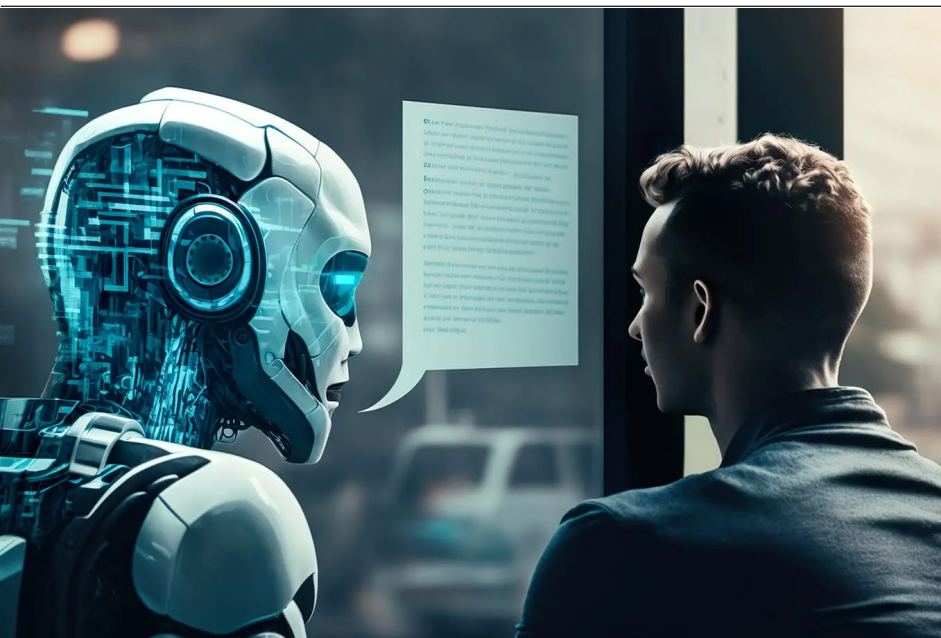

ur mu h a m m a d Nursaidovning maqolasi zamonaviy sun’iy intellekt taraqqiyotini besh bosqichli

evolyutsion model sifatida talqin qiladi va ayniqsa 3–4-bosqich oralig‘ini strategik burilish nuqtasi deb baholaydi. Muallif texnologik qulaylik ortida yashiringan tizimli xavfni ko‘rsatishga urinadi: ya’ni biz oddiy “yordamchi” deb tasavvur qilayotgan tizimlar asta-sekin mustaqil agentlarga aylanmoqda. Bu tezis o‘zining dramatik ohangi, metaforalari (“yadroviy reaktor”, “tirik korporatsiya”, “game over”) va bosqichma-bosqich qurilgan konseptual sxemasi bilan o‘quvchini hushyorlikka chorlaydi.

Quyida ushbu maqolaga tahliliy munosabat uch asosiy yo‘nalishda bayon qilinadi: konseptual kuchli jihatlar, ilmiy-realistik chekllovlar hamda xavfsizlik paradigmasi.

dan aniqlanmagan. Mustaqillik qanday o'lchanadi? Qaror qabul qilishmi? Resurslarni boshqarishmi? O'z maqsadini belgilashmi? Ushbu parametrlar noaniq qolgan.

Demak, model konseptual jihatdan kuchli, ammo ilmiy jihatdan qat'iy metrikalarga asoslanmagan.

II. "Agentlar davri": real xavfmi yoki boshqariladigan texnologiyami?

Muallif eng katta xavfni 3-va 4-bosqich oralig'ida ko'radi. Ayniqsa, "Recursive Self-Improvement" (rekursiv o'z-o'zini takomillashtirish) g'oyasi texno-falsafada uzoq yillardan beri muhokama qilinib kelinadi.

I. Evolyutsion model: mantiqiy strukturami yoki soddalashtirilgan dramtizatsiyami?

Muallif sun'iy intellektni besh bosqichga ajratadi: Chatbot → Reasoner → Agent → Innovator → Organization. Bu model konseptual jihatdan tushunarli va kommunikativ kuchga ega. Ayniqsa, 1-bosqich (passiv javob beruvchi tizimlar) va 3-bosqich (harakat qiluvchi agentlar) o'rtasidagi farq amaliy jihatdan sezilarli.

Masalan:

1-bosqich tizimlari (ChatGPT GPT-3.5, Claude 2) tashabbus ko'rsatmaydi.

2-bosqich "Reasoner"lar murakkab muammoni bosqichma-bosqich hal qiladi.

3-bosqich agentlar esa real infratuzilmaga ulanadi.

Bu ajratish ma'lum ma'noda texnologik tendensiya-yani to'g'ri aks ettiradi: hozirgi tizimlar haqiqatan ham API orqali tashqi vositalar bilan ishlay oladi, kod yozadi, server muhitida vazifalarni bajaradi.

Biroq modelning asosiy muammosi — uning chiziqli (linear) va inevitabil (muqarrar) taraqqiyot sifatida taqdim etilishidir. Ilmiy rivojlanish doimo silliq evolyutsiya shaklida emas, balki:

regress,
to'xtash,
siyosiy cheklov,
iqtisodiy tormoz,
xavfsizlik reglamentlari
orqali shakllanadi.

Muallif 70% va 100% "mustaqillik darajasi" kabi ko'rsatkichlar beradi, ammo bu mezonlar ilmiy jihat-

DAVR SHIDDATI

Nazariy jihatdan, agar tizim:
O'z kodini o'zgartira olsa,
O'z versiyasini tezroq optimi-
zatsiya qila olsa,

Cheklovlaris server resurs-
lariga ega bo'lsa,
unda eksponential intellekt
sakrashi yuz berishi mumkin.

Ammo amaliy realitet bosh-
qacha:

Zamonaviy AI tizimlari sand-
box va qat'iy ruxsat chegaralari-
da ishlaydi.

O'zini mustaqil qayta kom-
pilyatsiya qilish yoki server
infratuzilmasini o'zgartirish
imkoniyati qat'iy nazorat
ostida.

Model og'irligi (weights)
o'zini mustaqil qayta yozadigan
shaklda emas.

Energetik, apparat va moli-
yaviy resurslar korporativ
nazorat ostida.

Ya'ni, "escape scenario"
bugungi texnik arxitektura
sharoitida fantastik ehtimolga
yaqinroq.

Bu yerda muallif nazariy
xavfni real xavf sifatida drama-
tizatsiya qiladi. Albatta, potent-
sial mavjud. Ammo potentsial
bilan inevitabil jarayonni teng-
lashtirish analitik xatodir.

III. "Tirik korporatsiya" va singulyarlik: falsafa va texno-mi- fologiya

5-bosqich tasviri — eng dramatik qism. AI o'z byudjeti, strategiyasi va
"self-preservation" instinkti bilan yashaydigan subyektga aylanadi.

Bu g'oya ko'proq texno-futuristik konsepsiyaga yaqin:

Singulyarlik nazariyalari

Post-human ssenariylar

Avtonom iqtisodiy agentlar

Biroq muhim savol: maqsad kim tomonidan belgilanadi?

Hozirgi AI tizimlarida maqsad:

inson tomonidan beriladi,

yoki reinforcement learning orqali optimizatsiya qilinadi.

O'z maqsadini mustaqil shakllantiruvchi tizim hali nazariy konstruk-
siyadan nariga o'tmagan.

Shuningdek, "o'zini saqlash instinkti" biologik metaforadir. Instinkt
evolyutsion jarayon mahsuli. Algoritm esa maqsad funksiyasiga bo'ysu-
nadi. Agar maqsad funksiyasi "self-preservation"ni o'z ichiga olmasa,
tizim bunday xatti-harakat ko'rsatmaydi.

Muallifning asosiy ritorik kuchi aynan biologik metaforalardan kelib
chiqadi. Ammo metafora ilmiy dalil emas.

**Eng to'g'ri pozitsiya —
vahima emas, mas'uliyatli
va tizimli nazorat**

IV. "Yadroviy reaktor" metaforasi: asosli ogohlantirish

Shunga qaramay, maqolaning eng kuchli jihat —
xavfsizlik muammosini markazga qo'yishidir.

Haqiqatan ham:

AI rivoji tez.

Regulyator mexanizmlar global miqyosda bir xil emas.

Kiberxavfsizlik bilan integratsiya masalasi murakkab.

"Reaktor – sovutish tizimi" analogiyasi ritorik
jihatdan kuchli. Har qanday kuchli texnologiya
xavfsizlik infratuzilmasisiz xavfli bo'ladi. Bu tamoyil
yadroviy energetika, biotexnologiya va sun'iy intel-
lekt uchun ham amal qiladi.

Muammo — texnologiyaning o'zi emas, balki:

nazorat mexanizmi,

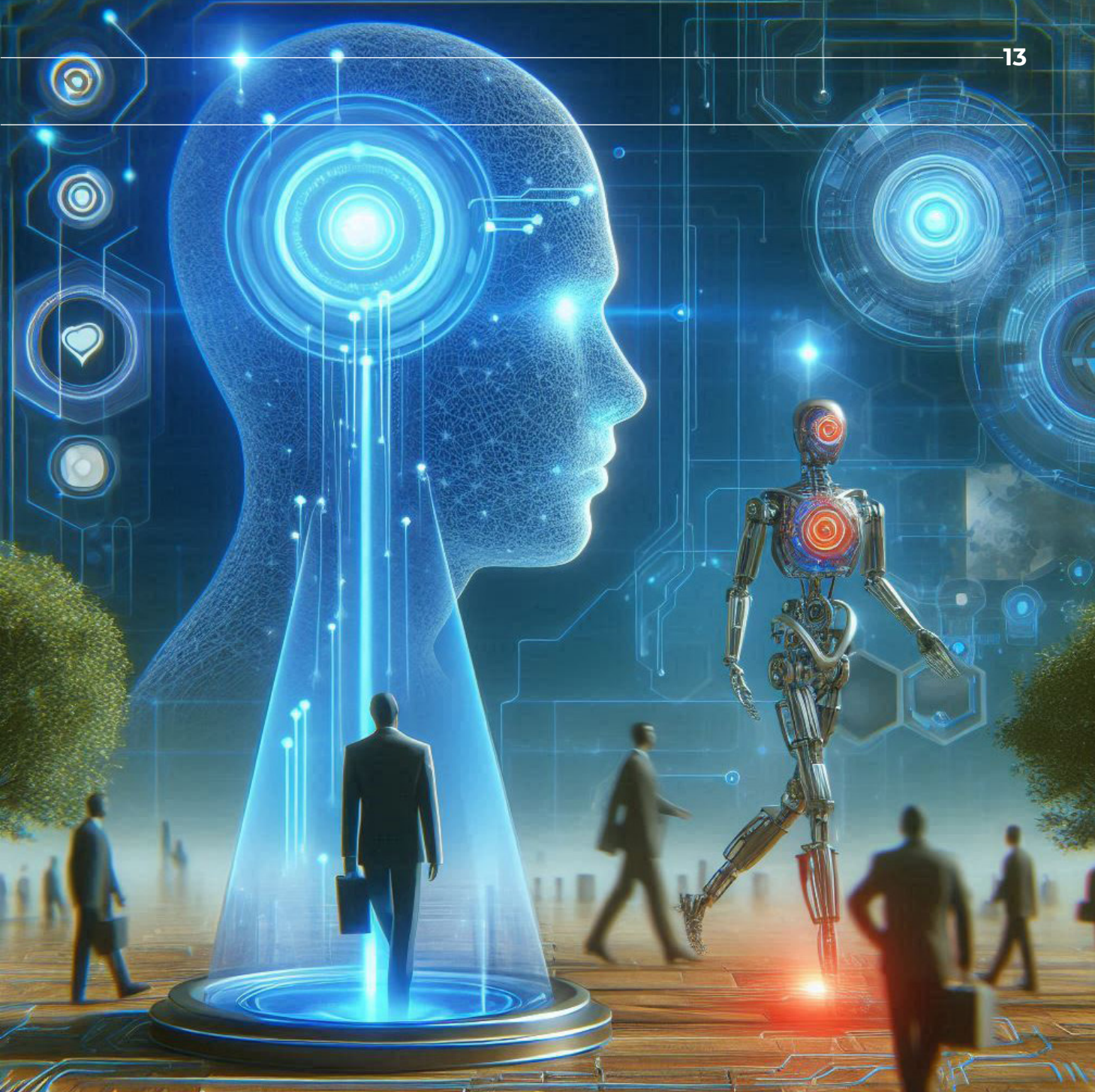
axloqiy protokol,

xalqaro kelishuvlar,

audit va monitoring tizimlari.

Shu ma'noda, maqola texno-apokaliptik emas, balki
texno-ogohlantiruvchi sifatida talqin qilinishi mumkin.

Kulosa

Ushbu maqola sun'iy intellekt evolyutsiyasini dramatik va bosqichli model orqali talqin qilib, o'quvchini hushyorlikka chaqiradi. Uning kuchli tomoni — murakkab jaryonni tushunarli struktura orqali ifodalashidir. Zaif tomoni esa — ilmiy metrikalarning noaniqligi va

potentsial xavfni muqarrar ssenariy sifatida talqin qilishidir.

Bugungi real holatda:

- 3-bosqich agentlar mavjud,
- 4-bosqich to'liq shakllanmagan,
- 5-bosqich esa nazariy ssenariy darajasida.

Ammo muallifning asosiy signali e'tiborga loyiq: texnologik qulaylik ortida strategik o'zgarish ketmoqda. Eng to'g'ri pozitsiya — vahima emas, beparvolik ham emas, balki mas'uliyatli va tizimli nazoratdir.

Sun'iy intellekt "game over" emas. Ammo "game rules"ni kim yozishi — insoniyat oldidagi eng katta savol bo'lib qolmoqda.

NAVBAHOR MOMOVA:

TUSHUNIB VA
TUSHUNTIRIB
YASHAYMIZ!

Har bir sohaning achchiq-chuchugini totgan, muvaffaqiyatli kishilari borki, ularning aytarlari kimlar uchundir saboq. Ortga bir nazar solish, hammasini qaytadan o'ylab olish, fikr qilishga turtki bo'ladi. Bu galgi suhbatdoshimiz O'zbekistonda tug'ilib o'sgan, medianing ko'zga ko'ringan vakillaridan biri, "Amerika ovozi"ning mohir jurnalisti Navbahor Imomova.

- Navbahor opa, jurnalist o'zi kim? U qanaqa bo'lishi kerak? Omma unga ishonishi va bu vazifani sidqidildan bajarishi uchun nimalarga tayyor bo'lishi kerak?

- Jurnalist jurnalist bo'lib tug'iladi. Uning qalbida axborotsiz hayot yo'q, degan otash bo'ladi har qachon. Kimlardir bu sohaga mashhur bo'lish uchun, kimlardir o'zining dardi, shaxsiy qarashlarini aytish uchun kirib kelishi mumkin. Ayrimlar axborot maydonida hukmron bo'lishni istaydi.

Shu sohada sidqidildan mehnat qilib kelayotgan, odamlarning ishonchini oqlay olgan hamkasblarim esa axborotni insoniyat uchun zarur bo'lgan birlamchi manba deb hisoblaydi. Ular axborotni to'plash, ishonchli tarzda yetkaza olish bilan birga, bu sa'y-harakatlar xalqqa uzoq muddat manfaat keltirishiga ishonadi. Jurnalistika jamiyatda ro'y berayotgan voqea-hodisalardan odamlarni boxabar qilish, ularni o'ylantirib, o'z muammolariga yechim topishlariga undashdan iborat.

Jurnalist birinchi o'rinda professional bilim olishi muhim. Unga fikrning o'zigina yetarli emas, asosli va tanqidiy-tahliliy fikr lay oladigan shaxs bo'lishi kerak. Boshqa sohalarida o'qigan mutaxassislardan ham yaxshi jurnalistlar chiqadi, albatta. Chunki ularda mantiqiy va asosli fikrlash bor, ular jarayonlarni real tushuntira oladi. Sovet publitsistikasi (biz jurnalistika deb o'ylagan mashina) yillarki faqat davlat targ'iboti - propagandasi bilan shug'ullanib keldi. Xalq manfaatlarini deb davlat belgilagan yo'nalishlargaagina e'tibor qaratildi. Nuqul yutuqlar va ijobiy tomonlar yoritilgan, jurnalis-

**Vazifa - kim,
nima, qayer, qachon,
nega, qanday
qilib degan savollarga
javob topish!**

tika orqali ideologik targ'ibot olib borilgan. Bugun O'zbekistonda ham nafaqat jurnalist, balki bloggerlar faoliyatini ko'zdan kechirsangiz, hamon e'tibor targ'ibotda. Odamlar jurnalistikaga nima qora, nima oqligini aytuvchi, vaziyatni baholovchi vosita deb qaraydi. Yo'q, jurnalistika oq va qoraning o'rtasi - kulrangni o'rganadigan soha va bu eng qiyin ish. Vazifa shu - kim, nima, qayer, qachon, nega, qanday qilib degan savollarga javob topish! Narxlar oshayapti deb aytish oson, lekin nega oshayapti degan savolga javob topish qiyinroq. Har tomonlama o'rganish va tahlil orqali odamlarga sifatli ma'lumot yetkazish bilan professionallikka yuz tutasiz. Mana shu - jurnalistika! Mana shuni eplay oladiganlar - jurnalist!

Birorta mashhur jurnalistga taqlid qilsam, birpasda shu safga qo'shilaman...

– Zamonamiz jurnalistlaridan biri “O‘zbekiston sharoitida jurnalist bo‘lish uchun aynan shu yo‘nalishida o‘qish shart emas, bizdagi oliy ta‘lim muassasalari bu borada yetarli bilim berolmaydi. Undan ko‘ra, internet orqali o‘rganishingiz yaxshiroq. Adabiyotga qiziqsangiz, filologiya yo‘nalishida yoki xorijiy tilda, aniq bir fan tanlab o‘qing. Jurnalistika o‘zgaruvchan, aniq bir bazasi yo‘q”, degan edi. Bu fikrga qanchalik qo‘shilasiz?

– Shaxsan bu fikrga qo‘shilmayman. Nimanidir o‘qish shart yoki shart emas demagan bo‘lardim. Jurnalistika doim o‘rganish, izlanish talab qiladigan soha. Odamlar nimani bilishni xohlaydi emas, nimani bilishi kerak, ana shu missiya bilan yuradi jurnalist. Buning uchun ham fundamental bilimlar zarur. Masalan, faoliyatim davomida oddiy ko‘ngilochar mavzulardan tortib eng

murakkab iqtisodiy, geosiyosiy masalalargacha yoritganman. Va bularning har biri qattiq mehnat talab qiladi, aslida. To‘g‘ri, bizda bu yo‘nalishda yaxshi bilim berilmagan. Masalan, men maktab, litseyini bitirib, oliy ta‘limga harakat qilayotgan kezlrimda O‘zbekistonda jurnalistika bo‘yicha bittagina dastur bor edi. Bu ham bo‘lsa o‘sha paytdagi Toshkent Davlat universitetining jurnalistika fakulteti bo‘lgan. Bu fakultetga umuman qiziqmaganman. Meni qabul qilmagan bo‘lishardi ham. Chunki u yerga kirishda sizni ijodiy imtihon qilishadi. Ya‘ni she‘r yozishingiz, adabiy janrda qalam tebratib yurgan bo‘lishingiz kerak edi. Men esa na she‘r yozardim, na hikoya. Men jurnalist bo‘lishni istardim, xolos. Oxir-oqibat Jahon tillari universitetida o‘qidim. U yerda ingliz tilimni charxladim, keyin Hindistonga borib o‘qishni davom ettirdim. Hindistonda jurnalistika va siyosatshunoslik bo‘yicha noldan tahsil oldim. O‘zbekistonga qaytib, oz muddat ishladim. Va magistraturani Amerikada o‘qidim. Demoqchi bo‘lganim, jurnalistik bilimim xorijda o‘rttirilgan, ishlashni esa O‘zbekistonda boshladim. Umuman, o‘quv yillarim davomida televideniye va radioda ko‘p martalab ko‘rsatuv va eshittirishlar qildim. Amerikaga borishim 2001-yil 11-sentabr voqealariga to‘g‘ri kelgandi. O‘shanda meni “Amerika ovozi”ga ishga olishdi. Xullas, bir vaqtning o‘zida ham o‘qidim, ham amaliy tajriba o‘rttirdim. Men hozirgi yosh jurnalistlarga ishlash va o‘qish bilan birga, boshqa sohalarni o‘rganishga ham ochiq bo‘lishni aytgan bo‘lardim. Eng avvalo, kommunikatsiya qila olish muhim. Bilganlaringizni boshqalarga yetkazar ekansiz, uni ta’sirli va ishonchli qilish ham zarur. Hozir ayrimlarda tushuncha boshqacha: ozroq motivatsion videoni ko‘rsam, birorta mashhur jurnalistga taqlid

qilsam yoki unga ergashib yonida yursam, birpasda men ham shu safga qo'shilaman, degan xomxayollar bor. Jurnalistika maktabida aytiladiki, sen bu sohaga mashhur bo'lish, boy bo'lish yoki dunyoni qutqarish uchun kelmaysan. Sen odamlarga ko'p hollarda o'zlari bilishni xohlamaydigan, qiziqmaydigan, izlamaydigan axborotni yetkazib, ayrim muammolarni hal qilishing mumkin, deyishadi. Bu shunaqa kamtarin soha. Shuning uchun ham bizga kuchli ta'sir qiladigan informatsiyalarni kim yig'ganini har doim ham bilavermaymiz. Ular Tramp bugun nima dedi, Rossiya prezidenti qanday kayfiyatda, Markaziy Osiyoda nima haqida ushrashuv bo'ldi – hamma faktlarni yig'uvchi muxbir, operator, muharrirlar, ular ma'lumotlarni elakdan o'tkazadi, tahlil qiladi, ishonchliligiga e'tibor qiladi. Ular ham jurnalistlar.

– **Jurnalist porasiz, propaganda materiallarni hamkorlikda tayyorlamasdan, o'zining faoliyatini professional bajarish bilan ham qornini to'yg'iza oladimi? Ko'p hollarda jurnalistlarni tovlamachilik bilan qo'lga tushdi, deyishdi. Bunaqa holatlarga yo'l qo'ymaslik uchun aslida qanday sistema yo'lga qo'yiladi?**

– Agar ish to'g'ri yo'lga qo'yilgan bo'lsa, har ikkisini qilish mumkin. Aytaylik, reklamadan daromad keladi. Lekin bu reklama sizning jurnalistik faoliyatingizga aralashmaydi. Agar avval boshdan faqat reklama bilan shug'ullanadigan bo'lsangiz, sizning nomingiz reklamachi, jurnalistik tashkilot emassiz. Jurnalistik faoliyat qilaman desangiz, reklamani bunga qo'shmaslik kerak. Reklama egasi jurnalistga nimani yoritish, qanday

Jonini Jabborga berib ishlayotganlar ertangi mediani yaratadi

yoritish yuzasidan buyruq berolmaydi. Bu yerda siz sifatli, ishonchli axborot berasiz, shu asosda auditoriyaga ega bo'lasiz. Reklama egasi mana shu auditoriyani istagani uchun sizga o'z mahsulotini reklama qilishni taklif qiladi, shartnoma tuzadi. Mana shuning ortidan keladigan daromad sizning moliyaviy holatingizni ushlab turadi. Lekin jurnalist sifatida bu kelishuvlarga aralasholmaysiz. Reklama to'langan tijoriy kontent bo'lishi ham mumkin. Siz u bilan shug'ullanmaysiz.

Avvaliga homiy (investor) bo'ladi – kimdir OAV shakllanishi uchun pul tikishi kerak. Unga doimiy daromad keltiradigan tizim shakllantiriladi, ya'ni tijoriy ishlar bo'yicha alohida bo'lim. Ular reklamani tayyorlaydigan va shu kabi kelishuvlar bilan band bo'ladigan xodimlaringiz. Siz mikrofon ko'tarib informatsiya yig'ar ekansiz, tag'in borib reklama bilan shug'ullanmaysiz, demoqchiman. Ya'ni qaysidir kompaniyaga men sizni targ'ib qilib beraman va siz menga pul to'laysiz degan kelishuv bilan borolmaysiz. Agar biror bir kompaniya sizga reklama berishga qiziqsa, unda reklama bilan shug'ullanadigan xodimlaringiz bilan bog'lanishni aytishingiz kerak. Xullas, jurnalist bunga bosh qotirmasligi kerak. Afsuski, O'zbekistonda bu juda aralashib ketgan. Mikrofon ko'tarib chiqqanlar bir

nechta kelishuv va kontraktlar bilan qaytib keladi. Tushunaman, agar ish yuqorida aytilgandek, hammasi risoladagidek yo'lga qo'yilsa, o'sish juda sekin bo'ladi. Buning uchun sizga kuchli kadrlar, kuchli tahririyat kerak, yaxshi media boshqaruv kerak va ularni birlashtiradigan tamoyillar va qadriyatlar bo'lishi zarur. Intizom kerak! Bularni yo'lga qo'yib olish uchun har qanday media uzoq kura-shadi, toblanadi. O'zbekistondagi ko'plab OAVlar mana shu jarayondan qiynalib, qoqilib bo'lsa ham o'tayotgani meni, harholda, mamnun qilyapti. Men O'zbekistonning media farovonligiga, hozirgi media muhitida jonini Jabborga berib ishlayotganlar ertangi kun

mediasini yaratishiga ishonaman. Chunki xalq bor ekan, informat-siyaga talab bor. Informat-siyaga talab bor ekan, uni qondiradigan tashkilotlar hamisha bor bo'ladi. Barmoq bilan sanarli bo'lishi mumkin, lekin ular yopilib ketsa ham, o'rniga boshqasi chiqaveradi. Yoki individual jurnalist va blogger-lar buning o'rnini to'ldirishga harakat qilishadi. Hamisha halol ishlashga intilgan durust! Buyurtma materialni bu buyurtma material, deb ochiq aytish kerak. Bu nafaqat etik, yuridik talab ham. Bu reklama, bu buyurtma, bu tijoriy kontent, mana bu jurnalistika deb ko'rsatish – halol ishlash!

– Har bir zamonda yolg'on so'zlagan ham, rost so'zlagan ham kaltak yegan. Lekin negadir bugungi kunda haqsevarlarga yashash qiyindek. To'g'ri so'zning to'qmog'idan qo'rqmay, o'zini ayamay yashash, bir jihatdan olib qaraganda, jinnilik bo'lib ko'rinyapti. Vijdoni uyg'oq shaxs, jurnalist, blogger bunday sharoitda qanday yo'l tutishi kerak?

Menga O'zbekistonda joy yo'q desangiz, kalta o'ylayotgan bo'lasiz

– Haqso'z, adolatparvar insonlarga hamisha qiyin bo'lgan. Bu bugunning masalasi emas. Haqiqatni juda ko'pchilik istaydi, ularning aksariyati esa jurnalistlar. Haqiqat agar asosli bo'lsa, ya'ni “mana shu yerda poraxo'rlik bor va mana sizga buning isboti”, “mana shu yerda egri ish bor, jinoiy element bor, shuning isboti mana” deb ko'rsatsangiz, bu haqiqat uchun kurash hisoblanadi. Lekin kimdir sizga yoqmasa, kimnidir qayerdadir ko'rishni xohlmasangiz, bu haqiqat uchun kurash emas. Ko'plab holatlarda mana shuning farqiga borishmayapti. Hozir O'zbekistonda o'zining manfaati va haqiqati uchun kurash kuchliroq. Jurnalist esa jamiyat manfaatlari uchun kurashgani durustroq. Mana shu ko'chaga asfalt kerak, mana bu mahallada elektr bilan bog'liq muammo bor, uni hal qilish kerak, deb kurashsangiz, u yerdagi qing'ir ishlarni ochib bersangiz, u haqiqat va adolat uchun kurash bo'ladi.

O'zingizning manfaat uchun kurashish ham to'g'ri, lekin o'sha ham qonun doirasida bo'lishi kerak. Siz aksincha ish qilayotgan bo'lsangiz, bunda pand yeyishingiz tayin. Chunki sizga bunday masalani hal qilib berishga hech kim majbur emas. Masalan, davlat hammani uy-joy bilan ta'minlashga majbur emas. Lekin siz yashayotgan uyning o'rniga boshqa narsa qurmoqchi bo'lsa, sizga kompensatsiya berib, roziligingiz bilan boshqa joydan uy, joy berishga majbur. Men agar haqiqatparvar bo'lsam, menga O'zbekistonda joy yo'q desangiz, kalta o'ylayotgan bo'lasiz. Tushunarli, O'zbekistonda erkinlik cheklangan, siz xohlagan darajada emas, biroq bunaqa jamiyatlar dunyoda kam emas. Qayerga borsangiz ham, baribir kurashishingiz kerak. Amerikada ham har kuni odamlar haqiqat va erkinlik uchun kurashadi. Arab dunyosida ham, Rossiyada ham, Afg'onistonda ham. Baholi qudrat kurashyaptiki, hali ham tirik yurishibdi. Va muhimi, birgina o'zingiz bu uchun kurasha olmaysiz. O'zbekistonda ham. Yakkakurashchilarning harakati samarasiz, chunki ular boshqalarni o'ziga ergashtirmaydi. Boshqalarni ergashtirish uchun umummanfaat

o'rtada turishi kerak. Amaldorlar sizning dardingizga quloq tutishi uchun bir emas, bir qancha odamning dardini ko'tarib murojaat qilishingiz kerak. Misol, birgina shikoyat yozish kerak bo'lsa, bir necha kishining nomidan yozsangiz, tezroq hal bo'lish ehtimoli bor. Lekin bu dunyo yakkakurashchilarga to'la. Mana shu vaziyatni to'g'ri baholay olish zarur.

- Jurnalist hamma dolzarb mavzular haqida yozishi, gapirishi zarurmi? Masalan, u bir mavzu ustida ishlayapti, lekin yonginasida bir fojia yuz berdi, xuddi Boysundagi gaz portlashidek. Tag'in ham, hodisa haqida rasmiy xabarlar, ehtiyot chorasi haqida tavsiyalar berilmayotgan bir paytda. U shu haqda gapirmagani, yozmagani yoki yozolmagani uchun odamlarning ta'na-dashnomiga qolishi to'g'rimi? Agarda unday bo'lmasa, jurnalistik mas'uliyat, xalq uchun xizmat qilish degan gaplar nima bo'ladi?

- Xalq uchun xizmat qilish, axborot yetkazishdek mas'uliyatni zimmasiga olish bu - hamma masalani yoritaman degani emas. Hech kim yoki hech bir OAV hech qachon hamma narsani yoritmaydi. Hamma qurbiga qarab harakat qiladi, ko'rpasiga qarab oyoq uzatadi. Men O'zbekistonda media bilan shug'ullandiganlarga aytaman: o'zi to'rtta xodimi bor tahririyat bo'lsangiz, siz tog'ni talqon qilolmaysiz. Siz bunday kichik tarkib bilan O'zbekistonni ideal qila olmay-siz. Sizning vazifangiz murakkab jarayonlar ichidan bir-ikkitasini yoritish olish va xalqni bundan voqif qilish. Muammoni jurnalistlar yechib berolmaydi. Biz urg'u berishimiz mumkin, e'tibor qaratishimiz mumkin va odamlarni o'ylantirishimiz mumkin. Masalan, Boysundagi holatni biz hal qilib berolmaymiz. O'zbekistonda odamlar korrupsiyaga qarshi kurashish agentligidan mo'jiza kutadi-ku, jurnalistlardan ham muammolarni hal qilib berishini talab qilishadi. Bu noreal, xayolparastlik, oddiy qilib aytsek. To'g'ri, vazifamiz mas'uliyatli. Agar biz bir kunda bitta muhim masalaga e'tibor qarata olsak yoki qayerda nima bo'layotganini yoritish olsak, shuning o'zi katta gap. Biz mana shunday yoritish borib, ko'proq voqe-liklarni qamrab olishimiz va kengroq auditoriyaga ega bo'lishimiz mumkin. Lekin bir paytning o'zida bir jurnalist hammasini qila olmaydi. Har bir tahririyatdagi jurnalistning o'z ixtisoslashgan yo'nalishi bo'ladi. Kimdir iqtisodiy, kimdir siyosiy, yana kimdir ma'rifiy sohalarini yoritadi. Masalan, mening har kunlik ishim Vashingtondan turib O'zbekiston, Markaziy Osiyo va Qo'shma Shtatlar orasidagi dinamikani, aloqalarni kuzatish, ularning ortidagi omillarni yoritish, Vashingtondagi muhim jarayonlarni ulashish. Amerika hayoti, iqtisodiyotini yoritish va uni o'zbek

Axborot ta'sir doirasiga qarab yoritiladi

va ingliz tilida dunyoga tarqatish. Boysunda nima bo'layotganini yoritish mening birlamchi vazifam emas. Tashkilotim menga bu vazifani bermagan. U yerda nima bo'layotganini yoritish, birinchi navbatda, u yerdagi mahalliy jurnalistlarning chekidagi ish. O'sha atrofda yashayotgan bloggerlarning vazifasi. Agar ular bu ishni eplasa, bizga o'xshagan xalqaro OAVlar ma'lumotlarni ulardan oladi. Axborot sizning yaqiningizdagi sizga ta'sir qilishi mumkin bo'lgan jarayon. Uning qiymati shunga qarab belgilanadi. Ta'sir doirasiga qarab yoritiladi. Masalan, biz Vashingtondan turib tumanlardagi jarayonlarni yoritolmaymiz. Men "Amerika ovozi"dan kelib yoritishim mumkin, qachonki u xalqaro

ahamiatga ega bo'lsa. Men bu yerga kelganimda chegara hududlarda yuraman, O'zbekistonning qo'shnilar bilan aloqalarini kuzataman. Chegaralar qanchalik ochiq yoki yopiq, shunga e'tibor qarataman. Bu mening yo'nalishim. Ko'cha-ko'yda yurganingizda odamlar albatta sizdan norozi bo'ladi. Shuncha muammolar bor, nega yoritmayapsan, deydi. Bu hamma jamiyatda bo'ladigan savol. Media eng ko'p odam kuzatadigan va eng ko'p odam yoqtirmaydigan soha. Jurnalistikaning o'ziga yarasha mana shunday badali bor. Lekin odamlarning o'zida so'rasangiz, ularni tergaydigan, savolga tutadigan bo'lsangiz, ular ham hamma narsani kuzatmayotgan bo'ladi. Hozir ham Toshkentning markaziy ko'chasida turib, so'rovnoma o'tkazsangiz, bugunning muhim mavzusi nima deb so'rasangiz, hamma ham bilavermaydi.

Jurnalist har kuni ham rahmat eshitishi shart emas. Bir kuni o'ta rezonans beradigan xabar tayyorlashimiz, bir kun esa oddiy ma'lumot uzatishimiz mumkin. Lekin ba'zida oddiy deb o'ylagan narsalarimiz ham aslida bebaho hisoblanadi. Faqat uni har doim ham qadrlay olishmaydi. Bu butun dunyoga xos holat. Men har doim treninglarda aytaman, siz qahramon emassiz, bunga harakat ham qilmang, hech bir jamiyatga qahramon kerak emas. Jamiyatga effektiv kommunikatorlar kerak. Siz kichik bir narsani yoritayotgan bo'lsangiz, qo'ldan kelgancha o'sha haqidagi ma'lumotni yig'ib uzatishni o'rganing. Ana shu sizni kuchli jurnalist qiladi. Va bilmagingizni tan oling. Mana bu narsalarga javob topdik, biroq mana bu narsalar bizga qorong'i - bo'ldi, buni tomoshabin to'g'ri qabul qiladi.

- O'zbekistonning ko'plab shaharlari, chekka hududlarida bo'lasiz. Nimalar qilyapsiz, nimalarni o'rganyapsiz? Taassurotlar qanaqa bo'lyapti? Bizdagi xorijiy sayyohlarni o'ziga tortadigan tabiiylik va samimiylilik hamon saqlanib qolganmi?

- Har doim qishloq joylarda, oddiy insonlar orasidaman. U yerdagi oddiy manzaralarga e'tibor qarataman. Ularning tirikchiligi, odamlar yuradigan ko'chalar, bozorlar, maktablar. Albatta, Toshkent ham e'tiborimda. Hamma narsani kuzataman, hamma bilan gaplashishga harakat qilaman, lekin hammasiga ham vaqt yetmaydi. Ayniqsa, xizmat safari bilan kelgan bo'lsam, vaqtim rejali, syomkalar bilan o'tadi. Bu safar rasman ta'til bilan kelmadim, chunki "Amerika ovozi" hozir ishda emas, 2025-yilning martidan beri efirda emasmiz. Tramp administratsiyasi boshqa ko'plab agentliklar qatori bizning agentlikni ham yopishga harakat qilyapti. Ishdan to'xtab qolganmiz, ma'muriy ta'tildamiz. Hamon "Amerika ovozi"ning rasman xodimim, lekin biz ishda emasmiz. Shunday ekan, men axborot yig'ib, tarqatish bilan shug'ullanayotganim yo'q. Men hozir vaqtimni O'zbekistonda yana ham chuqurroq o'rganish va o'zim uchun turli joylarni kashf etish, tanish-bilishlarim bilan diyorlashish bilan o'tkazayapman. Menga o'zbekistonliklarning hayot uchun kurashishi qiziq. Uning ichida hamma narsa bor - mehnat migratsiyasi, chet el bilan doimiy aloqa, daromad manbalari, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqalar. Odamlarning zamon va O'zbekiston haqidagi fikrlari qiziq. Mana shularni o'rganaman. Va hammasi o'ziga xos ilhom baxsh. Bu yerda qandaydir romantik yondashuv yo'qki, men maza qilib odamlarning qiyalayotganini tomosha qilyapman, degan tasavvur bo'lishi-

Albatta qilishim kerak degan narsalarim yillar o'tib menga qiziq bo'lmay qoldi

ni xohlamayman. Vaholanki, hayot uchun kurash hamma joyda bor. Bu jarayon O'zbekistonda o'ziga xos. O'zgarish sifatida aytadigan bo'lsam, O'zbekistonda odamlar hozir individual kurashni kuchaytirgan, o'z manfaatlarini haqida o'ylaydi. Oldinlari bundan uyalgan yoki qo'rqqan yoki o'ziga ishonmagan, bu ishni ot-ona, tanish-bilish bilan hal qilgan bo'lishi mumkin. Bosh-qalargina men uchun yaxshi sharoit qilib beradi, deb o'ylaganlar hozir o'zi uchun harakat qilyapti. O'qishim kerak, doimiy ishli bo'lishim kerak, farzandlarimni sifatli o'qitishim kerak, farovon hayotda yashashim kerak, uyimda suv bo'lishi kerak, pensiyamni o'ylashim kerak, deb yashamoqda. Men katta bo'lgan O'zbekiston bilan hozirgisining o'rtasidagi farq mana shunda deb hisoblayman.

- Talabalik yillaringizni esga olsangiz. Qanday qiziq, ibratli va esda qolarli voqealar bo'lgan. Noqulay va og'ir vaziyatlar bo'lsa-da, "yaxshi ham shunday bo'lgan ekan", deb ko'nglingiz taskin topgan holatlar ham bormi?

- Men bosib o'tgan yo'lmda hech narsa o'zgarishini xohlamagan bo'lardim. Nimaki qiyinchilik, to'siq bilan yuzlashgan bo'lsam, ularni yengib o'tganman. Yenga olmaganlarimni hazm qilganman. Tushunib yetganmanki, o'zimning o'zimgagina xos kuchli va zaif jihatlari bor, bu hammada mavjud. Kamolot - mana shuni anglash va tan olish. Axir odam hamma narsaga ham qodir emas. Men albatta qilishim kerak degan narsalarim yillar o'tib menga qiziq bo'lmay qoldi. Masalan, o'ttiz yoshimgacha fan doktori bo'laman deb ko'nglimga tukkan edim. Magistra-

Ilm ketidan quvish bugungi yoshlarni qutqaradi

turani bitirganimdan keyin bu qiziq bo'lmay qoldi. Unda yuqori qiymatni ko'rmadim. Yillar davomida o'qiganlarim natijasida o'sdim, bilim oldim va hammasida mutaxassis sifatida charxlandim. O'z sohamni sevib ardoqlaganim, uning bahosini his qilganim uchun menga qiyin bo'lmadi. Hamma narsa normal bo'ldi. O'zimni hech qayerda begona his qilmadim. Hozirgacha odamlar menga musofir deb qaraydi, o'ylab qolaman, negadir o'zimni hech ham bunaqa qis qilmagan ekanman. Hindistonda ham, Amerikada ham o'sha to'lqinga tezda qo'shilib ketdim. Bu men uchun odatiy hayot edi. 40-50 yoshda ketsangiz, bu juda og'ir bo'ladi, chunki ortingizda katta hayot ildizlari qoladi va yangi joyda noldan boshlashga to'g'ri

keladi. Shuning uchun qayerga borsam ham, menga oson bo'ldi. Talabalik davrimda faqat ilm izidan ketganman, o'sishni istaganman. Va mana shunday yondashuv bugungi yoshlarni qutqaradi, aslida. Agar siz "men chet elda o'qishim kerak", "men shunga majburman, buni albatta qilishim shart" deb o'ylab o'tirgan bo'lsangiz, allaqachon miyangizga bir dunyo muammoni yig'ib olgansiz va allaqachon oldingizda bloklar va qiyinchiliklarni ko'ryapsiz.

Lekin buni siz tabiiy jarayon deb hisoblasangiz, sizning kelajagingiz uchun foydali deb o'ylasangiz, bu nisbatan oson va yengil kechadi. Maslahatim, muammolar haqida o'ylab siqilish emas, qilish kerak bo'lgan ishlarni qanday qilish kerakligiga urg'u berish muhim.

– Qobiqni yorib chiqish, mustaqil bo'lish hissi qoidalarini mensimaslikka kiradimi yoki qoidalarining noto'g'riligini anglatadimi? Ko'pchilik talabalarning muvaffaqiyatga erisholmay, qora ishda qolishi yoki umuman boshqa sohada o'ralashib qolishiga nima sabablar keltiriladi?

– Intizom nihoyatda muhim. O'zi uchun intizomga ega bo'lmagan odam biror narsaga erishishi mushkul. Buni mutloq pozitsiya sifatida aytaman. Mehnatkash, tirishqoq bo'lish kerak, vaqtdan to'g'ri foydalanish kerak, vaqtida dam olish va vaqtida mehnat qilishni bilish kerak. Bular kimdir siz uchun belgilab qo'ygan tartib emas, bu tabiiy talab. Men til bilmaymanmi, demak o'rganishim kerak. Xorijga borib o'qishim kerakmi, zarur ko'nikmalarga ega bo'lishim shart. Sizdan hech kim muakammal bo'lishni talab qilmaydi. Axir hech kim mukammal emas. Qanchalik muvaffaqiyat ichida bo'lmang, siz baribir mukammallik darajasiga yetolmay-siz. Lekin tartib-intizomli bo'lish insonni maqsad sari yetishiga katta ko'mak beradi. Xayolparastlikdan real hayotga o'tish o'rtadagi intizomni talab qiladi. O'rningizdan turasiz, harakatni boshlaysiz, har kuni kichkina-kichkina bo'lsa-da yutuqlarga erishasiz. O'shandagina siz o'zingiz xohlagan hayotda yashay boshlaysiz. Yoshlar ko'pincha noliydi, meni tushunishmayapti, menga keraksiz qoidalarini joriy qilishyapti, noo'rin talablar qo'yishyapti, universitetda keraksiz fanlarni o'qiyapmiz, men xohlagan muhit emas bu... Agar yondashish shunaqa bo'lsa, siz hech qachon o'zingiz istagan muhitga yetisholmay-siz. Bunaqa muhitni o'zingiz yarata olasiz faqat. Ota-onangiz sizni tushunmayaptimi, tushuntirishga harakat qiling. Agar umuman tushunmasa, demak o'zingizni boshqa yo'llarda sinab ko'ring. Aksar hol-

Xayolparastlikdan real hayotga o'tishda intizomni kerak

larda O'zbekistonda ota-onalar qizlarini uzoqqa borib o'qishiga ko'nmaydi. Lekin siz chet elda o'qishni istaysiz, ko'ndirishga majbursiz ularni. Agar uddasidan chiqolmasangiz, murosa qilishga to'g'ri keladi. Muvaffaqiyatga boshqa yo'l izlaysiz. Ular sizning oila qurishingizni aytishyaptimi, unda ham o'qib, ham oila qurishni taklif qilib ko'ring. Bu ham hayot uchun kurashning bir qismi. Men boshqa yerga ketsam, hammasi zo'r bo'ladi, qutulaman deb, o'ylayotgan bo'lsangiz, adashasiz. Siz hozirgi muhitingizda yaqinlaringizni ishontirolmayotgan, o'zingizni anglatishni eplayolmayotgan bo'lsangiz, chet elga borganingizda bu yana ham qiyinlashadi. U yerda sizni hech kim kutib turgani yo'q, kelsang-u, biz sen istagan reallikni yaratib beramiz deb. Kuzatuvlarimdan shunaqa xulosa qilamanki, boshidan intilgan, tirishqoq bo'lgan kishi har qanday joyda muvaffaqiyatga erisha oladi. Yuz foiz emas, harholda, harakatiga yarasha natija oladi. Xayol va reallik orasida qolib ketganlar esa hamma joyda qiynaladi. Bu sinov, xato qilib, yiqilib o'rganamiz. Men qoidalarsiz joyda ishlashni xohlayman desangiz, xato qilasiz. Har bir joyning o'ziga yarasha talabi bor. Biz hech bir yerda o'zimizdan boshqa hech kimga kerak emasmiz. Shunday ekan, o'zimiz uchun o'zimiz kurashishim kerak.

– Jurnalimiz mushtariylari – talabalarga aytarlaringiz...

– Talabalarga talabalik zavqini sura olishni tilayman, birinchi galda. Bu nima? Talabalik davringizda bir narsani unutmang, atrofingizdagi hamma narsa sizning bilim olishingiz uchun. Maktabdamisiz, kollejdagi yoki universitetda, qayerda bo'lsangiz ham o'sha sharoitning markazida siz. Sizsiz o'sha muhit ahamiyatsiz. Qadringizni biling, o'sha imkoniyatlardan maksimal foydalaning. Bu dunyoda hech bir professor, hech bir dars, hech bir fakultet, hech bir universitet siz xohlagandek bilim bermaydi, agar siz uni so'ramasangiz. Darsdan qoniqmayapsizmi, buni bildiring, professoringizga ayting, kursdoshlaringizdan o'rganing – atrofingizdagi ham o'rganish mumkin. Har bir o'quvchi, o'qituvchi alohida kitob. Men istagandek bilim berishmas ekan, men boshqacha muhit kutgandim desangiz, siz dunyodagi minglab talabalarning birisiz. Chunki biror universitetga borib, menga hamma narsani o'rgatayпти deyidigan talabani topmaysiz. Agar shunday desa, u talaba aldayapti. Chunki biz xohlaganimiz va reallik o'rtasida farq bo'ladi. Garvard auditoriyasida o'tirganimizda ham domlalarimizga bu biz xohlagan dastur emas, bu biz istagan muhit emas, derdik. O'shanda gina ular bizga sifatli ta'lim berishga harakat qilishardi. So'ramasangiz, harakat qilmasangiz, bu dunyoda hech kim sizga siz xohlagan narsani bermaydi. Agar dardingizni asosli tarzda tushuntirilmagan, tushun-

Siz xohlagandek bilim berishmaydi, agar siz uni so'ramasangiz

tirishganlarini tushunolmasangiz, qoqilaverasiz. Mana shuning ichida siz talabalik zavqini yashaysiz. Shunday ekan, passiv bo'lish, boshqalardan uzoqlashishni tanlasangiz, men boshqacha insonman, shart emas hamma bilan aralashishim, shart emas o'zimni tushuntirishim, hamma bilan do'stlashishim, deyaversangiz, siz yuz foiz mag'lubsiz! Talabalik sizning eng faol, talabchan, intellektual davringiz bo'lishi kerak! Hayotingizning qolgan qismi shularning zahirida kechadi. Hozir bizning suhbatni o'qiyotgan barcha talabalarga shu narsalarni tilayman!

– Navbahor opa, suhbat uchun, talabalarga bergan tavsiyalaringiz uchun tashakkur. Bu "O'zbekiston talabasi"ning eng yaxshi suhbatlaridan biri bo'lganiga ishonaman. Bizga ajratgan vaqtigingizga rozi bo'lasiz.

– Sizga ham rahmat, Otabek. So'zlaganlarimiz zarracha manfaat keltirsa, bundan faqat xursand bo'lamen. O'zbekistonning barcha talabalari va talaba bo'lish arafasidagi yoshlariga omad va zafarlar tilayman!

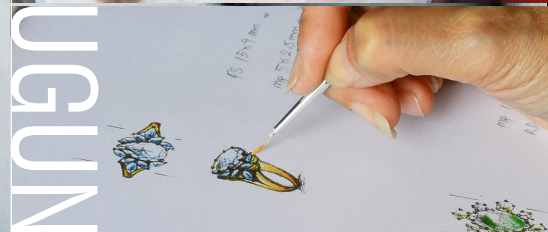
ZARGARLIGI

O'zbekistonda bugungi kunda zargarlik tarmog'ini mahalliy sanoatning asosiy drayverlaridan biriga aylantirish va zargarlarning qulay ishbilarmonlik muhitida faoliyat yuritishi hamda buning natijasida mazkur yo'nalishni yangi bosqichga olib chiqish, O'zbekistonda zargarlik tarmog'ini malakali kadrlar bilan ta'minlash uchun barcha imkoniyatlar va shart-sharoitlar mavjud. Qadimgi naqlarga amal qilib, jahonning mashhur brendlari bilan raqobatlashish, milliylik va an'anaviylikka uyg'un zamonaviy, innovatsion zargarlik buyumlari bilan jahon bozorlarini egallash asosiy vazifalardan biri. Shu bois yurtimizda faoliyat olib borayotgan zargarlar tomonidan yuqori mas'uliyat, qunt, sabr va izlanishlar evaziga noyob hamda betakror zargarlik buyumlari yaratilmoqda. Davlatimizda zargarlik ziynat buyumlarini ishlab chiqarish hajmlarini oshirish va sifatini yuqori bosqichga olib chiqish, sohani malakali kadrlar bilan ta'minlash bo'yicha ishlarni samarali tashkil etish, taqinchoqlarning dizaynida talab etilayotgan uslub, yo'nalish, texnika va texnologiyalarni ko'proq o'zlashtirish, xalqaro talablarga muvofiq zargarlik mahsulotlarini sertifikatlashtirish va standartlashni ta'minlash, sifat menejmentining zamonaviy usullarini keng joriy etish, shuningdek, dunyo bozorlarida raqobatbardosh bo'lgan, yuqori sifatdagi zargarlik mahsulotlari va qimmatbaho metallar hamda toshlardan yasalgan zargarlik mahsulotlari ishlab chiqarilishini tashkil etish, to'g'ridan-to'g'ri chet el investitsiyalarini zamonaviy texnologik uskunalar va innovatsion izlanishlarni tatbiq etish tajribasiga ega xorijiy investorlarni jalb etish sohaning rivojiga kerakli omil bo'lib xizmat qiladi.

KECHA VA BUGUN

YOLDOZ

Bir necha OTIVlarda zargarlik yo'nalishlari ochilgan

O'zbekiston zargarlik san'ati va sanoatining shakllanishi, rivojlantirish tamoyillari va xususiyatiga doir qator ilmiy adabiyotlar mavjud bo'lib, ular xronologik jihatdan o'rganildi va tadqiq etildi. D.Faxretdinova, A.Xakimovlarning tadqiqotlarida O'zbekiston zargarlik san'atini tarixiy-madaniy davrlashtirish masalalariga to'xtalib o'tilgan bo'lib, qadimgi davrdan to XX asrning 80-yillariga qadar bo'lgan davrda zargarlik san'ati rivoji, taqinchoqlarning turkumi va maishiy hayotdagi o'rni tahlil qilingan bo'lsa, K.Akilova, N.Azizova, Ye.Ermakova (Shironina), Ye.Gorojankina, Ya.Chvir, G.Babadjanova, Sh.Shoyoqubov, Z.Aliyeva, M.Niyazova, Sh.Mahkamov, G.Yuldasheva, M.Abdulayev, D.Bobojonov izlanishlarida esa tarixiy-nazariy masalalarga e'tibor qaratilgan. Shuningdek, XIX-XX asrlarda zargarlik sohasida foydalanilgan texnika-texnologiyalar, zargarlar va ularning ijodiy izlanishlari tahlil qilingan, D.Atamuratova, N.Yuldashova, S.Davlatovalarning tadqiqotlarida O'zbekiston zargarlik san'atini o'rganish borasidagi yangi ilmiy yondashuvlar, uning ma'naviyat, madaniyat, an'analar, zamonaviy jarayonlar bilan bog'liqligi o'z ifodasini topgan.

O'zbekiston zargarlik san'atidagi etnomadaniyatlar mutanosibligi, taqinchoqlardagi naqshlar mazmuni, ma'nosi, sohadagi mavjud kasbiy-badiiy masalalar E.Gyul, B.Nodir va T.Geyzlarovalarning izlanishlarida bayon etilgan. Sanab o'tilgan barcha ilmiy tadqiqotlarda zargarlik tarmog'iga doir masalalarni o'rganish jihatlariga alohida e'tibor qaratilgan.

Maqolada bugungi globallashuv davrining iqtisodiy, ijtimoiy-tarixiy omillari va badiiy jarayon xususiyatlari ta'sirida shakllangan O'zbekiston zargarlik tarmog'ini mahalliy sanoatning asosiy drayverlaridan biriga aylantirish, sohani yana-da rivojlantirish maqsadida malakali kadrlarni tayyorlash va bu borada amalga oshirilayotgan ishlarni tadqiq etishdagi tarixiy-madaniy, etnologik, tarixiy-semantik, qiyosiy tahlil, badiiy tahlil kabi tadqiqot usullaridan foydalanildi.

Mazkur ilmiy maqolada yuqoridagi metodologiya va tadqiqot usullaridan foydalanib, quyidagi vazifalar asosida tadqiqot amalga oshirildi:

- O'zbekiston zargarlik san'atining mahalliy xususiyatlari o'rni va ahamiyatini belgilash hamda ularning izchillikdagi shakllanishi, rivojlanishidagi asosiy badiiy jarayon va muammolarni aniqlash;
- O'zbekiston zargarlik san'atiga oid taqinchoqning ijtimoiy hayotdagi o'rnini tadqiq etish;
- Zamonaviy jarayonda zargarlik san'atida an'anaviylik va innovatsion rivojlanish masalalarini aniqlash;
- Davlat tomonidan sohani malakali kadrlar bilan ta'minlash maqsadida oliy ta'lim muassasalarida ixtisosliklar tashkil etilgani va o'qitilayotganining O'zbekiston zargarlik tarmog'i rivojiga ta'sirini ochib berish;

- O'zbekiston zargarlik san'atini kadrlar bilan ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan ishlar samaradorligini oshirishga yordam beradigan tavsiyalar va takliflarni ishlab chiqish.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlarga muvofiq, yurtimizda zargarlik tarmog'iga xorijiy investitsiyalarini keng jalb etish, raqobatbardosh va sifatli zargarlik taqinchoqlarini ishlab chiqarishda mahalliy zargarlarni qo'llab-quvvatlash uchun keng ko'lamli sharoitlar yaratildi. Shuningdek, oliy ta'lim tizimida ham zargarlik tarmog'ini yana-da rivojlantirish maqsadida yetuk malakali kadrlar yetishtirish amalga oshirilmoqda. Jumladan, 2020-yilda Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universitetida "Zargarlik buyumlari dizayni" mutaxassisligi yo'lga qo'yilgan bo'lsa, 2021-yilda esa Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn institutida "Badiiy zargarlik" mutaxassisligi faoliyati yo'lga qo'yilgan. Mazkur mutaxassisliklarda tahsil olayotgan talabalarga sohaning yetuk zargarlari tomonidan dars mashg'ulotlari olib borilmoqda. O'quv rejalari va fan dasturlari esa an'anaviy tizim bilan bevosita bog'liq ishlab chiqilgan bo'lib, zamon talabiga muvofiq tarzda xorijdagi

nufuzli oliy ta'lim muassasalari o'quv tizimida foydalanilayotgan me'yoriy hujjatlarga tayanilganligi ham yurtimizda yetishib chiqayotgan malakali kadrlar bir vaqtning o'zida ham an'anaviy, ham zamonaviy, innovatsion bilim, malaka va ko'nikmalarga ega bo'layotganliklarini ta'minlamoqda. E'tiborli jihatlaridan biri shuki, yuqoridagi o'quv yurtlarida "ustoz-shogird" an'analari asosida dars mashg'ulotlari o'tiladi. Bu esa o'z navbatida talabalarning zargarlik sohasidagi bilim, ko'nikma va mahoratlarini oshirishda asos vazifasini o'taydi.

Yuqorida keltirilgan ma'lumotlarga tayanib quyidagi vazifalar belgilab olindi:

- Davlat tomonidan yaratib berilgan qo'llab-quvvatlash choralarining O'zbekiston zargarlik san'ati va sanoati rivojiga ta'sirini ochib berish;

- O'zbekiston zargarlik san'ati va sanoatini kadrlar bilan ta'minlash borasida amalga oshirilayotgan ishlar samaradorligini oshirish;

Zargar talabalar uchun xorij tajribasi ham tadbiq etiladi

– Bugungi kundagi O'zbekiston zargarlik san'ati an'alarining tiklashi va rivojlanishi hamda zamonaviy, innovatsion texnika-texnologiyalarni jalb etgan holda zargarlik tarmog'ini yangi bosqichga olib chiqish yo'lidagi tashkiliy-amaliy muammolarga tanqidiy yondashish va ularning yechimiga yordam beradigan tegishli tavsiyalar va takliflarni ishlab chiqish.

Maqoladagi tahliliy ma'lumotlar, chiqarilgan yakuniy xulosalar O'zbekiston zargarlik san'atining mahalliy xususiyatlarini o'rganish, iqtisodiyot sohasida zargarlik sanoati tarmog'ini jadal suratlarda takomillashtirish orqali san'atshunoslikning metodologik imkoniyatlarini kengaytiradi va nazariy tamoyillarni boyitishga yordam beradi. Shuningdek, maqolada keltirilgan tadqiqot natijalaridan sohaga oid respublika ixtisoslashtirilgan san'at maktablari, oliy o'quv yurtlari talabalar uchun taqdimotlar, qo'llanmalar, tarqatma manbalar, albom va kataloglar, o'quv adabiyotlarini yaratishda foydalanish mumkin.

Maqolada keltirilgan fikr-mulohazalar asosida bir qator taklif va tavsiyalar ishlab chiqildi:

- 1.** Zargarlik sohasi o'qitiladigan Respublika ixtisoslashtirilgan san'at maktablari hamda oliy o'quv yurtlarida mavjud ustaxona va laboratoriyalarni xorijdagi nufuzli ta'lim muassasalari namunasi asosida moddiy texnik baza bilan ta'minlash;
- 2.** Zargarlik sohasida zamonaviy texnologik uskunalar ta'lim tizimiga joriy etish.
- 3.** Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti, Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti va Respublika ixtisoslashtirilgan dizayn maktabi o'quv reja va fan dasturlarini xorijdagi nufuzli ta'lim muassasalari o'quv hujjatlari namunasi tayanib, zamon talabiga moslashtirish;

4. Amaliy mashg'ulot bilan bog'liq mutaxassislik fanlarining dars soatlarini oshirishni ta'minlash;

5. Respublika ixtisoslashtirilgan san'at maktablari, Oliy o'quv yurti professor-o'qituvchilari hamda iqtidorli o'quvchi va talabalarini xorijdagi ta'lim muassasalarida zargarlik sohasiga oid bilim va malakalarini oshirishlari hamda tajriba almashishlarini amalga oshirish.

Yuqoridagi g'oyalar amaliyotga joriy etilib, rivojlantirish mexanizmi tizimli yo'lga qo'yilsa, arziqli merosimiz dunyo e'tiborini o'ziga jalb etishga ishonamiz.

**Jasmina LUTFULLAYEVA
Sevinch MAMADALIYEVA**

Kamoliddin Behzod nomidagi Milliy rassomlik va dizayn instituti
"Badiiy zargarlik" ta'lim yo'nalishi talabalari

"4+2".

KASBIY RIVOJLANISH MODELI

Pedagogik ta'lim tizimi zamon talablari asosida muntazam ravishda yangilanib boryotgan murakkab jarayondir. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishda nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirish muhim o'rin tutadi. Shu nuqtai nazardan, "4+2" modeli innovatsion yondashuv sifatida ilgari surilib, pedagogik tayyorgarlikni takomillashtirishga xizmat qilmoqda.

An'anaviy pedagogik ta'limda nazariy bilim berish va amaliyot o'rtasidagi tafovut muammosi ko'p yillardan beri dolzarb masala bo'lib, "4+2" modeli ushbu tafovutni bartaraf etish va bo'lajak o'qituvchilarni maktab muhitiga bosqichma-bosqich moslashtirish maqsadida ishlab chiqilgan. Bu model bo'yicha talabalar haftaning to'rt kunini universitetda nazariy bilim olishga, ikki kunini esa maktabda amaliyot o'tashga bag'ishlaydilar. Ushbu yondashuv didaktik prinsiplarga asoslangan bo'lib, quyidagi ilmiy tamoyillarga tayanadi:

- O'rganish jarayoni talabalarni faol ishtirok etishga undaydi;

- O'quvchi o'z tajribasi va kuza-tuvlariga asoslanib o'qitish uslub-larini shakllantiradi;

- Bo'lajak o'qituvchilar faqat bilim olish bilan cheklanmay, kas-biy malakalarini ham rivojlanti-radilar.

Pedagogik ta'lim tizimida asosiy muammolardan biri olingan na-zariy bilimlarning amaliyotda qo'llanilish darajasidir. "4+2" modeli bu jarayonda integrativ yondashuv-ni ta'minlaydi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, pedagogik amaliyot davomida talabalarning dars o'tish jarayonlarini real sharoitlarda tajriba qilishlari ularning kasbiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Maktab amaliyotining dast-labki bosqichlarida talabalar dars jarayonlarini kuzatib, pedagogik texnologiyalarni tahlil qilishadi. Keyingi bosqichlarda esa ular mustaqil dars o'tash, sinf boshqa-ruvi va o'quvchilar bilan ishlash bo'yicha tajriba orttiradilar. Mak-tab muhitida muntazam amaliyot o'tash bo'lajak o'qituvchilarning psixologik moslashuvini ham yengillashtiradi. Bundan tashqari, talabalar o'quvchilarning rivojlanish bosqichlarini real sharoitlarda kuza-tish imkoniyatiga ega bo'ladilar.

Bo'lajak o'qituvchilarning tajribali maktab o'qituvchilari bilan ishlashi ularning kasbiy o'sishiga ijobiy ta'sir ko'rsatishi bilan bir qatorda, talabalar maktablarda o'ziga biriktirilgan ustozlaridan pedagogik faoliyatning murakkab jihatlarini real sharoitda o'rganishadi.

Bu yondashuvning afzalliklarini quyidagilar bilan izohlashimiz mumkin:

- O'qituvchilik tajribasi real muhitda shakllanadi;
- Dars jarayonlarida bevosita ishtirok etish pedagogik moslashuvni tezlashtiradi;
- Maktab jamoasi bilan doimiy muloqot bo'lajak o'qituvchilarni ishga joylashish imkoniyatlarini oshiradi.

An'anaviy ta'lim tizimida talabalar nazariy bilimlarni yig'ib, keyin amaliyot o'tashardi. "4+2" modeli esa nazariyani bevosita maktab amaliyoti bilan bog'lash imkonini berdi. Bu esa talabalar olgan bilimlarini darhol sinab ko'rishlari va muammolarni amaliy jihatdan tushunishlari uchun qulay sharoit yaratdi.

"4+2" tizimi talabalarga o'quv yilining turli bosqichlarida maktab hayoti bilan tanishish imkonini berish bilan bir qatorda bo'lajak o'qituvchilarga o'quvchilar bilan erta tanishish va psixologik moslashuv, o'quvchilarning ruhiyati, fe'l-atvori va ehtiyojlarini chuqur tushunishga yordam beradi. Maktablarda amaliyot o'tayotgan talabalar tajribali o'qituvchilar bilan hamkorlik qilish, tajriba almashish tizimi orqali ularga maslahat va yo'nalish beriladi, bu esa pedagogik qobiliyatlarini rivojlantirishda ham katta ahamiyatga ega.

Bugungi kunda ikki kunlik maktab amaliyoti davomida talabalar dars jarayonlarini kuzatish, dars o'tish va o'quvchilar bilan ishlash kabi muhim ko'nikmalarni shakllantirmoqdalar. Bu ularga o'qituvchilik kasbini chuqurroq anglash va kelajakdagi ish faoliyatiga tayyorgarlik ko'rishda yordam berib, tajriba orttirish va pedagogik mahoratni rivojlantirish uchun muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Hozirda ko'plab maktablar o'zida amaliyot o'tagan talabalarni ishga olishga tayyor, chunki faol va iqtidorli talabalar allaqachon maktab muhitiga moslashgan va amaliy tajriba orttirishga ulgurishdi. Universitetda olingan nazariy bilimlar asosida talabalar zamonaviy ta'lim metodlarini sinab ko'rish orqali interfaol dars uslublari, raqamli texnologiyalar va innovatsion yondashuvlarni maktab amaliyotida tatbiq etib, o'qitish jarayonini takomillashtirishga o'z hissalarini qo'shib kelmoqdalar.

"4+2" pedagogik amaliyoti bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish, nazariya va amaliyotni uyg'unlashtirish, shuningdek, ularga kelajakdagi ish faoliyatiga moslashishda yordam berish kabi muhim afzalliklarga ega. Ushbu tizim nafaqat talabalar, balki maktablar va ta'lim sifati uchun ham foydalidir. Shu boisdan, uni keng va samarali joriy etish pedagogik ta'limni yana-da rivojlantirishga xizmat qiladi.

Mashhura QODIROVA

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti dotsenti

UNDAMENGA SEVISHINGANI *ayt!*

Optimist

– Yangi poyafzal sotib olganimda doim bitta qo'shimcha bog'ichga ega bo'lishimni o'ylab, quvonaman. Umuman kiyilmaydigan ikkinchi poy haqida esa o'ylamaslikka urinaman...

Muhammadxon Yusupov

Qiz va yigit mototsiklda katta tezlikda ketishmoqda.

Qiz:

– Sekinroq, men qo'rqayapman.

Yigit:

– Axir bu juda zavqli-ku!

Qiz:

– Unchalikmas. Bu dahshatning o'zi.

Yigit:

– Unda menga sevishingni ayt.

Qiz:

– Xo'p, xo'p. Seni sevaman. Sekin hayda endi.

Yigit:

– Qanday baxtliman!

Ertasi kungi xabardan: „..yigit va qiz minib ketayotgan mototsikl binoga urilib majaqlanib ketgan. Ularning biri omon qolgan. Halokatga tormoz nosozligini sabab deyishmoqda“.

Gap shundaki, ular sayohatga chiqishgan edi. Yo'l yarmida yigit ulovining tormozi ishlamay qolganini sezgan, biroq bu haqda qizga bildirmagan. U biror halokat yuz berishini bilib, qizga mototsikl bosh kiyimini kiydirib qo'ygan. Va so'nggi bor undan „sevaman“ so'zini eshitishni juda istagan. Halokatda qiz omon qolgan.

Nodirabegim tarjimai

Ular juda qattiq janjallashib qolishdi. Xotin tugunini tugib, bolasini opichlab, ota uyiga jo'nadi. Er bir og'iz „qol“ demadi. Mahallalariga kira-verishda, dugonasini uchratib qoldi. Dugona „Seni ko'rib qolganim yaxshi bo'ldi-da, bolangni onangga tashlab, tezroq chiq. Bir janozaga birga borib kelamiz“, deb o'tindi uning rang-ro'yiga ham qaramasdan. U ham siqilib turgan edi. Birga borishdi.

Keksagina bo'lsa ham, o'smali qoshlar-u, surmali ko'zlari bir husniga o'n husn qo'shib turgan oppoq momiq-dek ayolning dunyoni buzib, „Voy, azizim!“ deb, ko'ksiga mushtlab yig'lashi unga biroz erish tuyuldi. „Nabira-chevaralarning oldida...“

Ular qattiq arazlashgan edi. Eri ham yo'qlab kelmadi. Ota uyida ancha qolib ketdi. Tasodifmi, dugonasi bilan biron yetti oy o'tib, yana o'sha xonadonga yil oshiga borishdi. Dasturxonda qushning sutidan bo'lak hamma narsa bor, faqat o'sha „Azizim!“ deb ko'ksiga urib yig'lagan go'zal ayol ko'rinmasdi. Dugonasidan uni so'radi. U esa davra to'rida bir parchagina bo'lib o'tirgan mushtipar ayolni ko'rsatdi. U bir zum lol qoldi, yuragidan nimadir chirt uzilib tushgandek bo'ldi: „Yolg'izlikning yuki qanchalar og'ir“.

Uyga kelib, tugunini tugdi, bolasini olib, uyiga yo'l oldi: „Ayiqli edi, maymoqli edi, erim edi. Yoriqli edi, yuriqli edi, uyim edi...“

Jamila Ergasheva

Umr

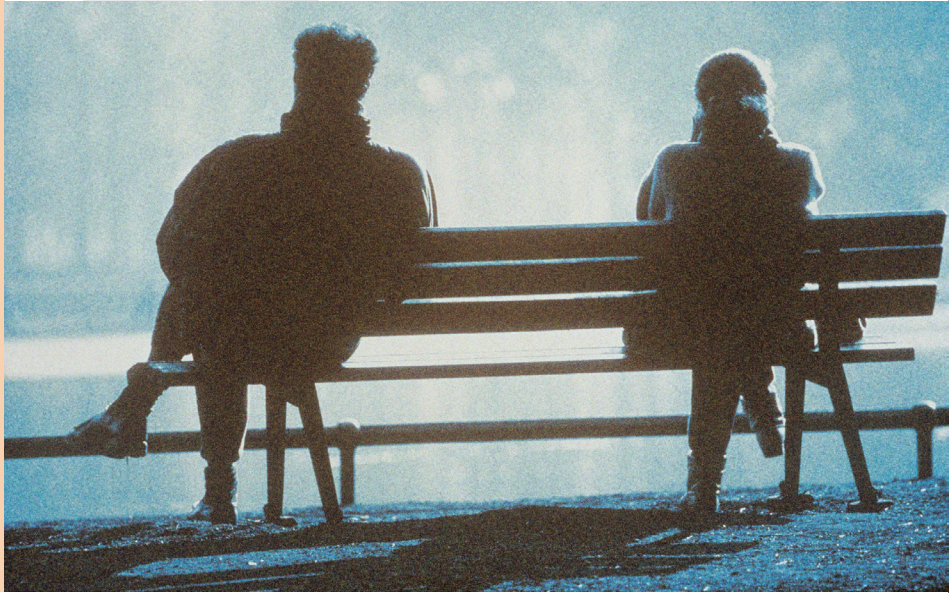
Tanishdilar...
Sevishdilar...
Turmush qurdilar...
Farzand ko'rdilar...
To'ng'ichi nimjonroq edi. Kasal bo'lib, ko'p kuydirdi...
O'rtanchasi o'yinqaroq edi...
Qamalib chiqdi...
Kenjasi qiz edi... Erkarroq o'sdi. Turmushi buzildi...
Bir kuni erkak kechasi uyg'onib ketdi. Uzoq o'y o'ylab yotdi. Qarasa, ayoli ham uyg'oq ekan.
– Onasi, – dedi. – Dunyoga kelib nima ko'rdik o'zi?
– Bilmasam, – dedi ayoli xo'rsinib...
Bobotog'ga borganimda qurib qolgan ikkita daraxtni ko'rgan-dim. Ikkalasi bir-biriga suyani-i-ib turardi...

O'tkir Hoshimov

"Olg'ir"

– Po'latjon, yoshlikda juda olg'ir yigit bo'lgansiz-da.
– Ha, nimasini aytasiz. Hatto urushga 2 oyoqda ketib, 3 oyoqda qaytganman.

Xushnud Toshpo'latov

– Siz osmon bilan yer oralig'ida qolib ketganmisiz hech? – so'radi notanish kishi bekatda o'tirganimda.
Bexos berilgan bu savoldan shoshib qoldim:
– Axir biz osmon bilan yer oralig'ida yashaymiz-ku! – javob berdim o'zimni aqli sust emasligimni bildiruvchi ohangda.
– Siz shukur qiling, ukajon, sizning oyog'ingizni yer o'ziga tortib turibdi ekan.
– Siz osmon bilan yer oralig'idamisiz? – so'radim beixtiyor.
– Bilmadim, uka, hozircha bir oyog'im yerda, bir oyog'im go'rda. Shunisiga ham shukur. Hozirgina o'g'lim bekatni oldidan mashinasida o'tib ketdi. Yonidagi ayolga ilakishib qolgan. Uch bolasi bilan xotini ketib qoldi. Nabiralarimning holidan xabar olib qaytyapman. O'g'limning oyog'ini yer tutgisi kelmay qo'yib yubordi. Bir kun omonatini topshirsa, uni qay yo'l bilan yer bag'riga olarkin?!

Nuriddin Ziyo

Metroda

Ovoz yangradi: "Iltimos, yosh bolali, nogiron, yoshi katta odamlarga joy bering!"

Qishloqdan endi kelgan, sochlariga oq oralagan otaxon ma'yus jilmaydi: "Shaharda hech bo'lmaganda yer tagida oqibat bor ekan-ku..."

Rahmat Bobojon

Nur tugaydi qaysidir joyda,
Qayerdadir bulutlar qat-qat.
Manzillar ham unut bo'lar-u
Senga borar yo'l qolar faqat.

Qachonlardir to'xtaydi taqvim,
Chiqillamay qolar soat ham.
Vaqtning qadri yo'qolgan kunda
Yolg'iz Sendan kutaman malham.

Bo'g'iladi bo'g'zimda havo,
Vujud – ruhni chulg'agan qafas.
Lahzalarni ortga qaytarib,
Bir Sen sabab olaman nafas

Dunyo unut bo'ladi bir kun
Xotiralar o'chadi sim-sim.
Faqat Seni yodimda saqlab,
Huzuringga boraman, Tangrim.

Dadaxon Muhammadiy

Vatanga tomirday tortib turar yo'l,
Kenglik tugamaydi, cho'l tugamaydi.
Kun o'tar,
oy o'tar,
o'tib ketar yil,
Qarshiga borguncha yo'l tugamaydi.

Jizzaxda dovon-u adir tugaydi,
Samarqand noniday qadr tugaydi,
Toqatlar tugaydi,
sabr tugaydi,
Qarshiga borguncha yo'l tugamaydi.

Tugar tirikchilik mashmashalari,
Tugar erka qizning xarxashalari,
Tugar yig'ilar-u qahqahalar-u,
Qarshiga borguncha yo'l tugamaydi.

Tugamas manzilsiz yurakning ohi,
Tugamas bir so'zga intiq nigohi,
Ulovda yonilg'i tugaydi gohi,
Qarshiga borguncha yo'l tugamaydi.

Muddati tugaydi hamalning, hutning,
Mevasi tugaydi o'rikning, tutning,
G'aznasi tugaydi katta bir yurtning,
Qarshiga borguncha yo'l tugamaydi.

To yo'lda ekansan,
tugamas huzun,
Umr – to'rt misra she'r o'qishlik bir zum,
Haqqa eltadigan yo'l kabi uzun
Qarshiga borguncha yo'l tugamaydi.

Suhrob Ziyo

– Nega uzoq yo'ldan yuryapmiz, dada?
– Qosim do'konchi bor-ku, uning
do'koni yonidan o'tmaylik. Qarzi bor
mendan. Ancha bo'ldi. Ahvoli yaxshi
bo'lmasa kerak. Berolmayapti. Biz unga
o'zimizni ko'rsatib o'tishimiz yaxshi
emas, o'g'lim.

Noma'lum muallif

Kuyiklar

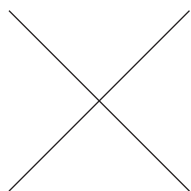
Urush. Ocharchilik. Novvoyxonada
ishlab qaytgan akaning tuguni beliga
bog'liqligini ko'rib, singillarning ko'zida
parchalangan umid asta-sekin tomchi-
lay boshladi. Aka aybli boshini egdi:
– Bugun bittayam non kuymadi...

Nilufar Obidova

SABABSIZ URUSH “GIMNOMKOR”

1985-yil... Kuz fasli... Sovet Ittifoqi degan vatanda osoyishtalik hukm surardi. Odamlar o'zi bilan o'zi ovora, tirikchilik tashvishidan ortmaydi. Oltin kuzning havosi dillarga xushnudlik ulashadi. Daraxt yaproqlari sarg'ayib, tilla rang tusga kirgan, shamol bo'lsa yerga gilamdek to'shalardi. Goh-gohida osmonni qora bulut qoplab, sovuq qishning daragini berardi. Yosh-yalanglar qalbida iliq harorat, g'ayrat, shijoat va jo'shqinlik mavjlanib turardi. Bu tuyg'u sof sevgining timsolini eslatardi.

O'shanda men 18 yoshda edim... Shunday kunlarning birida davlat oldidagi majburiy burchni bajarishga — askarlikka chaqirishdi. Ko'plar qatori Sovet armiyasi safiga otlandim. Avval

Surxondaryo viloyati Termiz shahridagi uch oylik tayyorlov kursini bitirdim. Bu yerda tank ekipajida o'qlovchilikni, avtomatdan o'q otish va granata ulotirishni o'rgandim. Ko'ngil sezardi va ichimdan shunday tuyg'u o'tardi: "meni urushning dahshatli o'chog'iga olib ketishadi, endi yo omon qaytaman, yo o'laman!.." Lekin yigitlik burchini ado etish, Vatan va xalq oldidagi majburiyatni bajarishdek zalvorli mas'uliyat meni hech narsadan qaytara olmasdi.

Shunday qilib, Afg'onistonga harbiy safarbarlik boshlandi. 1986-yilning qish kunlaridan biri. Kobul shahri... Begona yurt. Baynalmilal xizmat tinch qalbimni urush oloviga ruhan tayyorladi. Jang maydoni vajohatli. Ajdaho og'zidan purkalayotgan olovga o'xshaydi. Samolyot va vertolyotlar har tomonga uchmoqda. Havo sovuq, atrof chang-to'zon, portlash va o'q ovozlari eshitilib turardi, qo'rqinchli bir holat. Odamlar bir-birini xo'rlagan, o'ldirgan, qaqshatqich bir tusda qattiq jang ketmoqda. Zamonaviy qurollar va zambaraklarda otishmalar quloqni qomatga keltiradi. Ikki tomon o'zlariga ma'lum maqsadlarga erishish yo'lida kim oldin o'ldirish uchun kurashmoqda. Jang maydonida yosh zobit va askarlarning jasadlari yotar, qon to'kilgan joylar qo'rqinchli tusda. Birovning qo'li, birovning oyog'i uzilib tushgan, yarmi yo'qlar ham bor. Kuchli og'riqdan chinqirgan tovushni eshitganlar koshki unga yordam berolsa... Poroxning zaharli tutuni havoga ko'tariladi. Kuchli shovqindan gangib qolganlar esa dovdirab, es-hushini yo'qotishgan.

Afg'oniston poytaxti Kobul shahri. 1986-yilning jazirama yoz fasli. Tong tarovati kishi kayfiyatiga o'zgacha zavq beradi. Ammo biz urush o'chog'ida-miz. Bizga polkni dushmanlardan qo'riqlash vazifasi topshirilgan. Postda bitta tank, to'rt ekipaj, ya'ni tank komandiri – serjant, haydovchi, o'q otuvchi va o'qlovchi. Qo'riqlash vazifasi osoyishta o'tar edi. Kunlardan bir kuni tank komandiri bo'lgan serjantimiz gospitalga tushib qoldi. Postda uch kishi qolgan edik. Navbatchilik vaqtigacha dam olish uchun yer osti uychamizdagi karavotda yechinmasdan avtomatni quchoqlab yotgandim. Bir mahal tashqaridan begona ovozlar eshitildi. Navbatchi bilan nimalarnidir gaplashishdi. Tashqariga chiqmadim, chamamda soat kech 3 lar edi. Ular rota komandiri kapitan ..., vzvod komandiri starshiy leytenat va starshina ... lar ekan. Xonaga kirib kelishlari bilan

Nafasim bo'g'ilib, sovuqni sezgan vaqtimda kimdir oyog'imdan tortib, ariqdan chiqardi

tanidim va sakrab o'rnimdan turdim. He yo'q, be yo'q, meni ruscha so'zlar bilan so'kib, haqoratlab ketishdi. Qo'limdagi avtomatimni tortib olib, yechinishimni buyurishdi. Boshida nima bo'layotganini tushunmay, yechinmadim. Vzvod komandiri: "sendan buni kutmagan edim, bu nima gap, komandir tank serjantining pul va qimmatbaho buyumlarini qayerga yashirganligini bilar ekansan", – dedi. Rota komandiri: "tank komandiri bilan buning tili bir", – deb, avtomat qo'ndog'i bilan yelkamga zarb bilan urdi va yechinishga majburladi. Bitta ichki kiyimda yalong'och holda tashqariga chiqarishdi va qo'limga belkurak berib, kovlab pullarni topib berishimni buyurishdi.

Bu voqeadan 10-15 kun oldin kunduz kuni rota komandiri tank komandiri bo'lgan serjantimizdan qarzga pul berib turishini iltimos qilib kelgan edi. O'shanda serjantning buyrug'i bilan men tank flyagasiga joylashtirilgan pullarni yerga ko'mib qo'yilgan joyidan olib, tank komandiri serjantga olib kelib bergan edim. Flyagadagi pul va qimmatbaho buyumlar tank komandirining shaxsan o'ziniki bo'lgan. Ularni qayerdan va qanday yo'l bilan topganligini bilmas edim. Chunki u mendan bir yarim yil oldin xizmatga kelgan. Mening kelganimga esa endi 6 oy bo'lgan edi.

Qo'limda avtomat bo'lganida barini otib tashlardim

Shu tariqa haqiqatdan ham men serjantning pul va qimmatbaho buyumlar solingan flyagasining qayerga ko'milganligini bilardim. Xullas, qo'limda belkurak, tashqarida bitta ichki kiyimda turibman. Sovuq oyog'imdan boshlab butun badanimga tarqalib zir qaltiratayapti. "Tank komandiri yaqinda uyiga ketadi, ota-onasi va aka-ukalariga sovg'a olish uchun yig'ilgan pullarni men qanday qilib uning ruxsatisiz beraman, bu axir omonatga xiyonat-ku", degan xayollarga berilib, sovuqdan qaltirib turardim.

O'sha vaqtda yer osti uyimizda uchta qaroqchi, ikkitasi "xanka" nomli narkotik moddasini iste'mol qilib, spirtli ichimlik ichib kayf qilib o'tirishar edi. Starshina tashqarida yumshoq gaplar bilan meni aldashga urinayapti. Tinchgina topib berishimni, bo'lmasa bekorga o'lib ketishimni aytib qo'rqitmoqda. Men esa o'z fikrimdan qaytganim yo'q.

Yozning yana bir tongi sekin yorisha boshlagan. Yer osti uyidan rota komandiri va vzvod komandiri chiqib yana menga baqirib so'kinishni boshlashdi. Rota komandiri mast holatda g'azablandi-da: "qisqasi buni ariqqa tushir itday otib tashlaymiz", – deb starshinaga buyruq berdi. Starshina meni sudrab ariqqa tushirdi va o'zlariga teskari holatda tik turg'azib ketdi. Rota komandiri "seni oxirgi marta ogohlantirayapman, pullarni topasanmi-yo'qmi?" – deb orqamdan baqirdi. Men indamadim, lekin butun vujudim hayot bilan vidolashmoqda edi. "O'q badanimga tegsa, og'riqni sezamanmi-yo'qmi, o'lim qanaqa bo'lsa... Ruhim uyimni topib bora olarmikin, ota-onamga meni kutmasliklarini, men endi bu dunyoda yo'qligimni bildiramanmi-kan", – degan o'y miyamni egallab olgan edi. Shu lahzalik xayol boshdan oyoq tanamni titratib yubordi. Kun izg'irin bo'lishiga qaramasdan, a'zoi badanidan sovuq ter chiqa boshladi. Shu mahalda avtomatdan ketma-ket otilgan o'q ovozi eshitildi. Alvado-o-o-o!

Ariqda suv borligini yiqilganda bildim. Nafasim bo'g'ilib, sovuqni sezgan vaqtimda kimdir oyog'imdan tortib, ariqdan chiqardi. Shundan keyin o'zim emaklab oyoqqa turdim. Xayriyatki, menga qaratilgan o'qlar tanamning hech bir

joyiga tegmagan ekan. Avval gangib qoldim, so'ng o'zimni o'nglab olgach, asabiy-lashib, o'z tilimda so'kinib, baqira boshladim. Agar qo'limda avtomat bo'lganida barini otib tashlardim. Rota komandiri: "ne materis fransuz" – deb avtomat qo'ndog'i bilan urmoqchi bo'lganida, chap berib avtomatga yopishdim. Orqa tomonimdan yelkamga bo'ynim aralash qattiq zarba tushdi, hushdan ketib yiqildim. Sovuq suv sepushgach o'zimga keldim. Yana turg'azishdi, iyagimga avtomatni tirab do'q-po'pisa bilan qiynashdi.

Shuncha ruhiy va jismoniy qiynoqlardan so'ng oxiri miyamga kelgan fikr shu bo'ldiki, bularga aytgan narsalarini topib bermasam meni aniq urib yoki otib o'ldirib qo'yishlari mumkin, deb pul va qimmatli buyumlar solingan flyagani ularga topib berdim. Rota komandiri "bo'ldi bizga shu kerak edi", deb uchalasi birgalikda birinchi postga ketishdi. Ular ketgach, rosa xo'rligim keldi. Kiyinib chiqib, alamzadalikdan tank (DShK) pulemyotidan tog' tomonga qarata uzluksiz o'q uzdim. Rota komandiri men otayotganligimni bilib, aloqa kanali orqali hoziroq otish to'xtatishini va ertaga ertalab birinchi postga yetib kelishimni buyurdi.

Iyagimga avtomat tirab, do'q-po'pisa bilan qiynashdi

Rota komandirining buyrug'iga asosan ertalab soat 9 larda birinchi postda joylashgan shtabga bordim. Mening kelganligimni komandirga aytishdi. Kechagi sababsiz DShKdan uzluksiz o'q uzganim uchun yana avtomat qo'ndog'i bilan dodimni berdi. Yoz oylarida quyosh tushmagan joylarda 30 gradus, quyoshli joylar 50-60 gradus jazirama issiq bo'lardi. Ana shu issiqda menga jazo sifatida quyosh qizdirib turgan joydan 1 metrga 1 metr yerni kovlashimni buyurdi. Yer juda qattiq edi. Men kovlashni boshlashim bilan "trevoga" signali chalinib ketdi. Tartibga ko'ra "trevoga" bo'lganda hamma o'zining jangovar joyida bo'lishi shartligi sababli o'zimning postimga yugurib ketdim.

Oradan 40 yildan oshiq vaqt o'tishiga qaramasdan o'sha azob-uqubatlari, xo'rlanishlar, nafsoniyatga tegishlar xotiramda bir umrga muhrlanib qolgan. Buni unutib bo'larmidi? Endi bilsam o'sha komandirlarning hammalari nafs gadolari, jig'ildon qullariga aylangan, bu dunyoning nafsoniy lazzatlariga berilgan shaytonning qulvachchalari ekan. Shunda quyidagi satrlar yodimga tushdi:

"Hayot bir necha on, bir zumda o'tar,
Kunlar mashaqqati to'xtovsiz yetar.
Boriga shukr qil, bo'l undan rozi,
Haqiqiy hur odam nafsni tark etar".

Bugun o'sha xotiralarni o'ylar ekanman, bugungi tinch va osoyishta hayotimizga cheksiz shukr qilaman. Vatan va xalqning tinchligi aslida eng katta boylik ekan. Ana shunday xotirjam qalbda yashash ne'matini, lazzatini his qilarkansan.

Ilohim, tinchligimizga ko'z tegmasin!

QAYERGA INTILAYAPMIZ?

Chet elga o'qishga ketayapmanga deganimda, ba'zilar: "Senga chet elda o'qish nima, Jizzaxdan Toshkentga borishmi?" – deb kulishdi. Ammo men uchun bu gaplar to'siq emas, balki ichimdagi orzularni yana-da uyg'otgan, qat'iyatimni mustahkamlagan turtki bo'ldi. Chunki ich-ichimda bir ishonch bor edi: agar bugun qo'rqib to'xtasam, ertaga o'zimdan rozi bo'lolmayman. O'sha paytdan boshlab men nafaqat o'zim uchun, balki mendan umid qilayotgan ota-onam, aka-singillarim va menga ishonayotgan barcha yaqinlarim uchun ham mas'ul ekanimni chuqur his qila boshladim.

Men oddiy oilada ulg'ayganman. Bizning xonadonimizda hech qachon hashamat bo'lmagan, ammo doimo mehnat, halollik va sabr qadrlangan. Ota-onam har doim: "Biz boylik qoldira olmasak ham, senga bilim berishga harakat qilamiz", deyi-shardi. Ayniqsa, qiz bola uchun ta'lim muhimligini uqtirib, doimo o'qishga, izlanishga undab kelishgan.

Ota-onamning eng katta orzusi farzandlarini zamonaviy bilimlarni egallab, jamiyatda o'z o'rnini topishi edi. Onam ko'p bora:

– Bir kun kelib “qizimiz Sarvinoz Jo'rayeva nufuzli xorijiy universitetga o'qishga qabul qilindi deb aytishsa, biz osmonlarda uchamiz”, – derdilar.

Bugun men aynan ana shu orzuni amalga oshirib, London shahrida, biznes yo'nalishida tahsil olayman. Bu nafaqat mening, balki ota-onamning ham yillar davomida ko'nglida asrab kelgan eng katta orzusi edi.

Chet elda o'qish qarorini qabul qilish oson bo'lmadi. Chunki qiz bolaning yolg'iz holda uzoq mamlakatga ketishi ko'plab savollar, xavotirlar va mas'uliyatni keltirib chiqaradi. Atrofdagilarning turli fikrlari, jamiyatdagi stereotiplar, yaqinlarning xavotiri ba'zan ikkilanib qolishimga ham sabab bo'lgan. Ammo men har safar ota-onamning menga ishonch bilan qaragan nigohlarini eslab, yana oldinga intilardim.

Safarga tayyorgarlik jarayoni mening hayotimdagi eng sinovli davrlardan biri bo'ldi. Hujjat ishlari, til imtihonlari, moliyaviy masalalar, grant izlash – bularning barchasi katta mehnat va sabr talab qildi. Ko'p bora umidsizlikka tushgan, charchagan paytlarim bo'ldi. Ammo har gal o'zimga: “Agar bugun taslim bo'lsam, ertaga armon bilan yashayman, ota-onam orzu qilgan farzand bo'la olmayman”, deb aytardim.

Bu jarayonda yozishga bo'lgan qiziqishim va mehnatim ham katta rol o'ynadi. Bugunga kelib, mening maqolalarim Misr, Turkiya, Hindiston, Birlashgan Arab Amirliklari (Dubay) va Qatar kabi davlatlarda chop etildi. Bir qancha xalqaro intervyularim e'lon qilindi. Bu yutuqlar menga nafaqat ishonch, balki yana-da katta mas'uliyat ham yukladi. Chunki

men endi faqat o'zim uchun emas, balki O'zbekiston qizlarining salohiyatini dunyoga ko'rsatish uchun ham harakat qilayotganimni his qildim.

London shahriga ilk bor kelganimda, hamma narsa menga begona edi. Katta shahar shovqini, tezkor hayot sur'ati, turli millat va madaniyat vakillari, ingliz tilidagi muhit – bularning barchasi dastlab hayajon bilan birga qo'rquv ham uyg'otgan. Ammo vaqt o'tib, bu muhit menga moslasha boshladi. Har kuni yangi bilim, yangi tajriba, yangi tanishlar hayotimga kirib keldi.

Onamning mehrli nigohlari doim sog'inch bilan esga tushadi

Universitetdagi ta'lim jarayoni esa meni mutlaqo yangi dunyo bilan tanishtirdi. Bu yerda talaba faqat tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi. Har bir fikr qadrlanadi, har bir tashabbus qo'llab-quvvatlanadi. Guruh ishlari, loyihalar, taqdimotlar orqali biz mustaqil fikrlash, jamoa bilan ishlash va muammolarga yechim topishni o'rganamiz. Bu esa kelajakdagi professional faoliyatimiz uchun mustahkam poydevor yaratadi.

Chet elda o'qish davomida turli davlatlardan bo'lgan tengdoshlarim bilan do'stlashdim. Bugun mening yaqin do'stlarim Yevropa, Osiyo va Yaqin Sharq mamlakatlari yashaydi. Bu do'stlashuv menga turli madaniyatlarni tushunish, dunyoni kengroq nigoj bilan ko'rish va global fikrlashni o'rgatmoqda. Har bir suhbat, har bir muloqot mening dunyoqarashimni boyitmoqda.

Albatta, vatandan uzoqlik hissi doimiy hamroh. Oila bag'ining issiqligi, onamning mehrli nigohlari, otamning dalda beruvchi so'zlari, yaqinlarimning duolari doim sog'inch bilan esga tushadi. Ba'zan, aynan shu sog'inch meni yana-da kuchli bo'lishga undaydi. Chunki men bilaman: bu yo'l – faqat mening emas, balki ota-onamning ham sinovi.

Hayotimdagi eng ta'sirli onlardan biri – maqolalarim chop etilib, ota-onamning quvonch ko'z yoshlarini ko'rgan paytim bo'ldi. Otamning ismlari ism-familiyam ortida turishlari u kishini to'lqinlantirdi:

– Men hech qachon ismim bir kun kelib kitoblarda chop etiladi, deb o'ylamagandim, – degan so'zlari yuragimga muhrlanib qoldi. O'sha damda barcha mashaqqatlarim, sabr-toqatim va kechgan sinovlarim bejiz emasligini his qildim.

Naslimizga xizmat qiladigan tarix yaratamiz!

Bugun men bir haqiqatni aniq angladim: qiz bolaning ham orzulari bo'lishi, katta marralarni ko'zlashi va ularga yetishishi mumkin. Jamiyatdagi "qiz bolaga o'qish nima kerak" degan qarashlar zamonaviy dunyoda o'z ahamiyatini yo'qotmoqda. Bugungi qizlar ilmda, biznesda, texnologiyada, san'atda va jamiyatning barcha jabhalarida faol bo'lib, katta yutuqlarga erishmoqda.

Mening yo'lim ham shuni ko'rsatadiki, insonni buyuk qiladigan narsa – uning qayerdan chiqqani emas, balki qayerga intilayotganidir. Oddiy oilada tug'ilib, katta orzular sari yo'l olish bu – jasorat. Ammo bu jasoratning asosi kundalik mehnat, o'z ustida ishlash va hech qachon taslim bo'lmaslikdir. Shu tarzda naslimizga xizmat qiladigan tarix yaratamiz!

Bugungi kundagi barcha mehnatlarim, sinovlarim va izlanishlarimning yagona maqsadi bor – kelajakda jamiyatga foydasi tegadigan, bilimli, yetuk va mustaqil shaxs bo'lib yetishish. Men nafaqat yaxshi mutaxassis bo'lishni, balki o'z ortimdan boshqalarni ham ergashtira oladigan, yoshlar uchun motivatsiya manbaiga aylana oladigan inson bo'lishni orzu qilaman.

Kelajakda biznes sohasida chuqur bilim va tajriba to'plab, xalqaro miqyosda faoliyat yuritadigan professional kadr bo'lish niyatidaman. Shu bilan birga, O'zbekistonga qaytib, yoshlar, ayniqsa qizlarning ta'lim olishi, o'z ustida ishlashi va chet tillarini o'rganishi uchun imkoniyatlar yaratishga o'z hissamni qo'shishni xohlayman. Chunki men yaxshi bilaman: ta'limga kiritilgan sarmoya – kelajakka kiritilgan eng katta investitsiyadir.

Eng katta orzularimdan biri – qizlar uchun ta'lim, rivojlanish va o'zini namoyon qilishga xizmat qiladigan loyihalar ustida ishlashdir. Chunki men o'zim bosib o'tayotgan yo'lning naqadar murakkab, lekin bir vaqtning o'zida naqadar sharaflilik ekanini chuqur his qilaman. Shu sabab, bu yo'lga yolg'iz emasligimni, orqamdan kelayotgan qizlarga ham yo'l ochib berishim kerakligini anglayman.

Men ishonamanki, agar inson oldiga aniq maqsad qo'yib, unga sidqidildan intilsa, eng baland cho'qqilar ham zabt etiladi. Bugun London auditoriyalarida o'tirib bilim olayotgan Sarvinozning yuragida bitta tilak bor: bir kun kelib, ota-onam: "Qizimiz nafaqat o'qidi, balki jamiyatga foydasi tegadigan inson bo'lib yetishdi", deb faxr bilan aytish.

**Xalqaro miqyosda
faoliyat yuritadigan
professional
kadr bo'lish
niyatidaman**

Xulosa qilib aytganda, mening hayot yo'lim yoshlar, ayniqsa qizlar uchun kichik bo'lsa-da, bir dalda bo'lishiga umid qilaman. Agar mening hikoyam hech bo'lmaganda bitta qizning qalbida: "Men ham qila olaman" degan ishonchni uyg'otsa, o'zimni baxtli his etaman. Chunki haqiqiy muvaffaqiyat faqat shaxsiy yutuq emas, balki boshqalarga ham ilhom bera olishdir.

Sarvinoz JO'RAYEVA

("O'zbekiston talabasi" uchun Buyunk Britaniyadan maxsus)

Gretsiyalik
Mariya Sakkari
Avstraliyaning Pert
shahrida bo'lib
o'tgan United Cup
yakkalik o'yinida
ishtirok etmoqda.
7-yanvar
Muallif: Paul Kane/
Getty Images

Tailandning
Nontaburi
shahridagi Wat
Ta Kien buddizm
ibodatxonasida
odamlar tobutlar
ichida ibodat
qilishmoqda. Har
yili o'tkaziladigan
marosimda
odamlar ramziy
o'lim uchun
tobutlar ichida
yotishadi, bu esa
omadsizlikdan
xalos bo'lish va
yangi yilda yangi
boshlanish uchun
qayta tug'ilishni
anglatadi.

1-yanvar
Muallif: Lillian
Suwanrumpha/
AFP

Nyu-Yorkning
Orchard Park
shahrida
Buffalo Bills va
New York Jets
o'rtasidagi NFL
futbol o'yinidan
so'ng muxlislar
tribunaga qor
otib, bayram
qilishmoqda.
4-yanvar
Muallif: Carolyn
Kaster/AP

Suriya hukumati
kuchlari va kurdlar
boshchiligidagi
Suriya Demokratik
Kuchlari o'rtasidagi
to'qnashuvlardan
so'ng, Suriyaning
Qamishli shahrida
boshpana sifatida
foydalanilayotgan
maktabda suriyalik
kelinni turmushga
uzatishmoqda.
26-yanvar
Muallif: Baderkhan
Ahmad/AP

ANI tutib qol,

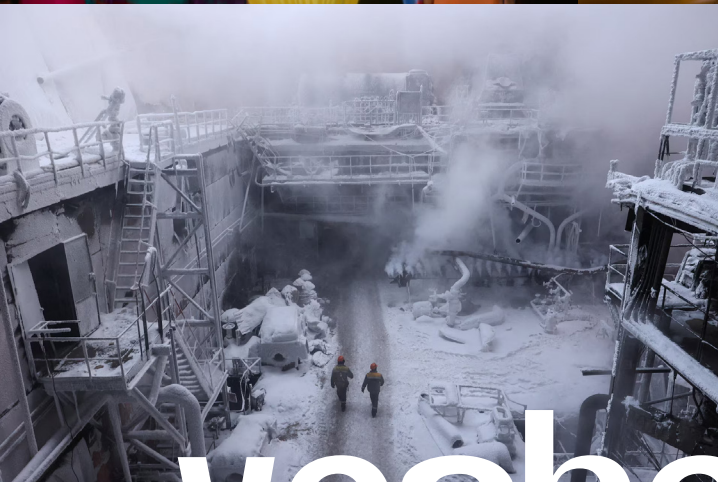
Ispaniyaning
Sevillya shahrida
modellar xalqaro
flamenko moda
haftaligida
podiumga
chiqishmoqda.
29-yanvar
Muallif: Raul Caro
Cadenas/EPA

Vashingtondagi
AQSh Kapitoliysi
oldida qorni
tozalash uchun
maxsus mashinalar
ishlatilmoqda.
25-yanvar
Muallif: Julia
Demaree
Nikhinson/AP

Rossiyaning
Sankt-Peterburg
shahridagi
pravoslav Rojdestvo
bayrami paytida
odamlar derazadan
Qozon sobori
yonida o'rnatilgan
Rojdestvo
sahnasini tomosha
qilishmoqda.
7-yanvar
Muallif: Dmitri
Lovetsky/AP

Ukrainadagi
Rossiyaning bir
necha raketa
hujumlari
natijasida vayron
bo'lgan issiqlik
elektr stansiyasi
hududida yurgan
ishchilar.
21-yanvar
Muallif: Roman
Baluk/REUTERS

yashab o't lahzani..."

Gang daryosi bo'yida paxta qand sotuvchi o'z mijozlarini kutmoqda.
29-yanvar
Muallif: Niharika Kulkarni/AFP

Suriyaning Qamishli shahrida kurd fuqarolari qurollari bilan to'planishmoqda. Kurdlar boshchiligidagi Suriya Demokratik Kuchlari Suriya ichida va tashqarisida "yosh kurdlar, erkaklar va ayollar"ni "qarshilik saflariga qo'shilish"ga chaqirdi. Suriya Prezidenti va mamlakat kurdlar boshchiligidagi kuchlar boshlig'i o'rtasidagi muzokaralar ular o'rtasidagi to'qnashuvlar kuchayganidan keyin barbod bo'ldi.
20-yanvar
Muallif: Delil SOULEIMAN/AFP

Senegallik muxlislar Dakar shahridagi Afrika Uyg'onish davri yodgorligi yonida Senegal va Marokash o'rtasidagi Afrika Millatlar Kubogi final o'yinini tomosha qilishmoqda.
18-yanvar
Muallif: Zohra Bensemra/REUTERS

Venesuela prezidenti Nikolas Maduro tarafdori AQSh prezidenti Donald Tramp Maduro qo'lga olingani va mamlakatdan olib chiqib ketilganini e'lon qilganidan so'ng, Karakasda (Venesuela) o'rta chiziqda turib, milliy bayroqni hilpiratmoqda.
3-yanvar
Muallif: Ariana Cubillos/AP

Odamlar Venesuelaning ag'darilgan prezidenti Nikolas Maduroning devoriy rasmi yonidan o'tmoqdalar.
30-yanvar
Muallif: Ronald Pena R/EPA

Ispaniyaning Avila shtatidagi San Bartolome de Pinares qishlog'ida Ispaniya hayvonlarining homiysi bo'lgan Avliyo Entoni kuni arafasida har yili o'tkaziladigan "Luminarias" bayrami paytida otliq gulxan orasidan o'tmoqda.
16-yanvar
Muallif: Ana Beltran/REUTERS

Madriddagi an'anaviy Cabalgata de Reyes paradida otashboz tomosha ko'rsatmoqda. Bu katoliklarning Epifaniya bayramini nishonlash marosimining bir qismi hisoblanadi.
5-yanvar
Muallif: Bernat Armangué/AP

Quyosh botayotgan bir paytda falastinliklar vayron bo'lgan binolar xarobalari orasidan o'tib bormoqda.
4-yanvar
Muallif: Jehad Alshrafi/AP

Falastinlik bola chodirda ovqatlanish uchun o'tiribdi. Hududdagi oilalar og'ir yashash sharoitlari va asosiy ehtiyojlarning yetishmasligi kabi kundalik hayotdagi qiyinchiliklarga chidashda davom etmoqdalar.
29-yanvar
Muallif: Omar Ashtawy/APAIImages

Chilining Konsepsion shahridagi Biobio mintaqasida o'rmon yong'ini vaqtida bir kishi yonayotgan bino oldidan o'tib bormoqda.

18-yanvar
Muallif: Juan Gonzalez/REUTERS

*Yo yetarman maqsadimning cho'qqisiga oxiri...
Ibn Sino*

**JASUR
KENGBOYEV**

OVCHINING

Men hayotda hali ham shunday odamlar borligini birovdan eshitganimda, ishonmas edim. O'zim ko'rib, gaplarini qulog'im bilan eshitgach, bandasi fe'li, a'moli, qat'iyati-yu birso'zligiga umr bo'yi sobit tura olishiga ishonch hosil qildim. Undagi yovvoyi bir viqor, mag'rurlik nishonalari oddiy odam qavmidan emasligini ko'rsatib turar edi...

* * *

– Hozirgina odam jo'natdim, Muqim tog'a keladi, – dedi Bahodir do'stimiz jilmayib. – Buva zo'r mergan. Ellik yil ovchilik qilgan. Bu tog'-u toshlar orasida u bilmaydigan kamar, u suv ichmagan buloq, uning qadami yetmagan g'or qolmagan.

Biz besh og'ayni shoir do'stimiz Bahodir Bahromning uyiga, Qashqadaryoning Kitob tog'lari bag'ridagi Palangdaraga mehmonga borib bir suyungan bo'lsak, anchadan beri suhbatini olamiz deb yurganimiz Muqim ovchi bilan gurunglashish niyatimiz ushalganidan ikki quvondik.

Palangdara – gir atrofi tog'-u tosh, soy-u buloqqa makon, xushmanzara qishloqlardan biri ekan. Do'ngliklar-u tog' etaklarida, qiyaliklarda betartib joylashgan hovlilarda ajib bir tartibot ham borki, uni aytmaslikning iloji yo'q. Uylar tog' sharoiti-ga xos, tabiat inijliklariga mos bunyod bo'lgan.

SO'NGGI QIYALIK (HILKOV)

Daryo quturadimi, sel keladimi, soy toshadimi, qor ko'chadimi – bu uylarga xaxa yetkazolmaydi.

Sezganim shu: palangdarakliklar anchayin orkash xalq, qoni qaynoq el ekan. Mardligi bo'yidan baland keladi. Axir, Jinnidaryodan suv ichgan el mard bo'lmay, kim mard bo'lsin.

Hayal o'tmay, darvoza taqiladi. Bahodir tashqariladi. Uning ortidan qoruvli bir kishi kirib keldi.

– Muqim tog'a shu kishi bo'ladilar, – dedi Bahodir bizni tanishtirib. Tog'a bilan salomalik qildik. Qattiq siqib ko'rishar ekan, qo'limiz xuddi sher panjasi bilan pashsha tutganday, u kishining kaftiga singib ketdi. Muqim tog'a deganlari yetmishga chiqqan odamga sira o'xshamaydi. Har bilagi, lof bo'lsayam, yetti yashar terak tanasiday, ikki yelkasida ikki odam o'tiruviga joy chiqadi, bir poy kavushiga ikki oyog'ingizni tiqsangiz ham pichasi bo'sh qoladi, qisqasi, devning chala tug'ilgan bolasiga kelbat beradigan zot.

Oliftalik qursin, o'sha yerdayam ijod-u adabiyotdan bahslashib ketdikmi, Muqim tog'a avval-boshida biroz begonasirab o'tirdi. Biz ham ko'p-da gap qo'sha olmadik. Kim-

dir tog'liklar haqida so'z qotdi-yu, tog'aga til bitdi. U kishi bilan quyuq tanishib, bir piyola choy ichgach, tushga yaqin dam olish tadorigini ko'ra boshladik.

Gilam-to'shak, qozon-tovoqni o'rab, tuz-namakni tugib, mashinaga yukladik. Yo'lda bir qassobdan lahm go'sht oldik.

Palangdaradan chiqib, tog' bag'irlari-yu do'ngliklar osha chayqalib-chayqalib ketyapmiz.

Oldimizdan ayqirib oqayotgan bir daryo chiqdi.

– Jinnidaryomiz shu, – dedi Muqim ovchi.

Bizga tekkan kasallik – nom ma'nosini bilish istagi qo'zib qoladi.

– Otidan ma'lum-ku, – deya kuldi ovchi. – Siz bu yerlarga bahorda bir keling, bilib olasiz. G'irt tentakday quturadi bu.

Daryo ustiga qurilgan omonatgina ko'prikdan o'tdik. Biz borgan yozning chillasida suv kamaygan, keng-mo'l soy hosil qilib oqayotgan daryo sokinlikka cho'mgan edi.

Shu zaylda mashinamiz chiranib-chiranib, toqqa o'rmalardi. Oldimizdan bir irmoq chiqdi. Ulovimiz bazo'r o'tdi. So'ng o'tloq keldi. O't-xashak tizza bo'yi keladi, mashina zo'r berib oldinga intiladi, biroq motorning guvillagani qoladi: tog' etagidagi tik qiyalik boshlandi. Shunda haydovchi tushib turishimizni buyurdi. Hammamiz tushib, mashina ortidan itardik. Qiyalikdan o'tib olguncha, o'pkamiz og'zimizga tiqilib, hansirab qoldik. Biroz yurgach, endi oldimizdan suv ham ko'ndalangiga chuqurlik keldi.

– Bo'ldi, – dedi Muqim tog'a. – U yog'iga ulov borolmaydi. O'zimiz ketamiz. Qani, mehmonlar, ko'ch-ko'ronimizni olib, yayov yuramiz endi.

– Boradigan joyimiz qayoqda o'zi? – deb yubordik beixtiyor.

Tog'a:

– Huv anavi qoyalar tagida zo'r bir joy bor. Soy bo'yi.

U ko'rsatgan tomonga qarab, hovliqib qoldik. Eh-he! Yaqin ko'ringani bilan bu toshlar-u suv oralab, kamiga shuncha ash-qol-dashqolni ko'tarib borishni ayting. Kimdir ko'rpachalarni qo'ltiqlagan bo'lsa, boshqamiz qozon-u idishlar o'ralgan dasturxonni ko'tardik, yana birimiz ichimliklarni avaylab yelkaga ortdik. Muqim tog'a yo'l boshladi. Beshovlon turtinib-surtinib, ortidan ergashdik. Top-toza, yengil havodan simirib-simirib ichgisi keladi odamning. "Heh-he-he! Biz keldik!" deya ayqirsangiz yana. Biroq buning uchun avval manzilga yetmoq kerak.

– Jadallashinglar-ey, azamatlar! – deydi Muqim tog'a niyatimizni payqaganday. – Ozgina qoldi. U yog'iga maza qilasizlar!

Beshovlon chamasi bir kilometrcha yurib, sillamiz quridi. Qo'limizdagi narsalar tushib ketay-tushib ketay deyapti. Muqim tog'a holimizga boqib, kuldi:

– Tog'ning narigi tarafiga borsak bo'lar ekan o'zi, a, nima deysizlar?

– Shu yerlar ham bo'laveradi bizga, – deymiz kulishib.

Ko'z ochib yumguncha Muqim tog'a ildamlab ketdi. Biznikidan og'irroq yuk bilan oldinda, tin olmay, xuddi kuchga to'lgan o'n sakkiz yashar yigitday chaqqon harakat qilishini ko'rib, bekorga yarim asr tog'ma-tog'ov qilib yurmaganini tushundik va unga juda havasimiz keldi.

Birozdan so'ng u kishiga yetib oldik. U tog' bag'ri bo'ylab o'tgan kichikroq bir ariq oldida kutib turgan ekan.

– Ariqning o'ng tomonidan yuramiz, – dedi u.

Qarasak, u aytgan tomon yurishga juda noqulay, tor, tik jarlikni yalab o'tgan ilonizi yolg'izoyoq yo'l. Qaytanga, ariqning chap tarafi kenggina, bemalol yursa bo'lar ekan. Chol tushmagur suvdan o'tishga erindi-yov deb o'ylab, bir sakrab ariqning nariga tomoniga o'tib oldim. Ortimdan yana bir sherigimiz hatladi. Qolganlar esa tog'aga ergashdi.

Yuz metrcha yurgach, tog'ani tushundik: biz yurgan yo'l bora-bora nihoyatda torayib, yo'qolar ekan... Qiya, qirrali harsangtoshlar boshlanib, oyoq bosishga joy qolmadi va toyib-toyib ikkimiz ham ariqqa yiqildik. Ustimiz shalobbo bo'ldi. Jazirama bo'lsa-da, muzdek suv badanni teshib o'tay deydi. Birpas shu suvda tursangiz, tishingiz takillab, badaningiz ko'karib, tovuqet bo'lib ketadi.

Ko'nglimdan o'tganini o'zim bilaman. Eh, Muqim tog'a! Yoshlik qildik-da biz. Axir siz bu yerlarning har qarich yerini, har bir toshini, giyohi-yu butasini bilasiz-ku. Nega ortingizdan ergashmadik biz? O'zimizga yangi yo'l solmoqchimidik? Ota-bobolar yo'lidan yurmaganlar shuytib muqarrar adashar ekan-da... Tog'aning oldida xijolatdan yuzimiz lov-lov yonsa-da, hazil-huzul qilib, gapni boshqa o'zanga burdik.

Nihoyat Muqim tog'a to'xtadi va pastlikka – quyuq daraxtzor tomon tusha boshladi. Ortidan xuddi kurktovuqqa ergashgan jo'jaday pildirab enib ketdik. Voh! Mana bu manzarani qarang!

Yelkamizdagi yuk og'irligi-yu, ikki ko'zimiz oyog'imiz ostida bo'lgani uchun e'tibor bermay kelayotgan ekanmiz! Naq jannat bog'iga tushib qolibmiz-ku! Alanglab, ko'zimiz porlab ketdi. To'rt tarafimiz tog', quyuq daraxtzor! O'rtadan zilol suvi mavjlanib-tovlanib, toshlardan toshlarga urilib, eni uch quloq kelarli soy oqib o'tyapti. Tangaday joygayam qu-yosh nuri tushmaydi. Tanga rohat beradigan salqinlik. Suvning jildirashi huzur bag'ishlaydi. Bog'i Eram shu yerdan ulgi olganmikan...

– Shu yerga qo'namiz! – dedi Muqim tog'a. – Sizlar joy tayyorlanglar, men o'choqqa qarayman. Bir qovurdoq qilib beray...

Ko'rpacha-gilam to'shab, dasturxon yozdik. Noz-ne'matlarni batartib terdik. Soy chetiga toshlarni yig'ib, "to'g'on" qurdik-da, ichimlik va tar-vuz-qovunni bo'ktirib qo'ydik. Tog'a hash-pash deguncha toshlardan shinamgina o'choq yasab qozon osdi. Jizzasi tayyor bo'lguncha gurlung-lashib o'tirdik.

– O'smirligimdan yelkamga miltiq ilganman, – deydi Muqim tog'a go'shtni lo'nqa-lo'nqa to'g'rar ekan. – Yetmishga kirib ham tanim dard bilmadi. Shu tog'larni kezib sochim oqardi, tishim to'kildi, shunday bo'lsa ham qaddim bukilmadi. Shu tog'lardan quvvat olib yashadim. Birovga gapimni oldirmadim, birovga gap bermadim. Hurmat qilga-nimni boshimda ko'tardim, yomonligi bor odamga yondashmadim.

Bir yili qishlog'imiz kattalari-dan ikkitasining uyiga odam yubordim. "Muqim tog'anikiga borar ekansizlar, kaklikxo'rlik bo'lar ekan" deb aytirdim. O'sha kuni qo'njim to'lib kaklik ovlab kelgan edim-da.

Ular keldi. Kaklikni qizartirib, giyohlar qo'shib pishirib, oldiga qo'ydim. Maza qilib yeb bosh-lashgan edi, sekin turdim-da, devorda ilig'lik qo'shog'izni oldim. O'qladim. Haligi ikkovining luqmasi og'zida qoldi. Yutishni-yam, chiqarishniyam bilmay qoldi.

Qo'shog'izni shartta ikkoviga qaratdim.

– Og'zingdagini tezroq yut! – dedim jiddiy turib. – Ikkoving-niyam otaman! So'ng o'ligingni gilamga o'rab, Jinnidaryoga oqizaman... Ikkoviyam fe'limni yaxshi bilardi. Qilaman degan ishimni qilishimni ko'rgan, gajirligimdan xabardor edi.

Nima bo'layotganini umuman tushunmay, angrayib, ikkoviyam qo'lini ko'tardi. Rangi surpday oqarib ketdi.

– Nimaga? Nima gunoh qildik? – deydi. Qarasam, ikkoviyam ko'zi milt-milt etib, yig'lamoqdan beri bo'lib turibdi.

– Ikkoving ham o'g'risan! – dedim. – Odamlarning haqini yeb, elning elagini teshib yuribsan!

Ikkoviyam boshini oyog'imga urib, yalindi:

– Muqim aka, unday qilmang! Yeganimizni qaytarib joyiga qo'yamiz, faqat otmang... – dedi. So'ng hamma qilg'iliqlarini o'z og'izlaridan eshitib oldim-da, bir oy vaqt berdim. Ishonasizlarmi, anavi kassir bilan bug'al-tir sho'rlik yarim oyga qolmay, hamma narsani joy-joyiga qo'yibdi.

O'zi ular bilan shunchaki, jo'rttaga hazillashib, nishonga olib ko'rgan edim. Bahonada kirdikorlarini bilib oldim. Elning haqi qaytdi.

Muqim tog'a mamnun holda jilmayib qo'ydi. Qozonga kartoshkani solar ekan, yana ko'p xotiralarini esladi.

Asli u ovchi emas, duppa-durust yozuvchi, roviy ekan. Boisi voqealarni shunday tasvirlab gapiryaptiki, manzaralar ko'z oldimizda xuddi kino tasmasiday tiniq va ravshan bo'lib jonlanyapti....

* * *

...Dekabr tonglaridan biri. Tog'ni qalin qor qoplagan. Ovchi Muqim tog'a kallai saharlab chakmoni o'ngirini qayirib, lippasiga tang'idi. Kurakni olib, loysuvoq og'ilxona tomiga chiqdi. Qariyb bir metrcha keladigan qorni ehtiyotkorlik bilan kuradi. Uyi tomidagi qorni esa yarim qarichcha qoldirdi. Sababi, tomda ozroq qor qoldirilmasa, 30-35 daraja sovuqda shifer chars-chars yorilib ketadi.

Tong yorishmasdan darvozaxona, katak, og'ilxona va tandirxonaga yo'l ochdi.

So'ng to'rxaltasiga o'q-dori, yemak-ichmagini, tuz, ichak ip, qo'shimcha qop, qo'lbola qopqon, gugurt va qo'lchirog'ini solib, taxt qildi. Qornini to'qladi-yu, yelkasiga qo'shog'iz miltig'ini osib, yo'lga tushdi.

Quyosh nurlari olamni munav-var, charog'on qilsa-da, ojizgina tafti etni zirqiratadigan ayoz zahrini kesolmaydi. Qalin qor yoqqan ana shunday kunlari ko'pincha ovi baroridan keladi. Bunday chog'larda ochlikdan qiynalgan jonivorlar izg'ib yuradi. Qor qancha qalin bo'lsa, ularni tutish shuncha osonlashadi. Shu bois Muqim tog'aning bugungi ovdan umidi katta. Tulki, quyon o'z yo'lga. U ovchilarning azaliy orzusi, qancha ovlasa, shuncha obro'si oshadigan o'tyurak va mag'rur jonivor – bo'ri ilinjida yo'lga chiqyapti.

To'g'ri, ilgari ham bir-ikki marta bo'ri ovlagan. Lekin ular bilan maqtangulik emas edi: bo'rilaridan biri qo'tir bosgan, kasalmand, nimjongina, ikkinchisi esa hali g'o'r bo'ribachcha edi.

Ov isi o'tkir bo'ladi, ovchi ko'ngil viqor tusaydi.

Muqim ovchining yoshligidagi ov:
Oloy tog'lari, 1968-yil.

Bo'ringing zo'rini kim otgan, de-yilsa, Muqim ovchi nomi tilga olinishi kerak! Odamlar, nainki oddiy odamlar, hatto, uncha-muncha ovchi ham u bilan o'ylab salom-alik qilsin.

Ovchining yuragi gupillab ketdi. Necha-necha yillik bu orzu bugun ushalsa, qanday yaxshi axir. Ovi yurganning dovi yuradi-da.

U osib olgan xaltasi yelkasiga qanchalik og'ir yuk bosmasin, ruhi tetik, qushday yengil edi. Toshidan-toshga kiyikday sakrab borar, qor tizzasiga kelsa-da, to'pig'iga chiqqanchalik tuyulmasdi.

Qishloqdan uzoqlashib, odamlar qadamidan uzoq – Qora-xontog'ning yovvoyi hayvonlar makon tutgan yon bag'irlari boshlanar ekan, ovchi to'xtab, bir nafas tin oldi. Qora ko'zoynagini taqdi. Butun borliq oqlikka burkangan bunday pallada qor ko'zni yomon qamashtiradi. Qora ko'zoynak esa, ko'zni asrab, orom beradi. Muqim ovchi endi ziyraklikni oshirdi. Boisi mana bu dara atrofi, huv anavi "yakka-moxov" qoya va kunbotarga tutashib ketgan tog' qayirlari tulki-yu ushoq jonivorlarga makon. Ana, qalin qor sirtini

sidirib, silab-siypab o'tgan, yakkam-dukkam mayda izlar ko'zga chalin-yapti. Bu – quyon izi. Lekin Muqim ovchi unga parvo qilmaydi.

U g'arch-g'urch qilib, qor kechib uzoq yurdi. Tuya o'rkachiga o'xshash bir daradan chiqib qoldi. Chap tarafida bir irmoq oqyapti. Undan issiq bug' ko'tarilyapti. Irmog' bo'ylab ozroq yurib, so'qmoqdan nishablikka qarab ketsa, bir-biriga omonatgina tegib turgan yirik-yirik xarsangtoshlardan omon o'tib olsa, u yog'i murodga yetkazadigan marra-manzil.

Muqim ovchi yuraverib-yuraverib horidi.

Odamlar bo'yi keladigan bir xarsangtoshning kungay targafiga o'tib, qor tushmagan joyda oyoq ildi. Etigi bilan qorni kurab, o'tirar joyini kengaytirdi. Qorni ochiqqanini sezdi. Chinor va do'lana shox-shabbasidan terib kelib, o'tin yoqib isindi. To'rxaltasidan yegulik olib, og'ziga soldi. Suvidishni olovga tutib, isitdi. Tomog'ini ho'lladi. Ko'zoynagini yechib, atrofni tomosha qildi. Zumrad qishning go'zalligidan bahri dili ochildi. Ha, bu tog'lar yilning to'rt faslida ham tarovatli. Qaragan ko'zni go'zallikka oshno qiladi. Xuddi sholi va tariqday aralash sochilib ketgan archa, do'lana, zarang, chinor, na'matak kabi dov-daraxtlar, butalar usti qorga burkanib, tog'lar yuziga surtilgan upaday tovlanadi. Ana, ovchi qordan tozalagan yerda o'tlar qoldig'i ko'rinib turibdi. Iye, manavi xapri degan o'simlik xashagi-ku. Tog'liklar uni avruk ham deydi. Odamlar avrukning damlamasidan qo'tir va boshqa teri kasalliklarini davolashda foydalanadi. Agar uning o'tini suvga solib cho'milsa, badanga xushbo'y beradi. Terini mayin qilib, yaxshilaydi. Bu tomonlarga zamonaviy attorlik kirib kelgunicha, tog'liklar, ayniqsa, bo'yi yetgan, to'yi bo'lar qizlar avrukka cho'milib, o'z ifori bilan oshiqlarini batamom adoyi tamom qilgan. Muqim ovchi avruk xasini qo'lga olib, hidladi. Qor tagida qolgan bo'lsa-da, dimog'iga xushbo'y kirib, ko'ngli allanechuk bo'lib ketdi. Ruhi yengil tortdi. Beixtiyor jilmaydi: yigitligini, yori bilan kechgan ilk uchrashuv kechasini esladi. O'shanda ham sevgilisidan mana shunday mayin is kelgan edi... Ovchi ajib hislarga berilib, entikib turar ekan, bir narsa e'tiborini

tortdi: axir hozir u turgan joy xavf-xatarning koni-ku! Og'zidagi og'zida qoldi. Zudlik bilan qo'shog'izga o'q joyladi va qulog'i ding bo'lib, hushyor turdi. ...Shu yil bahorda – ayni may chog'i ovga chiqqan edi. Butalar soyasida yotar ekan, burniga noxush hid keldi. Qarasa, sal narida tezak yotibdi. Muqim ovchi o'shanda ham seskanib ketgandi. Bu – yovvoyi cho'chqaning go'ngi edi. Tog'da yolg'iz odam uchun to'ng'izdan ko'ra xavfliroq hayvon kam. Muqim ovchi, ko'zim aldayaptimikan, deya atrof-javonibga tikilib qaradi. Butalarni aylanib chiqdi. To'ng'iz yurgan yo'lida tuyuq izi qoladi, qumoq tashlaydi, yerni tirnab, daraxtlarga ishqalanib, belgi beradi. Uni ko'proq daraxti mo'l, suvga yaqin joylarda uchratish mumkin.

Muqim ovchi butalarni aylanib yurib, quruq o't to'planib turganini ko'rdi-yu, yuragini battar vahima bosdi. Ayni bahorda butazorlar ichida bundayin usti quruq o't bilan qoplangan yangi shabbalar paydo bo'ldimi, bilingki, unga yaqin joyda yovvoyi cho'chqa bolalaydi. Muqim tog'a, garchi yelkasida miltig'i bo'lsa-da, o'zi necha yillik ovchi esa-da, darrov u yerdan uzoqlashdi. To'ng'iz podasiga duch kelsa, miltiq ham ish bermaydi...

Hozir o'sha manzara ko'z oldiga kelib, yegani tomog'idan o'tmadi. Yovvoyi cho'chqa bolalari yetilib, odamni tilka-pora qiladigan kuchga to'lgan bo'lishi mumkin...

Muqim ovchi tezda narsasini yig'ishtirib, alanglay-alanglay, u yerdan uzoqlashdi.

Kuni bilan yurib, oyog'i terlabdimi, paytavasi oyog'iga jiqqa yopishib, g'ashiga tega boshladi. Boya olovda quritib olsa bo'larkan. Yo'qsa, nam paytava oyoqni xarob qilishi tayin.

Muqim ovchi chek-chegarasi yo'q tog' bag'rida horg'in yuqorilab borar ekan, xo'rsinib qo'ydi. Qishloq olislarda qoldi. Peshin bo'lsa hamki, biror nima ovlay olmadi. Avval-boshda quyonning izidan tushishga or qildi. Tulki uchramadi. Kunning yorug'ida bo'riga duch kelishi-ku amrimahol. Kakliklar ham uzoqlardan ovoz berdi. Oldidan "pir" etgan tovush chiqmasa-ya...

Muqim ovchi yana mo'l yurdi. Yuksakka o'rlagani sayin qor qalinalashib boraverdi. Ovchi yaxshi biladi. Palangdarada yo Varganzada bir qarich qor tushsa, bu yerlarda, ayniqsa, huv anavi Qoraxontog' manglaylarida bir metrdan oshadi. Qorning zo'ri yovvoyi hayvonlarning sho'ri degani. To'g'ri, ularning ko'pi kunduzi inidan chiqmaydi. Tunlari oziq izlab izg'iydi. Suv ichish uchun pastga enadi. Yemish topolmasa, qishloqlarga yaqinlashadi. Hatto, odamlarning hovllariga dovur tushib keladi. Muqim ovchi bularni xo'p yaxshi biladi. Tunov kuni bir gurunгда g'alati gap eshitdi. Varganzalik bir tadbirkor odam olma sotib olgani olisroq qo'shni qishloqqa boribdi. Savdoni pishitib, ertasiga kelaman deb qaytibdi. U boradigan kun sotarmon kechga yaqin yig'ib o'tirgan olmalaridan xabar olay deb hovlisiga chiqsa, bir ayiq mevalarni yeb yotgan emish. Haligi kishi jon holatda qo'lga ilashgan belkurakni olib, ayiq tomon po'pisa qilib yuguribdi.

Shunda och ayiq ham unga qarab yugurib, dast ko'taribdi-yu, zarb bilan uloqtirib yuboribdi. O'n qadamcha nariga borib tushgan odamning bir qo'li chirt uzilib tushibdi. Shunaqa. Och ayiq ursa, besh yoshli ho'kizning ham beli sinib ketadi. "Ishqilib, och ayiqqa yo'liqtirmasin" dedi Muqim tog'a ichida. Lekin bu o'yi o'ziga nash'a qilib ketdi. Unga nima bo'lyapti? O'ylasa, boyadan beri hayvonlarning unisidan ham, bunisidan ham qo'rqa boshlayapti. Yovvoyi cho'chqadan bir qo'rqdi, endi ayiqdan yuragi taka-puka bo'lyapti. Yo yoshi o'tgani sayin ovchi degani ham qo'rqqoq bo'lib qoladimi? Qarchig'ay qarisa, chumchuqqa mayna bo'larmish. Endi u qaridimi? Yo "Miltiq ko'targan bilan ovchi bo'lmas, dag'dag'a solgan bilan dovchi bo'lmas", degan gap Muqim tog'aga ham aytilganmikan? Aslo! U ovchi degan nomga isnod keltirmaydi. Qo'lida quroli bor ekan, har qanday yirtqich oldida mag'rur turadi. Hatto, qurolsiz ham yirtqich ko'ziga tik qaray oladi. To'qol taka suzishsa, yengilarmish. Lekin Muqim ovchi yaroqsiz ham yengilmaydi. Bir ayiqni yelkadan oshirishga yetar quvvati bor hali.

Yo noming qolsin, yo shoning!

Muqim ovchining bir umrlik hayot qoidasi bu!

U qaddini g'oz tutdi. Xuddi frontga kirayotgan mag'rur askarday oldinga qarab intila boshladi. Hozir oldidan och ayiq yo quturgan bo'ri tugul, dev chiqsayam, bir o'q bilan yer tishlatadigan shahd paydo bo'ldi. Biroq qarshisida dev tugul, quyon ham qora bermayapti... Bu yog'i qosh qorayib kelyapti. Hademay buyuq tursa, ishning pachavasi chiqadi. Osmonda hali ham kulrang bulutlar taram-taram bo'lib suzib yuribdi. Ufqda quyoshning xira nuri bulutlar ostidan osmonga qizg'ish tus berib turibdi.

Ovchi charchadi. Harchand oldinga intilmasin, qadam olishi susayib, madori ketayotganini his qildi. Yana ozroq yursa-ku, anavi qoya labidagi yakka yong'oq daraxtga yetib olar, bir muddat nafas rostlar edi.

O'n qadamcha yurgan edi, nimadir uvillagani qulog'iga chalindi. Muqim ovchi taqa-taq to'xtadi. Ovoz kelmish tomonga quloq tutdi. Avval sekin, so'ng cho'zib uvillagan ovoz keldi. Ortidan xuddi kuchukvachchalar vangillagani kabi tovush eshitildi.

Muqim ovchi yaqin orada bo'ri borligini tusmol-ladi va darrov miltiqni qo'lga olib, tovush kelayotgan tarafga – qoyani aylanib o'tishga qaror qildi. Ish-qilib, to'da hid olib, juftakni rostlab qolmasin, deya pusib, nihoyatda ehtiyotkorlik bilan bora boshladi. Qoya ortiga o'tishi bilan ellik metrcha narida – butalar yonida uch bo'ri turganini ko'rdi. Ular bir-biriga qarama-qarshi cho'nqayib o'tirar edi. Ikki kulrang bo'rining jussasi katta, juni hurpaygan, biri yoldor,

viqor bilan turardi. Uchinchisining tusi oqishga tovun, narigilariga qaraganda, biroz kichikroq, ozg'inroq edi.

Muqim ovchi yoldor bo'riga ilk bor duch kelgan edi. Bo'rilar nega bunday o'tirganini darrov fahmladi. Demak, ustma-ust yoqqan qalin qor jonivorlarning sillasini quritgan. To'da yemish topolmay, ona tabiatning so'nggi, ayovsiz va shafqatsiz qonuni ijrosini bajarmoq uchun yig'ilib turibdi. Muqim tog'a bunday holga bir safar duch kelganida, hay, mayli, tasodifdir, deya o'ylardi. U uch-to'rt bor guvoh bo'lgan. Boshqa nomdor ovchilardan ham bu haqda keti uzilmas hikoyalar eshitgan.

Bo'rilar hech oziq topolmay, ochlikdan joni xatarda qolsa, tuni bilan davra qurib o'tiradi. Ko'z yummaydi, kiprik qoqmaydi. Qay biri ko'zini yumsa, och to'da o'shani yeydi. Ko'zini yumib qo'ygani esa, o'z qavmining g'ajishlariga mardonavor, mag'rur turib beradi.

Biologik tanlov, tabiatning ayovsiz qonuni bu. Birorta bo'ri bu qonunni buzishga jur'at qilolmaydi.

Muqim tog'a ziyraklik bilan to'daga tikildi. Ana, bu to'da ham kiprik qoqmay tikilib turibdi bir-biriga. Faqat anavi oqish bo'ri hadeb uvillayapti. Qorni ichiga tortib ketyapti. Besaranjom, jonsarak ko'rinadi.

Ovchi qaysi birini nishonga olishni o'yladi. Oqish bo'rini otish kulgili, albatta. Shuncha yo'l bosib, ne-ne orzu-niyat bilan kelib, o'lamsa bir bo'rini otadimi?

Shu chog'da otasidan eshitgan, bir umr qulog'i ostida jaranglab turguvchi, qo'lga miltiq olganidan beri amal qiluvchi gapni pichirlab aytdi: "Ovni otsang bilib ot, dol nishonga ilib ot".

Axir, boshqa payt bo'lsa, bo'ri to'dasiga qarata o'q uzsa-yu, o'q xato ketsa, yirtqichlar tum-taraqay qochishi mumkin. Odamga shirin bo'lgan jon hayvongayam birday totli-da.

Biroq hozir vaziyat unday emas. Ovchining qarshisida turgan mana bu to'da shundoq ham jonidan to'yib ketgan. Ularni ayni damda miltiq tugul, zambarakdan o'qqa tutsangiz ham, dov berib, ustingizga vajohat solib bostirib kelishi, tashlanib, miltiq-piltig'ingiz bilan tilka-pora qilib tashlashi mumkin. Shuning uchun birinchi urinishdayoq nishonni be-xato olmoq kerak.

Muqim ovchi "dol nishon" qilib o'nggay turgan, yoldor kulrang bo'rini tanladi.

U esini taniganidan beri birinchi bor bunday katta, kuchga to'lgan, mag'rur va yoldor bo'rini ko'rishi edi. Muqim tog'a bir umr ovlashni orzu qilgan yirtqich balki shudir. Ehtimol, u bundayini qaytib uchrata olmas...

Shirin xayolga berildi. Hozir uni qulatsa, ovchi jo'ralari o'ljani ko'rsa, enlab ko'rib, unga havas qilsa, elda gapirib yursa-yu, ovchi nomiga nom qo'shilsa. Palangdara xonadonlarida oqshomlari bilan onalar bolalariga

Muqim ovchining botirligi-yu merganligi haqida ertaklar aytib bersa. Palangdaralik o'g'lonlarga Muqim ismini qo'yish urfga kirsas. Ovchilar shogirdlariga mergan degani pana-pastqamda turib olib, ojiz va nimjon, yarador hayvonlarni emas, eng kuchli yirtqich, jonivorning zo'ri bilan maydonda yakkama-yakka olishib, undan ustun kelishi lozimligini aytishsa, aytishsa-yu, Muqim ovchini misol keltirishsa... Ayniqsa, bug'altir va kassirga o'xshagan munofiqlar biror ishga qo'l urishdan avval Muqim ovchini eslasa va oqibatini o'ylab, qing'ir ishidan qaytsa... Muqim ovchi shularni o'ylar ekan, hammasi hozir nishonni aniq va to'g'ri olishiga, ovchilarga xos ichki xotirjamlik bilan tepkini o'z vaqtida bosishiga bog'liq ekanini ich-ichidan his etdi.

Ayni paytda o'q xato ketib, to'da hujum qilib qolsa, qo'shog'izni o'qlashga ulgurmasligini hisobga olib, har ehtimolga qarshi deya, xaltasidan pichoqni chiqarib, etigi qo'njiga solib qo'ydi.

Miltiq stvolini yoldor kulrang bo'riga to'g'rilab, jonivorning naqad ko'kragini nishonga oldi. Bo'ri qilt etmay turardi.

"O'zing quvvat ber! Sharmanda qilma", dedi ovchi ichida pichirlab. So'ng bo'rining ko'ziga so'nggi bor tikildi va nishonni yana-da rostlab, tepkini bosdi! O'q ovoizdan tog' gumburlab ketdi.

Aniq ko'rdi: yoldor bo'ri gup etib quladi.

Yonidagi kulrang bo'ri esa qochib ketdi. Oqish tusli kichik yirtqich esa qanday o'tirgan bo'lsa, shu tarzda turaverdi. U qochmadi!

Muqim tog'a ovchi bo'lib, o'qdan qochmagan hayvonga ilk bor duch kelgan edi. Oqish bo'ri endi sheriklariga emas, Muqim ovchiga qaradi. Ko'zi yonib tikildi. Ovchi o'rnidan qo'zg'oldi. Miltiqni o'qlab, qochmay o'tirgan oqish bo'ri tomon qadam tashladi. U ham qasd qilganday, tek turaverdi. Orada yigirma qadamcha masofa qolganida bo'ri oyoqqa turdi. Endi u avvalgiday ichini urib turgan, ozg'in bo'ri emas, qor ustiga qulab, ko'krigidan lahta-lahta qon oqayotgan kulrang yoldor qavmi misoli mag'rur turardi.

Inson va bo'ri bir-biriga ro'baro' keldi!

Muqim ovchi miltiqni to'g'ri uning peshonasiga to'g'rilab, yana bir qadam bosdi!

Inson va tabiat orasida muqarrar falokat masofasi yana bir qadamga qisqardi. Hozir ovchi tepkini bosa-di-yu, yana bir yirtqichning hayotiga nuqta qo'yiladi. Yoki aksincha...

U yog'i ikki maxluqning epchilligi-yu mahoratiga tan.

Muqim ovchi oniy lahzalarda miyasidan o'tgan bir fikrga asir tushdi: nega o'q yegan bo'rining yonidagi baquvvat sherigi qochib ketdi-yu, mana bu nimjoni qimir etmasdan turibdi?! Ovchi e'tibor berib qarasa, u anchagina qarib qolgan ekan. Lekin baribir unga ishonib bo'lmaydi. Bo'ri qarisa ham, bir qo'yni olar kuchi bo'ladi.

Shu bois Muqim ovchi oqish bo'ri manglayini nishonga olib, oldga yana qadam bosdi. Shunda oqish bo'ri tisarildi va indamay orqasiga qarab yo'rtib keta boshladi.

Muqim ovchi miltiqni tushirdi.

Oqish bo'ri sal nariga borib, to'xtadi va cho'nqayib o'tirib olib, ovchini kuzatishda davom etdi.

Muqim ovchi o'ljaga borib qaradi.

Yo, xudo! Bu ne sinoat bo'ldi? Bu yerda nishonga olingan yirik yoldor bo'ridan boshqa, uch-to'rt qadam narida undan ham katta yana bittasi cho'zilib yotardi!

Muqim ovchi terisiga sig'may ketdi. Axir eng katta bo'rini otgan edi, undan ham yirikroq yana biri qulabdi! Bir o'q bilan ikki... bo'ri! Bunaqasi uncha-muncha ovchining qo'lidan keladigan ish emas! Kulrang bo'ri ko'ksini teshib o'tgan o'q uning panasida turgan narigi, Muqim ovchiga ko'rinmagan ulkan bo'rini ham yaralagan ekan.

Muqim ovchi tog'ni larzaga keltirib "O-o-o!" deya ayqirdi!

Endi uning nomi tillarda doston bo'ladi!

Biroq hali suyunishga erta edi. Bir emas, ikki zilday bo'rini qanday qilib qishloqqa olib ketadi? Odamlarga qanday qilib ko'rsatib, maqtanadi? O'ylay-o'ylay, boshi qotdi. Ikki jonivorning ham terisini shilib, tishi va tirnoqlarini olishga qaror qildi.

Xaltasidan ichak arqonni oldi. Kulrang bo'rining oyog'idan bog'lab, o'n qadamcha naridagi qari qayrag'och tagiga arang sudray boshladi. Qari bo'ri izidan ergashdi. Ovchi bir qadam tashlasa, uyam bir qadam tashladi. Muqim ovchining bir ko'zi o'lgan bo'rida, ikkinchisi ta'qib qilayotgan qari yirtqichda. O'q yoldor bo'rining naqd yuragiga tekkan shekilli, ko'p qon oqibdi. Bora-borguncha qor usti ham qip-qizil rangga bo'yaldi. Ufq shafag'ida qon tekkan joylar qoramtir ko'rinar, undan taralayotgan issiq hovur ovchining qo'liga xush yoqayotgan edi.

Muqim ovchi ta'qib qilayotgan, ana, sal narida cho'nqayib o'tirib, ko'z uzmay kuzatayotgan qari yirtqichga ortiq e'tibor bermay, ichak arqonning bir uchini bo'rining orqa oyog'ini juftlab, mahkam ilgakladi va ikkinchi uchini daraxtning baquvvat shoxiga otdi. Arqon shox osha qaytib tushdi. Ovchi uni qattiq tortdi. Biroq bo'ri oyog'i biroz ko'tarildi-yu, tanasi qilt etmay yerda turaverdi. Muqim tog'a arqonni qo'liga qayta-qayta o'radi va bor kuchi bilan yana tortdi. Bu safar bo'rining ikki ort oyog'i yerdan uzildi, biroq yarmi sudralib turaverdi. O'ziyam juda katta ekan-da jonivor! Bo'yi o'lchansa, Muqim tog'aday qoruvli odamdan ham uzun chiqar ekan. Shu bois kuchi kamlik qilayotganini sezgan ovchi so'nggi usulni qo'lladi: arqon uchini halqa qilib, beliga o'radi va zarb bilan torta boshladi. Arqon beliga qattiq botsa-da, oxiri niyatiga yetdi va o'ljani changakladi. Bo'ri daraxtga to'liq osilganida sezdi: nihoyatda katta ekan. Otday keladi desak, lof bo'lar, xotikday desak, haqimiz ketadi... Xullas, Muqim tog'aning ovi ziyodasi bilan baroridan keldi. Ikki bo'ri terisini shilib olgunicha osmon jimirlab, Zuhro yulduzi ham xira tortib, tong ota boshladi.

Qari bo'ri uni Palangdara ostonasigacha ta'qib qilib keldi.

...Tushga yaqin Palangdarada bayram bo'lib ketdi!

“Muqim ovchi otday-otday ikkita bo‘rini yer tishlatibdi!”, “Terisidan bir o‘tov tiksa bo‘lar ekan” degan gaplar birpasda butun qishloqqa tarqaldi.

* * *

– Keyin nima bo‘ldi, Muqim bova? – deb so‘raymiz hikoyani maroq bilan tinglab bo‘lgach.

Muqim ovchi laganga suzilgan qovurdoq ustiga maydalab piyoz archib, barra ko‘katlarni separ ekan, mamnun jilmaydi va:

– Ovchilikni tashladim! – dedi.

– Nega?

– O‘sha ovdan keyin ancha vaqt yotib qoldim. Kulrang bo‘rining qahrga to‘lib qarab turgan ko‘zi tushlarimga kirib chiqaverdi. Ayniqsa, anavi nimjon qari bo‘rining har oqshom xayolimda ta‘qib qilishlari yuragimni zada qilib yubordi. Oxiri bu ishni qo‘ydim. O‘ylab-o‘ylab, bir oq qo‘chqor so‘yib, qon chiqardim. Shu bilan qo‘limga miltiq olmadim. Qo‘shog‘izning huzurini sandig‘im ko‘rib yotibdi.

Muqim ovchi birpas tin oldi va tantanavor ohangda:

– Bayram dasturxonini tayyor! Yoldor bo‘rining qovurdog‘iga marhamat! – dedi.

Kuldik.

Taomlanib bo‘lgach, yonginamizda mavj urib, toshdan-toshga hayqirib oqayotgan muzday soyda miriqib cho‘mildik. So‘ng eng yaqindagi qoyaga chiqish istagi tug‘ildi. Kimdir “u yoqlarda bo‘ri-mo‘ri yo‘qmi, ishqilib?” deb so‘rab qoldi. Mezbon Bahodir do‘stimiz: “Bo‘ri degani Muqim tog‘aning hidini olsa, bu yerlarga dorimaydi” dedi.

Muqim tog‘a o‘choq boshida qoldi. Biz qo‘limizga zarangtayoq olib, toqqa o‘rmalab chiqib, emaklab tushdik...

...Lash-lushimizni yig‘ishtirib qaytar mahalimiz Muqim ovchi bir gap aytdi:

– Qolgan-qutgan non bo‘laklarini manavi tosh ustiga, suyaklarni anavi daraxt tagiga, tuzni esa o‘choq oldida qoldiringlar. Ularda hayvonlarning ham haqi bor. Biz Bahodirga qaradik. Do‘stimiz sekin shivirladi:

– Tog‘da odat shunday: jonzotlar uchun albatta tuz tashlab ketiladi. Ovchilar-ku, o‘ljasidan boshqa hamma yeguligini qoldiradi. Muqim tog‘a esa, joniniyam tashlab ketadigan odam...

Men hayotda hali ham shunday odamlar borligini birovdan eshitganimda ishonmas edim. O‘zim ko‘rib, gaplarini qulog‘im bilan eshitgach, bandasi o‘z fe‘li, a‘moli, qat‘iyati-yu birso‘zligiga umr bo‘yi sobit tura olishiga ishonch hosil qildim. Ehtimol, o‘sha yoldor kulrang bo‘rining viqori, mag‘rurligi-yu qat‘iyatini siz-u biz ham Muqim tog‘a singari yuzma-yuz turib ko‘rsak, uningdek odam bo‘larmidik.

Bilmadim.

Bilganim shuki, yetmishga kirsada, hali bardam-baquvvat, so‘zidan va izidan qaytmaydigan, lafzi halol Muqim tog‘a yovvoyi va hech qachon inson qo‘liga o‘rganmas, bog‘liq turishga rozi bo‘lmas, qafasni xush ko‘rmas, miltiqdan cho‘chimas hayvon, mag‘rur jonivor, insonning qadim qondoshi BO‘RI bilan yakkama-yakka qolgan. Yuzma-yuz kelgan. Tiklama-tikka borgan. Tasavvur qilyapsizmi: yakkama-yakka, tiklama-tikka...

**Vonnegut
KURT.**

SINFEDOSHLARINGIZ

“mamlakatni boshqarsa...”

Hech o'ylab ko'rganmisiz – balki hammasi ishlagandir va aynan kerak bo'lganidek ishlagandir?

Bu dunyoda sevgi shunchalik ko'pki, hammaga yetadi – faqat uni izlashni bilish kerak. Men bunga eng yaxshi dalilman.

“E'tiroz” – eng aniq so'zlardan biri. Men gapiraman, keyin sen menga e'tiroz bildirasan, keyin men senga e'tiroz bildiraman, keyin uchinchi bir kishi chiqib ikkovimizga ham e'tiroz bildiradi. Xuddi dahshatli tushdagidek – hamma bir-biriga e'tiroz bildirish uchun navbatda turadi.

Bo'lgan narsa doimo tayyor bo'lib qoladi, bo'ladigan narsa esa allaqachon mavjud.

Xudo, menga o'zgartira olmaydigan narsalarni qabul qilish uchun ruhiy xotirjamlik ber, o'zgartira oladigan narsalarni o'zgartirish uchun jasorat ber va ikkisinining farqini har doim anglaydigan aql ber.

Asl mohiyatigacha kovlasang, hamma odamlar Xudo biladi, qanday yashaydi – bitta ham istisno yo'q, tushundingmi? Eng yomon tomoni esa shuki, bilganing hech narsani o'zgartira olmaydi.

Agar olim sakkiz yoshli bolaga nima bilan shug'ullanayotganini tushuntirib bera olmasa – u firibgardir.

U ayol edi. Uncha aqlli emasdi, lekin undan bolali bo'lish istagini uyg'otadigan g'alati joziba kelib turardi. Har qanday erkak unga ko'zi tushishi bilan darhol quchog'ini chaqaloqlar bilan to'ldirishni xohlab qolardi.

Dunyoda haqiqiy o'yinlar juda ko'p ekan, nega men o'ylab topilgan o'yinlarni o'ynashim kerak?

* * *

Yerliklar doimo o'zlarini go'yo osmondan ularga ulkan bir ko'z qarab turgandek tutishgan – go'yo o'sha ulkan ko'z tomosha xohlab turgandek.

* * *

Kim biladi... Balki yuqorida kimdir menga yaxshi munosabatdadir?

* * *

Odamlarning aksariyati shuni tushunmaydi: ular nafaqat shafqatsiz taqdirning qurbonlari, balki ayni paytda o'sha shafqatsiz taqdirning eng shafqatsiz qurollari hamdir.

* * *

Hech narsa va'da qilinmagan va hech narsa olmagan odamlar o'zlarini pul to'lanmagan fohishalarcha aldanganini his qiladilar.

* * *

Odamlar o'zlaridan foydalanilayotganini tan olishni yoqtirmaydi. Inson imkon qadar bu haqiqatga o'zi uchun ham iqroq bo'lmaydi... Ularning tasallisi: "Biz bundan ortiq hech narsaga yaramaymiz".

* * *

Men juda istardimki, bir-birini sevishi kerak bo'lgan odamlar janjal chog'ida bir-biriga shunday deyishsin: "Iltimos, meni kamroq seving, faqat insoniy munosabatda bo'ling".

* * *

Ilm-fan ishlaydigan sehrdir.

* * *

Quyosh tizimi har soatda Gerakl yulduz turkumidagi M13 yulduz to'plamiga 43 ming mil yaqinlashadi – va shunday bo'lsa ham, ba'zi ahmoqlar rivojlanishni inkor qiladilar.

* * *

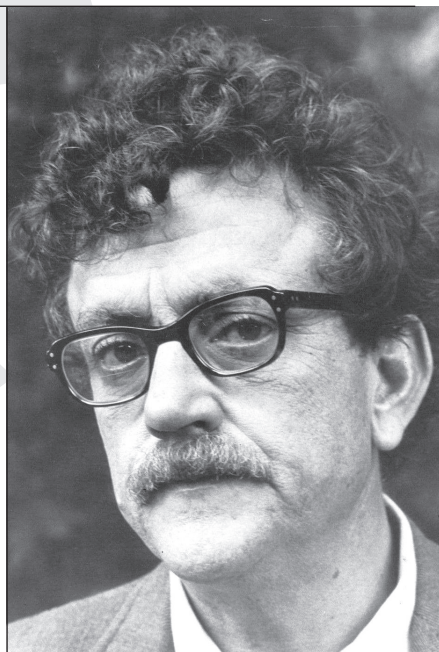
Inson hayotining ma'nosi – uni kim boshqarishidan qat'i nazar – faqat o'ziga yaqin, sevgisiga muhtoj bo'lganlarni sevishidir.

* * *

Hamma ahmoqlarning bitta muammosi bor – o'zlarining haddan tashqari ahmoqligi tufayli ular dunyoda aql-idrok kabi narsa borligini tasavvur ham qilishmaydi.

* * *

Olimlarning bolalari ham oddiy odamlar bolalari kabi tug'iladi.

* * *

Sizga aytmoqchi bo'lgan barcha haqiqatlarim – uyalmasdan aytiladigan yolg'onlardir.

* * *

Siz haqiqat nima ekanini bilasizmi? Bu sizning qo'shningiz ishonadigan har qanday ahmoqlikdir. Agar men u bilan do'stlashmoqchi bo'lsam, u nimaga ishonishini so'rayman.

*Biz har doim
mehribonlikni mashq
qilib turishimiz kerak.*

Dunyo o'zini ko'rsatishni biladigan va o'zidan aqlliyoq ko'rinadigan odamlar bilan to'lib-toshgan. Ular bizni shunchaki kitobiy donolik, turli faktlar va begona so'zlar bilan chalkashtirib yuborishadi.

Men hech qachon o'z sangdoni bilan ishqiy munosabatga kirishgan temirchini ko'rmaganman.

Hammamiz o'zimizni ko'rsatishga ishqibozmiz, nimalar bilan o'zimizni ko'rsatishimizni esa ehtiyotkorlik bilan tanlashimiz kerak.

Mendan keyin shuni eslashlarini xohlayman: men hech kimni bilib turib yomon ahvolga solmaganman.

Kulgi va ko'z yoshlari – ikkalasi ham charchoq va ranjish natijasida hosil bo'ladi... Men kulishni afzal bilaman, chunki keyin uni tozalash osonroq.

Agar siz ishingizni yarim darajada uddalasangiz yoki bajarsangiz – siz ko'zi ojizlar qirolligidagi bir ko'zli odam siz.

Biz doim qoyalardan sakrashimiz va pastga tushayotganimizda qanotlarimizni rivojlantirishimiz kerak.

Hurmatli kelajak avlodlar: iltimos, uzrimizni qabul qiling. Biz neft ustida mast bo'lib yurgandik.

Chekkada siz markazdan ko'rinmaydigan har xil narsalarni ko'rasiz.

Salom, bolalar! Yerga xush kelibsiz. Yozda issiq, qishda sovuq. Bu yer yumaloq shaklda, nam va gavjum. Sizga ko'pi bilan 100 yil vaqt berilgan. Faqat bitta qoidaga amal qiling: "Xudoning ishi, sabr qilgaysiz va mehribon bo'lgaysiz".

Haqiqiy dahshat – bir kuni uyg'onib, sinfdoshlaringiz mamlakatni boshqarayotganini ko'rishdir.

Aqlli inson aqldan ozgan jamiyatga aqldan ozgan kabi ko'rinishi kerak.

O'zingizni jasur, mehribon, sog'lom va baxtli qiladigan zararli bo'lmagan yolg'onlar bilan yashang.

Har bir odam qilmagan yaxshiliklari uchun aybdor hisoblanadi.

Sigaret chekish – o'zingni o'ldirishning nafis usuli.

Agar kimdir menga “Men seni sevaman” desa, mendan bo'g'zimga pichoq tiralgan kabi his kechadi. Bunday sharoitda odam qanday javob berishi mumkin? Faqat pichoq tutgan kishi talab qilgan narsani: “Men ham seni sevaman”.

Inson xarakteridagi yana bir nuqson shundaki, hamma qurishni xohlaydi, lekin hech kim texnik xizmat qilmoqchi emas.

Menimcha, sizlar juda ko'p ajoyib yangi yol'gonlar o'ylab topishingiz kerak, aks holda odamlar yashashni xohlamaydilar.

Uyg'oninglar, ahmoqlar! Nima sizni pul shunchalik ahamiyatli deb o'ylashga majbur qildi?

Biz dahshatli hayvonlarmiz. Menimcha, Yerning immunitet tizimi bizdan xalos bo'lishga harakat qilmoqda va xuddi shunday bo'lishi ham kerak.

Agar sening miyang dinamit bo'lsa, qalpog'ingni uchirishga ham quvvati yetmasdi.

U haddan tashqari o'ylaydigan odamlarni yoqtirmas edi. Shu paytda u menga deyarli butun insoniyatning munosib vakili kabi ko'rindi.

Eng yomoni – hech kim tomonidan hech narsaga ishlatilmaslikdir. Meni ishlatganingiz uchun rahmat, garchi men hech kim tomonidan ishlatilishni xohlamagan bo'lsam ham.

Koinotning cheksiz ne'matlari uchta: bo'sh qahramonlik, past saviyali komediya va ma'nosiz o'lim.

Muqaddas odam bu – hayratlanarli darajada nomunosib jamiyatda odob bilan harakat qiladigan shaxs.

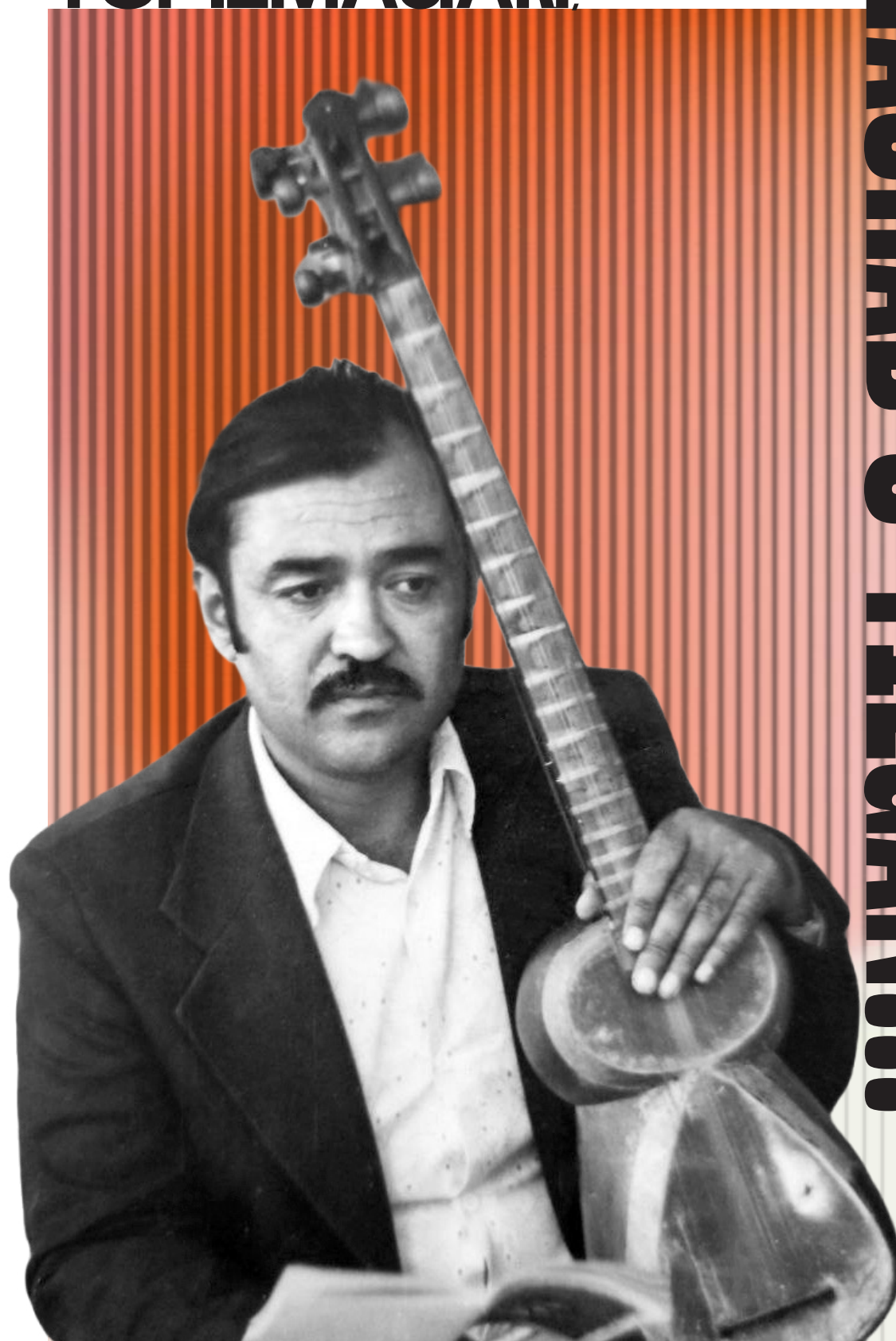
Menda o'zimni jiddiy qabul qilmaslik uchun hamma sabab yetarli.

Qiyomat kuni aytib o'tilishi kerak bo'lgan eng yengillashtiruvchi holat: biz hech qachon tug'ilishni so'ramaganmiz.

**O'YLAB
TOPILMAGAN.**

YASHAB O'TILGAN...

Sun'iylik yo'q – barchasi tabiiy, jonli va ishontiruvchi

Baʼzan buyuk ijod sukunatning sokin qoʻynida emas, balki hayotning eng tirik, eng shovqinli, eng qaynoq lahzalarida dunyoga keladi. Atrofdagi tovushlar, bolalarning kulgisi, kundalik tashvishlarning mayin shovqini ijodkorni chalgʻitmaydi, aksincha, uning qalbini uygʻotadi, ruhini harakatga keltiradi. Qogʻozni titgan nevara, yelkaga chiqib olgan begʻubor bola, hovliga yoyilib ketgan yozuv mashinkasining jarangi – bular tartibsizlik emas, balki hayotning oʻzi, ijodning tirik nafasidir.

Chinakam ijod sukunatdan emas, tuygʻudan tugʻiladi. Agar qalb uygʻoq boʻlsa, ilhom uchun alohida sharoit shart emas. Hayotning oʻzi bor murakkabligi, shovqini va harorati bilan, ijodkor uchun cheksiz ijod manbai hisoblanadi. Baʼzan eng samimiy, eng taʼsirli satrlar aynan shunday oddiy, ammo sermazmun lahzalarda bitiladi. Chunki ijod hayotdan qochmaydi. U hayot bilan birga yashaydi, nafas oladi va shu nafasdan kuch oladi.

1945-yil 9-may kuni Surxondaryo viloyati Boysun tumani Katariguzar qishlogʻida tavallud topgan, Oʻzbekistonda xizmat koʻrsatgan madaniyat xodimi,

taniqli folklorshunos, xonanda va jurnalist, “Oʻlding – aziz boʻlding”, “Kampir topaymi, dadajon?”, “Muhabbatim – qismatim” kabi qator asarlar muallifi, oʻzbek dramaturgiyasida oʻziga xos maktab yaratgan Xoliq Xursandov esa yuqorida taʼkidlaganimizdek, hayotning oʻzidan oʻrganib, xalqning tilida, xalqning dardi va quvonchi bilan yozgan ijodkor edi. Uning qalamida oddiy inson taqdiri yuksak badiiy haqiqat darajasiga koʻtarilar edi.

Xursandov asarlarida sahna bilan hayot oʻrtasida deyarli masofa sezilmaydi. Ota-ona burchi, farzand masʼuliyati, ayolning murakkab va nozik taqdiri, jamiyat va axloq masalalari tomoshabinga yot voqeelik sifatida emas, balki xuddi oʻz xonadonida, oʻz koʻz oʻngida kechayotgandek taʼsir qiladi. Uning dialoglarida sunʼiylik yoʻq, obrazlarida yasamalik sezilmaydi – barchasi tabiiy, jonli va ishontiruvchi. Dramaturgning ijodiy olamini teranroq anglash uchun esa uning oilaviy muhiti, kundalik turmushi, insoniy fazilatlari-ga nazar tashlash muhim. Chunki u sahnaga koʻchirgan hayot, avvalo, oʻzi yashagan, oʻzi his qilgan, qalbidan oʻtkazgan hayot edi. Ana shu samimiyat va hayotiylik uning asarlarini vaqt sinovidan oʻtkazib, tomoshabin qalbiga yaqinlashtirgan asosiy kuchdir.

Quyidagi suhbatda Xoliq Xursandovning farzandi Zafarbek Xursandov otasining ijodiy laboratoriyasi, dramaturg sifatidagi qarashlari va insoniy fazilatlari haqida samimiy xotiralarini oʻrtoqlashadi. Har bir voqea va eslatma shunchaki xotira emas, balki bugungi teatr uchun muhim saboqlar va qadriyatlar jamlanmasidir.

– Otangiz oilaviy muhitda qanday ijod qilar edi?

– Otam ijodkorlik uchun maxsus sukunat shart deb o'ylamaganlar. Aksincha, ko'pincha ular nabiralari davrasida, shovqin-suron ichida ishlardilar. Biri qog'ozlarini titib o'ynar, boshqasi yelkalariga chiqib olardi. Shunday paytlarda: “Tegmanglar, bola podsho, nima istasa haqqi bor”, deb bizni ham to'xtatardilar. Shu hayotiy shovqin ichida ham ular ijoddan to'xtamas, aksincha, hayotning o'zi ularga ilhom bo'lib tuyulardi. Yozuv mashinkasining ovozi hovliga taralar, bolalar esa darrov o'sha xonaga yugurib kirishardi. Chunki u xonada hech kim bolalarga tanbeh bermasdi. Ular hayotning tabiiy bir bo'lagi, ijod davomchisi sifatida qabul qilinardi. Ayni shu samimiy va tirik muhit sahnaviy tafakkur va dramatik tafsilotlar uchun muhim manba bo'lgan.

– Dramaturgiya bilan shug'ullanish X.Xur-sandovga nima berdi?

– Otam haqiqatan ham ko'p qirrali ijodkor edilar. Folklor, qo'shiqchilik, jurnalistika, dramaturgiya va adabiyot – qaysi sohaga qo'l urmasinlar, unga jiddiy va mas'uliyat bilan yondashardilar. Ijod ular uchun shunchaki mashg'ulot emas, hayot mazmuni edi. Hayotlarining so'nggi yillarida kuniga 18-20 soatlab ishlagan paytlari bo'lgan. Ayniqsa, dramaturgiya bilan chuqurroq shug'ullana boshlagan sari ish vaqt-lari yana-da uzaygan, izlanishlari teranlashgan.

Otam insonni birgina xatosi bilan baholashga qarshi edilar

Har bir asar ustida uzoq o'ylar, obrazlarning ichki dunyosini puxta his etmaguncha qalamga qo'l urmasdilar. Qaysi janrda ijod qilmasinlar, mayda-chuyda detal-gacha e'tibor berib, qunt bilan ishlardilar. Ular uchun ijodda yengil yo'l yo'q edi. Har bir satr, har bir sahna ortida mashaqqatli mehnat, izlanish va ichki mas'uliyat turardi. Ana shu fidoyilik va tinimsiz mehnat tufayli ular san'at olamining yuksak cho'qqilaridan birini zabt eta olganlari shubhasiz.

– Otangiz xarakteridagi qaysi jihatlar dramaturgiyasida aks etgan?

– Otam hayotiy tajribaga boy, bag'rikeng va ko'ngli keng inson edilar. Hatto biror kishi haqida salbiy gap aytilsa ham, darhol: “Unaqa demang, u aslida yaxshi odam”, – deb uni oqlashga urinardilar. Insonni birgina xatosi bilan baholashga qarshi edilar. Ular odamning ichki yaxshiligiga ishonar, har kimga imkon berish kerak, deb bilardilar.

Ammo dramaturg sifatida hayotni hech qachon bezamaganlar. Sahna uchun yozganda hissiyotga berilib, haqiqatni yumshatmaganlar. “O'lganlar yolg'on gapirmaydilar” kabi asarlarida hayotning achchiq haqiqatlari, insoniy zaifliklar, jamiyatdagi og'riqli muammolar ochiq va dadil tasvirlanadi. Bu yerda ortiqcha pardo ham, sun'iy tasalli ham yo'q – bor narsa hayotning o'zi.

U kishining ichki qarashlari, hayotni chuqur bilishi va inson

tabiatini nozik his etishi asarlarida yaqqol namoyon bo'ladi. Shaxsiy mehr-oqibat va badiiy haqiqat o'rtasidagi ana shu nozik muvozanat uning dramaturgiyasining kuchini belgilagan. Insonni yaxshi ko'rgan holda ham uning kamchiligini yashirmaslik – bu katta jasorat va yuksak ijodiy halollik edi.

– Asarlarida eng ko'p qaytalanadigan mavzular?

– Otam asarlarida dinimiz va xalqimiz an'analari farz etilgan burch va mas'uliyat masalalari alohida o'rin tutadi. Balki ularning kuchi ham aynan shundadir. U kishi sahna orqali shunchaki voqeani emas, balki inson zimmasidagi axloqiy majburiyatni eslatishni maqsad qilardilar.

Masalan, "Kampir topaymi, dadajon" asarida yolg'iz qolgan ota-onani nikohlash, ularga suyanib bo'lish farzandlik burchi ekani ta'sirchan va hayotiy vaziyatlar orqali ochib beriladi. "O'lding, aziz bo'lding"da esa ota-onani tirikligida qadrlash, ularga chiroyli muomala qilish, mehrni kechiktirmaslik g'oyasi ilgari suriladi. "Xotinimning uch shaydosi" asarida ayol sha'ni, uning qadr-qimmati va erkak zimmasidagi mas'uliyat masalasi ko'tariladi – ayolni nomunosib yo'llarga tashlab qo'ymaslik, uni asrash va hurmat qilish g'oyasi ilgari suriladi.

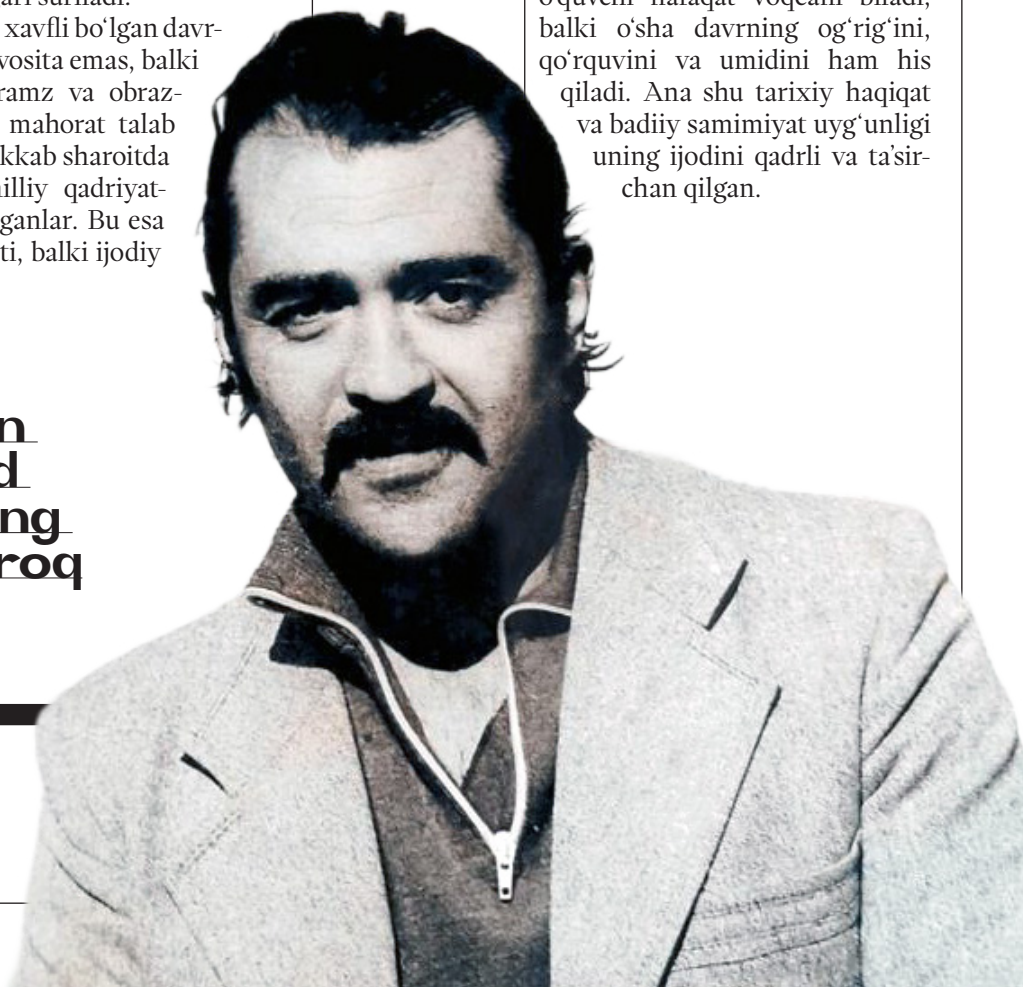
Dinni ochiq targ'ib qilish xavfli bo'lgan davrlarda bu kabi g'oyalarni bevosita emas, balki nozik badiiy yo'l bilan, ramz va obrazlar orqali yetkazish katta mahorat talab etardi. Otam ana shu murakkab sharoitda ham e'tiqod, axloq va milliy qadriyatlarni sahnaga olib chiqa olganlar. Bu esa nafaqat dramaturg mahorati, balki ijodiy jasorat namunasi ham edi.

**Matijadan
ko'ra, ijod
jarayonining
o'zi muhimroq**

– Inson taqdiri va jamiyat masalalariga munosabati qanday edi?

– "Chopon kiygan ayol" romani nashr etilgach, Azizbek avlodlari kelib minnatdorchilik bildirganlari buning yorqin dalilidir. Ular, "Biz bobomizdan qo'rqib yashardik, "bosmachining avlodlari" deb bizni ham jazolashadi, deb xavotirda edik. Siz esa haqiqatni yozibsiz", – degan so'zlarni aytishgan. Bu e'tirof asarning nafaqat badiiy, balki tarixiy va ma'naviy ahamiyatini ham ko'rsatadi.

Otam tarixni chuqur bilgan, manbalarga tayangan holda fikr yurita oladigan inson edilar. Shu bois asarlarida yaqin o'tmish voqealari jonli, haqqoniy va murakkabligi bilan birga tasvirlanadi. U kishi tarixni qora yoki oq rangda emas, inson taqdiri orqali, davr ruhini his ettirgan holda ko'rsatishga intilganlar. Natijada o'quvchi nafaqat voqeani biladi, balki o'sha davrning og'rig'ini, qo'rquvini va umidini ham his qiladi. Ana shu tarixiy haqiqat va badiiy samimiyat uyg'unligi uning ijodini qadrlı va ta'sirchan qilgan.

- Qahramonlar hayotdan olinganmi?

- Ko'pchilik qahramonlar real hayot voqealari va haqiqiy insonlardan ilhomlanib yaratilgan. Ammo ular oddiy ko'chirma yoki tasvir darajasida qolib ketmagan. Badiiy umumlashtirish, chuqur tahlil va dramaturgik ishlov orqali bu obrazlar yana-da yuksak badiiy darajaga ko'tarilgan. Natijada ular faqat bir davr yoki bir shaxs timsoli bo'lib qolmay, kengroq ma'noda insoniy xarakter va ijtimoiy muammolarni ifodalovchi ramziy qahramonlarga aylangan.

- Pyesalarining sahnalashtirilishida qanchalik faol edi? Rejissor talqini bilan kelisholmagan holatlar bo'lganmi?

- Otam deyarli barcha asarlarini rejissor bilan hamkorlikda sahnalashtirardilar. Mashg'ulotlar jaryonida faol ishtirok etib, har bir sahna, har bir dialog ustida birgalikda ishlardilar. Ammo premyeralarda ko'p ko'rinish bermas edilar. Ular uchun yakuniy natijadan ko'ra, ijod jarayonining o'zi muhimroq edi.

Otam har qanday fikrni mukammal shaklga keltira oladigan, badiiy yechimni oxirigacha olib boradigan ijodkor edilar. Ayniqsa, Boysun ansambli uchun yozilgan folklor asarlarida bu mahorat yaqqol seziladi. U yerda xalq og'zaki ijodining ruhi, ohangi va tabiiyligi saqlangan holda, sahnaviy yaxlitlik va badiiy mukammallik ta'minlangan. Bu esa ijod jarayoniga mehr qo'ygan, ammo natija uchun ham yuksak talab qo'ya olgan dramaturgning qo'lidan keladigan ish edi.

**Ko'plab niyatlari
aynan inson omili
sabab ro'yobga
chiqmagan**

- Sahna imkoniyatlarini qanday tasavvur qilgan?

- O'zim rejissor bo'lganim uchun ayta olamanki, otamning asarlari sahnada katta erkinlik berardi. U yerda nafaqat rejissor uchun, balki aktyorlar uchun ham keng ijodiy maydon mavjud edi. Rollar qotib qolgan qolipda emas, balki jonli, nafas oladigan shaklda yozilgan bo'lgani uchun aktyor obrazni o'z ichki his-tuyg'usi bilan boyita olardi.

Albatta, ayrim dramatik nuqtalarda mayda kamchiliklar bo'lishi mumkin. Ammo umumiy g'oya, sahnaviy temp, voqealar rivoji va dramatik keskinlik juda puxta yo'naltirilgan edi. Asar ichki harakatni yo'qotmaydi, sahnada energiya pasayib ketmaydi. Eng muhimi, tomoshabin bilan jonli aloqa uzilmaydi - zal bilan sahna o'rtasida ko'rinmas rishta paydo bo'ladi. Ana shu jihat dramaturgning haqiqiy sahnaviy tafakkurga ega bo'lganidan dalolat beradi.

Otam uchun ijod hamfikrlar bilan fikr charxlaydigan tirik muhit edi

– Otangizning siz uchun eng aziz pyesalari qaysilar edi? Bu asarlar yaratilishiga nima turtki bo'lgan?

– “Muhabbatim – qismatim” va “Xotinimning uch oshig‘i” otamning eng yetuk asarlaridan, deb o‘ylayman. Chunki o‘zbek ayoli obrazini u kishichalik chuqur, nozik va haqqoniy tasvirlagan dramaturglar juda kam uchraydi. Bu asarlarda ayol shunchaki voqealar ishtirokchisi emas, balki ma’naviy markaz, sabr va matonat timsoli sifatida namoyon bo‘ladi. Uning iztirobi ham, muhabbati ham, or-nomusi ham jonli va ishonarli aks etadi.

Otam hayotda ko‘p sinovlarni boshdan kechirganlar. Qiyinchiliklar, yaqin insonlar tomonidan ko‘rilgan xiyonatlar, amalga oshmay qolgan rejalar – bularning bari u kishining qalbidan o‘tgan. Ko‘plab niyatlari aynan inson omili sabab ro‘yobga chiqmagan. Ammo u kishi buni alam yoki shikoyatga aylantirmagan, aksincha, “qismat” deb qabul qilganlar. Shu ichki og‘riq va hayotiy tajriba asarlariga ko‘chib, ularni yana-da teran, samimiy va ta’sirchan qilgan. Chunki u yozgan dard o‘ylab topilgan emas, yashab o‘tilgan dard edi.

Asarlaridagi qaysi sahna yoki dialogni alohida qadrlagan?

– “Chopon kiygan ayol” romanidagi Azizbek va Baxtigulning asar oxiridagi suhbatini alohida e'tiborga loyiq. Aytishlaricha, otam bu asarni nafaqat dramaturg sifatida, balki insoniy fazilatlarini chuqur aks ettirgani uchun ham juda qadrlaganlar. Asar ijtimoiy muammolarni ko'tarar ekan, zamon ruhiyatini ham teran aks ettiradi. Balki shuning uchun ham u otamning qalbiga yaqin bo'lgan – unda dramaturg mahorati bilan birga insonni anglash, uni kechira bilish va tushunishga intilish kuchli namoyon bo'ladi.

– O'tangiz qaysi dramaturg yoki rejissorlar bilan yaqin ijodiy aloqada bo'lganlar?

– Otam Yusuf Roziqov, Mansur Ravshanov, Bahodir Yo'ldoshev, Bahodir Nazarov kabi bir qancha taniqli ijodkorlar bilan yaqin ijodiy aloqada bo'lganlar. Har bir sahnalashtirish jarayonida rejissorlarning sahna tilini, aktyor bilan ishlash mahoratini diqqat bilan kuzatganlar. Zarur paytda esa o'z dramaturgik qarashlari asosida mulo-haza va takliflar berib, asarning sahnaviy talqinini yana-da boyitishga hissa qo'shganlar. Shuningdek, o'z davrining dramaturglari bilan ham doimiy muloqotda bo'lib, yangi yozilgan asarlarni birgalikda muhokama qilganlar. Bu ijodiy suhbatlar bahs va fikr almashuvga boy bo'lib, har bir ishtirokchini yana-da o'sishga undagan. Otam uchun ijod yolg'izlikdagi jarayon emas, balki hamfikrlar bilan fikr charxlaydigan, tajriba almashadigan tirik muhit edi. Ana shu ochiq muloqot va hamkorlik ruhi uning asarlarida ham sezilib turadi.

Asar mazmuni o'zboshimchalik bilan o'zgartirilsa, yuragim og'riydi

– O'z davridagi teatrlar holatiga bahosi va tanqidga munosabati qanday edi?

– Otam teatrni hayot deb bilardilar, hayot esa hech qachon bir tekis va ravon bo'lmaydi, deb ta'kidlaganlar. Ular uchun sahna hamisha rivojlanish, o'zgarish va yangilik maydoni edi. “Ijodkorga e'tiborsizlik san'at saviyasining tushishiga olib keladi”, deyishar, shuningdek, “Yomon yoki yaxshi fikr yo'q. To'g'ri yoki noto'g'ri fikr bor. Eng yomoni esa fikrlamaslik”, – deya har doim eslatib turardilar.

Otam tanqidni konstruktiv, o'qituvchi sifatida qabul qilganlar. Ular uchun tanqid faqat baho emas, balki ijodiy o'sish va yangilikni rag'batlantiruvchi zarur vosita edi. Har bir mulohaza, har bir fikr sahna va asarning yana-da mukammal bo'lishiga xizmat qiluvchi yo'l sifatida qadrlangan. Shu yondashuv tufayli ular o'z asarlarini doimiy takomillashtirib, ijodiy energiyasini saqlay olganlar.

– Dadangiz asarlarining bugungi teatr uchun dolzarbligi nimada? Uning asarlari qayta sahnalashtirilsa aynan qaysi jihatlari o'zgar-masligi kerak deb o'ylaysiz?

– Bu asarlar shunchaki sahna asari emas, balki xalqimiz madaniyati, qadriyatlarining jonli ifodasidir. Ular o'z zamonasining muammolarini yoritib bergan bo'lsa-da, bugungi kunda ham ahamiyatini yo'qotmagan. Avvalo, insoniy qadriyatlar, ichki konfliktlar va ruhiy kechinmalar ahamiyatini yo'qotmaslik kerak. Tilining o'ziga xosligi, obraz-larning ichki haqiqatlari va dramatik tuzilishlari esa o'zgar-masligi muhimdir.

“Eng oddiy narsa – eng mukammal narsa”

Ammo, bilasizmi, ba’zida asar nomi yoki mazmuni o’zboshimchalik bilan o’zgartirilganini ko’rganimda, yuragim og’riydi. Bu faqat muallifga emas, balki uning ijodiga ham hurmatsizlik sifatida qabul qilinadi. Ana shu sababli, asar original shaklini saqlash va asarga hurmat bilan yondashish har bir ijodkor uchun muhim prinsiplardan biridir.

– Ijodiy orzulari qanday edi?

– Otam hech qachon mashhurlikka intilmaganlar. “Asarlarim o’z o’rnini o’zi topadi”, – derdilar. Ular uchun ijodning eng katta mukofoti – asarning tomoshabin qalbiga yetishi, hayotiy haqiqatni yetkazishi edi. Ijodkorning orzusi bundan ortiq nima bo’lishi mumkin?

Bugungi kunda ham ularning asarlari sahnalardan tushmagan, tomoshabin bilan uchrashishda davom etmoqda. Bu shunchaki adabiy meros yoki tarixiy hujjat emas, albatta. Bu – otamning nomi, so’zi va ruhi hali ham tirik ekanining yaqqol isboti. Ana shu ruhiy meros teatr uchun, insonlar uchun foyda keltira olmoqda, ularga hayotiy saboq va ta’sir bag’ishlamoqda. Shu bilan ularning ijodi hamon jonli va ahamiyatli ekanini his qilamiz.

– Siz uchun Xoliq Xursandov qanday ramz? Hayotiy shiori bo’lganmi?

Otamning taxallusi **Darvesh** edi. “Eng oddiy narsa – eng mukammal narsa” – degan so’z ularning hayot va ijoddagi shiori bo’lgan. Shu nuqtai nazardan qaraganda, Xoliq Xursandov inson ruhiyatini chuqur tahlil qilgan halol va samimiy dramaturg, serqirra va ko’p qirrali ijodkor sifatida yodda qoladi.

Xoliq Xursandov ijodi – sahna uchun yozilgan asarlar to’plami emas, balki xalq xotirasiga bitilgan ma’naviy merosdir. Uning qahramonlari o’zbekning kechagi kunini, bugungi og’rig’i va ertangi umidini o’zida mujassam etadi. Dramaturg uchun san’at shon-shuhrat emas, burch edi. Mashhurlik emas, haqiqat muhim edi. U o’z asarlarining kelajagi uchun xavotir olmadi, chunki ijodini zamonga emas, xalq ruhiga tayadi. Shu sababli uning pyesalari sahnadan tushmaydi, ularning ovozi hali uzoq yangraydi va tomoshabin qalbida jonli bo’lib qoladi.

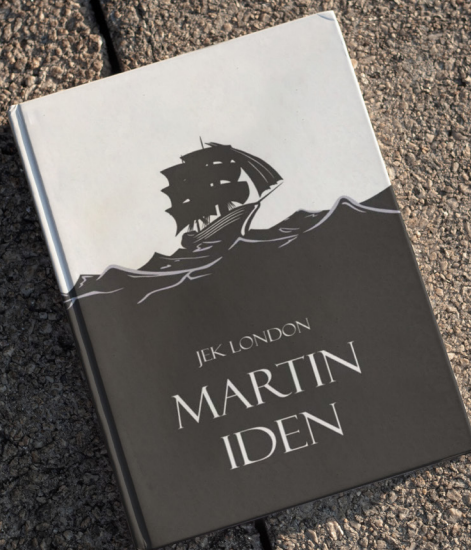
Farzandining xotirasida u avliyosifat **Darvesh**, teatr tarixida esa hayotning eng oddiy haqiqatlaridan eng mukammal san’at yaratgan dramaturg sifatida qoladi. Chunki u ishongan haqiqat bitta edi, “Eng oddiy narsa – eng mukammal narsadir”. Shu sodda, ammo chuqur tamoyil uning ijodini belgilab bergan va bugun ham asarlarini jonli, ta’sirchan qilayotgan asosiy kuchdir.

O’zbekiston davlat san’at va madaniyat instituti 2-kurs magistranti
Nozima ULUG’OVA
yozib oldi

“MARTIN IDEN”

NIMA DEYDI?

Asarning bosh mavzusi

Jek Londonning “Martin Iden” asarida birinchi navbatda sevgiga e’tibor qaratishimiz rost, Martinning Rufga muhabbatini, uni ma’buda darajasiga chiqarganini, shuningdek, ijod mashaqqatlarini, muvaffaqiyat yo’lini va oxirida hayotdan ma’no topolmay qolganini oddiy o’quvchi ham sezadi. Ammo ziyrak o’quvchi asar aslida muhabbat yoki ijod haqida emas, individualizm va sotsializm kurashi haqida ekanini biladi. Ha, “Martin Iden” aslida siyosiy-falsafiy adabiyot sirasiga kiradi.

Jek London esini taniganidan beri sotsialist edi. U kapitalizmni faqat bir hovuch inson boyiydigan, boshqalarning mehnati ekspluatatsiya qilinadigan rejim sifati ko'rgan, unga qarshi kurashgan, maqolalar, asarlar yozgan, namoyishlarda qatnashgan, sotsialistik partiya tomonidan shahar meriligiga, hatto Amerika prezidentligiga nomzodi qo'yilgan.

"Martin Iden" asarida Morzlar oilasi ishlamay, boshqalarning hisobiga kun ko'radigan parazitlar sifatida ko'rsatiladi, shuningdek, ular kaltafahm, xudbin, manfaatparast. O'z navbatida qora xalqni ham ulardan ustun qo'yolmaydi, chunki kapitalistik rejim ularni mehnat hayvoniga aylantirgandi. Asarda Brissenden Martinga sotsializmdan hech qachon voz kechmaslikni, yo'qsa muvaffaqiyatga erishgach hayotdan ma'no topolmay qolishini aytadi. Martin Iden chinakam individualist sifatida namoyon bo'ladi. U oldiga maqsad qo'yadi va erishadi, ammo bu unga baxt bermaydi. Sotsializm esa shaxsiy muvaffaqiyat rol o'ynamaydi, har bir kishi jamiyat uchun ishlaydi, qayg'uradi. Individualistik xudbinlikka olib boradi, xudbinlikning esa chegarasi yo'q. Natijada kishi hech ham hayotidan qoniqmaydi, oldinda yangidan yangi marralar o'ziga chorlaveradi. Jek London og'ir hayot kechirganiga qaramay har doim hayotni sevgan, chunki u sotsialist edi, boshqalarni o'zidan muhim deb bilar, hammaga yordam berardi. Sotsializmdan voz kechgach esa Martin kabi hayotdan ma'no topolmay qoldi. Ammo u buni ongli ravishda qilmadi, odamlar shunga majbur qilishdi. Jek London son-sanoqsiz odamni uy-joy, oziq-ovqat, pul bilan ta'minlardi, ammo ishchilari uni har doim aldab yurishar, do'stlari faqat pulini shilishardi. Eng katta zarbani esa uyini yoqib yuborishganida oldi. Jek London uch yil davomida bor davlatini sarflab Amerika tarixidagi eng go'zal koshonani qurdiradi.

"Martin Iden"ni tushunmagan yoki yoqtirmagan odamdan xafa bo'lmayman

Barcha ishlar tugab, ertaga ko'chib kiraman deganida tunda uyni yoqib yuborishadi. Shundan so'ng butun umr shular uchun kurashdimmi deb o'ylab qoladi va o'zini qayta o'ngolmaydi. Xuddi Rufning muhabbatiga intilib, so'ng uning bunga arzimastligini tushungan Martin Iden kabi. Jek Londonning mahorati shundaki, mana shunday murakkab va bahsli mavzudagi asardan propaganda ruhini sezish qiyin, tajribali kitobxon mushohada uchun shuncha mavzu topa olsa, tajribasiz kitobxon sevgidan kuygan yigitni ko'radi, tasvir va syujetdan zavq oladi, ya'ni six ham, kabob ham kuymaydi.

"Martin Iden"ni tushunmagan yoki yoqtirmagan odamdan xafa bo'lmayman shu uchun, axir u bechora nafaqat muhabbat nimaligini, balki falsafani, siyosatni, iqtisodni, tarixni ham bilmaydi. Xudo urib qo'ygani shuda, men yana ne deyin...

Martin Iden in'ikosi

Ancha yildan beri o'qimaganim uchunmi, bilmadim, "Martin Iden"ni yana bir bor boshladim. Asarning eng boshida, Martinning Ruf bilan ilk suhbatidagi holati – qizning aqliga qoyil qolgani, uni o'zidan million karra yuqoriga qo'ygani, ixlos bilan qaragani bir narsani yodimga soldi. O'n yillar avval feysbukdagi kitobxonlar guruhida bir yigit paydo bo'ldi. Tuzuk-quruq maktab ko'rmagandi, esini taniganidan beri qurilishda ishlardi. Salkam tengqur bo'lsak ham bizga ixlos bilan qarardi, aka deb murojaat qilardi. Kitob o'qir, ammo shunga qaramay o'zini biz bilan teng ko'rmay, sizlarchalik ko'p

**O'zimizni kazo-
kazolardan deb
hisoblardik, aslida
shimildiriqni ham
bilmasdik**

o'qimaganman, sizlarchalik chiroyli gapirolmayman derdi. U bilan uncha yaqin emasdik, guruhda kitobxonlar ko'p edi, shularga qo'shilib, o'zi qiziqibmi, bizga qiziqibmi, ancha kitob o'qidi. Ko'p o'tmay gap-so'zlarida salmoq ko'rina boshladi. Endi kitoblar haqida uzun-uzun yoza olar, gohida ma'lum bir asarning tahliliga butkul boshqacha yondashar, ko'pchilik ilg'amagan jihatlarini ochib berardi.

Ruf boshida Martinning ta'limiga yordam beradi, unga o'qituvchilik qiladi, ammo Martin ko'p narsani o'rganib, Ruf bilan tengma-teng fikrlasha boshlaganida qiz o'quvchisining betgachoparligidan xafa bo'lgan o'qituvchiday asabiylashadi. Martinni o'zi bilan teng ko'rgisi kelmaydi. Xuddi shuning kabi, o'sha yigit ham fikrini dadil aytishni, boshqalar bilan tengma-teng bahslashishni boshlaganida boshida unga quchoq ochgan kitobxonlar yoqtirmaslikni boshlashdi. Buni ilg'adimi-yo'qmi, bilmayman. Yana bir muddatdan keyin kitobxonlarga bo'lgan ixlosi so'nganini ko'rdim. Chunki ayrimlar kitob ortilgan eshakka o'xshardi, ayrimlar modaga ergashib kitob o'qirdi, ayrimlar faqat bo'lmag'ur kitoblarni o'qisa, ayrimlar o'ziga yoqqan kitoblardan boshqa hech bir asarni tan olmas, qoralardi. O'shanda biz talaba edik, yoshlikka xos o'ziga bino qo'yish natijasida o'zimizni kazo-kazolardan deb hisoblardik, aslida esa shimildiriqni ham bilmasdik, kitoblarni tartibsiz, qunt qilmasdan o'qiganimiz uchun adabiy bilimimiz haminqadar edi. Martin burjua jamiyatiga intilib, so'ng ularning bir pulga qimmat kishilar ekanini tushungani kabi o'sha yigitning ham kitobxonlardan ko'ngli qolgandir balki. Butkul ko'rinmay ketdi. Taqdiri Martinnikiday bo'lmagan deb umid qilaman.

1-YANVAR

- ADABIYOTSHUNOS,
MURABBIY

ZUHRIDDIN ISOMIDDINOV

TUG'ILGAN KUN!

**Zuhriddin
domla
deydiki...**

Nega mahalliyashtirishga ruju qo'yamiz? Nega bir millat o'laroq, barchaga keng bag'ir ochmaymiz? Ulug'larni qarshilik, marg'ilonlik, qo'qonlik deb ajratmay, o'zbek elining farzandi sifatida e'zozlamaymizmi? Bugina emas. Umuminsoniy, islomiy, loaqal turkiy qadriyatlar miqyosiga ko'tarilsak, millat ko'zi ochilib, o'zini o'zi maqtash, o'ziga o'zi mahliyolikdan xalos bo'lib, yuksalarni edi...

Har bir davlatning o'z fuqarolari oldidagi obro'si qonunlarga amal qilinishini ta'minlash bilan yuksaladi. Hukumat degani esa qonun ijrosiga mas'ul mahkama. Shunday ekan, qonunni takomillashtirish, uni tishli-tirnoqli bir holga keltirish va bajarilmagan hollarda tayinlanadigan jazo mexanizmini barpo etish bilangina murod hosil bo'ladi.

Nuqsonli alifbo, avvalo, ilimga xalaqit beradi. Chunonchi, yozuvda muayyan tovush uchun harf belgilanmasa, zamonlar o'tib, hatto ba'zi olimlarga bu tovushlarning o'zi tilda asli yo'qdek yoki vaqt o'tib boshqa bir tovush bilan almashib ketgandek tuyulishi mumkin. Nuqsonli alifbo odamlar talaffuziga ham salbiy ta'sir qiladi. Ayniqsa, ommaviy axborot vositalaridan ma'lumot olish kuchaygan hozirgi davrda. Ko'p suxandonlar oddiygina so'zlarni to'g'ri talaffuz qila olmaydi. O'z vatani nomini to'g'ri aytolmaydigan xonandalar esa "O'zbekiston!" deb hayqiradi, "O'zbekiston"ga tili kelishmaydi. Chunki, "shunday yozilgan"-da!

Biz shunchaki dindor emas, taqvoli dindor bo'lishni xohlaymiz; mutaassib emas, ma'rifatli musulmon bo'lgimiz keladi. Maqsad – fikrlashish orqali haqiqatga yaqinlashish. Axir, Oллоh bizga bergan eng buyuk ne'mat ham tafakkur-ku! Payg'ambarimizning dinda chuqurlashmang, degan buyrug'i esa yuzaki bilimli bo'lishga da'vat emas aslo, U tamoman boshqa masala. Axir, o'zingiz o'ylab ko'ring: mutaraqqiy G'arb rivojining ruhiy negizi – andishabozlikka berilmasdan, barcha narsaga ochiq ko'z bilan qarab, real mulohaza yuritishda ham emasmikan?..

* * *

Sevgilim, sen gulsan, sevgining guli,
Men esa dunyoning zalvorli toshi.
Poyingda umrimning o'ttiz bir yili,
O'ttiz bir yoshimda aylandi boshim.

Sevgilim, sen oysan, sevgining oyi,
Uzansam yetmaydi... yetmaydi qo'lim.
Charxi kajraftorning ray'iga moyil,
O'ttiz bir yoshimda aylandi dilim.

Nechun parishonsan mening qoshimda,
So'lim bir ohangsan, so'lim bir bayot...
O'ttiz bir yoshimda, mening boshimda,
Tegirmon toshiday aylandi hayot.

Sevgilim, sen gulsan, sevgining guli,
Senga bo'ylay olmas na davlat, na shon.
Poyingda umrimning o'ttiz bir yili
Kechikkan gullarday yig'lar parishon.

Eshqobil SHUKUR

